

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

ПРОЈЕКАТ
ПРУЖАЊЕ
УНАПРЕЂЕНИХ УСЛУГА
НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

Приручник за планирање и писање индивидуалног образовног плана

- **нередигована верзија** -

Сњежана Мрше
Милена Јеротијевић

Београд, април 2012.

**Приручник
за планирање и писање
индивидуалног образовног плана
- передигована верзија -**

Ауторке:
Сњежана Мрше
Милена Јеротијевић

Издавач:
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
Немањина 22–26, Београд
www.mps.gov.rs

За издавача:
Проф. др Жарко Обрадовић,
Министар просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Ова публикација је обезбеђено у оквиру пројекта „Пружање унапређених услуга на локалном нивоу – DILS“ који реализује Министарство просвете, средствима Светске банке/Међународне банке за обнову и развој, IBRD Зајам број 7510 YF.

САДРЖАЈ

УВОД	4
ПРВИ ДЕО: Ко има право на ИОП?	8
ДРУГИ ДЕО: Како се остварује право на ИОП?	14
ТРЕЋИ ДЕО: Планирање и писање ИОП-а	19
ЧЕТВРТИ ДЕО: Примена и праћење ИОП-а	34
ПЕТИ ДЕО: Вредновање и измена ИОП-а	40
ШЕСТИ ДЕО: Врсте и примери ИОП-а	46
Пример ИОП-а са прилагођеним програмом	49
Пример ИОП-а са прилагођеним програмом	57
Пример ИОП-а са измењеним програмом	68
Пример ИОП-а са обogaћеним програмом	74
ПРИЛОЗИ – ПРЕГЛЕД	78
ЛИТЕРАТУРА	79
ПРИЛОЗИ	80
Прилог 1: Најчешће постављана питања	
Прилог 2: Мрежа подршке ИО	
Прилог 3: Правилник и ИОП обрасци	
Прилог 4: Помоћни образац за вредновање ИОПа	
Прилог 5: Помоћни инструменти за прикупљање података	
Прилог 6: Стратегије подучавања ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом	
Прилог 7: Карактеристике даровитих ученика и стратегије наставе са њима	
Прилог 8: Образац број 1 из Правилника о раду ИРК	

УВОД

Инклузивно образовање

Дефиниције инклузије које даје УНЕСКО (конференција у Саламанки 1994. год.) наглашавају да је инклузија покрет који је у директној вези са побољшањима образовног система као целине:

“Инклузија је процес решавања и реаговања на разноврсност потреба свих ученика кроз све веће учествовање у учењу, културама и заједницама и све мању искљученост у оквиру образовања и из њега. Он обухвата промене и измене садржаја, приступа, структура и стратегија, са заједничком визијом која обухвата сву децу одговарајуће старосне доби и са убеђењем да је редовни образовни систем одговоран за образовање све деце.”

Сви кључни међународни и домаћи документи могу се укратко свести на неколико основних начела:

- Сва деца могу да уче и имају право на образовање и васпитање.
- Деца најбоље уче у природној вршњачкој групи. Зато им треба омогућити образовање у редовним предшколским, основним и средњошколским установама.
- Наставници и школе треба да прилагоде начин рада тако да излазе у сусрет образовним потребама деце.
- Некој деци, због сметњи у развоју и инвалидитета, специфичних тешкоћа у учењу или живота у социјално нестимулативној средини потребна је додатна подршка у образовању.

Инклузивно образовање (ИО) подразумева да је образовни систем:

- отворен за сву децу, без обзира на пол, национално, верско и социо-економско порекло, способности и здравствено стање или неко друго лично својство
- у стању да сваком детету пружи квалитетно образовање – да је у стању да се прилагоди образовним потребама деце која до сада нису могла да се уклопе у постојећи образовни процес.

Гледано из угла школовања деце, инклузивно образовање, у крајњем, значи да су редовне образовне установе оспособљене да приме и образују свако дете, укључујући и децу из осетљивих група било ког порекла и са било којом сметњом у развоју или тешкоћом у учењу. Овакав приступ једне путање (*one-track approach*) развијен је у Шпанији, Грчкој, Италији, Португалу, Шведској, Норвешкој, на Исланду и Кипру (Brusling & Pepin, 2003).

Како увођење инклузивног образовања захтева дубоке промене и реструктурисање образовног система, које тражи велика улагања и време, друге европске земље (Данска, Француска, Ирска, Луксембург, Аустрија, Финска, Велика Британија, Летонија, Лихтенштајн, Чешка, Естонија, Литванија, Пољска, Словачка и Словенија) примењују приступ више путања (*multi-track approach*) тј. паралелно раде на мењању редовног и специјалног образовања и њиховом повезивању у један систем (Brusling & Pepin, 2003).

Према постојећем законском оквиру и пракси, Србија примењује приступ две путање и ради на мењању и реструктурању и редовних и специјалних школа. Систем образовања и васпитања је заснован на инклузивним принципима једнакоправности и доступности за сву децу/ученике. Закон обавезује све запослене у систему да доследно спроводе инклузивне принципе, формирају стручне тимове за ИО и примењују прописане инструменте и различите видове подршке деци/ученицима којима је она потребна током школовања.

Инклузија деце из осетљивих група у образовно-васпитни систем јесте дугорочан и постепен процес. Почетни кораци остваривања инклузивног образовања у Србији имају за циљ оспособљавање свих васпитно-образовних установа (редовних и специјалних) да се прилагоде образовним потребама деце из осетљивих група кроз

- индивидуализацију наставе и коришћење савремених приступа учењу
- уклањање архитектонских и комуникацијских баријера
- израду и примену индивидуалног образовног плана (ИОП)
- укључивање што већег броја деце из осетљивих група у образовање.

Закон о основама система образовања и васпитања Републике Србије (ЗСОСОВ) утврђује и прописује:

- **Право на образовање и једнакост** (члан 6)

„Сви грађани РС су једнаки у остваривању права на образовање и васпитање, без обзира на пол, расу, националну, верску и језичку припадност, социјално и културно порекло, имовно стање, узраст, физичку и психичку конституцију, сметње у развоју и инвалидитет, политичко опредељење или другу личну особину.“

- **Забрану дискриминације** (члан 44)

„У установи су забрањене активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом о забрани и дискриминације.“

- **Могућност образовања по ИОП-у у редовним школама** (члан 68)

„Основне и средње школе, поред школског програма, могу да остварују и: индивидуални образовни план (ИОП) за ученике и одрасле са сметњама у развоју, индивидуалан програм српског језика, односно језика националне мањине за ученике који не познају језик на коме се изводи настава...“

- **Примену индивидуализованог начина рада и ИОП-а** (члан 77)

„За дете и ученика коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, установа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и доноси ИОП. За ученика са изузетним способностима установа доноси ИОП којим се утврђује прилагођен и обогаћен начин образовања и васпитања.“

- **Прилагођавање оцењивања, завршног испита и матуре**

„Ученик са сметњама у развоју коме су током образовања прилагођавани посебни стандарди постигнућа оцењује се у складу са

прилагођеним стандардима“ (члан 107).

„Ученик са сметњама у развоју и инвалидитетом полаже завршни испит и општу или стручну/уметничку матуру, у складу са његовим моторичким и чулним могућностима, односно условима које захтева одређена врста инвалидитета, а може да буде ослобођен полагања дела матурског испита из предмета за које су му прилагођавани стандарди постигнућа“ (чланови 82, 83 и 84).

У складу са Законом, донесен је и **Правилник о ближим упутствима за утврђивање права на ИОП, његову примену и вредновање** (ИОП правилник) који ће бити приказан у наредним поглављима овог приручника.

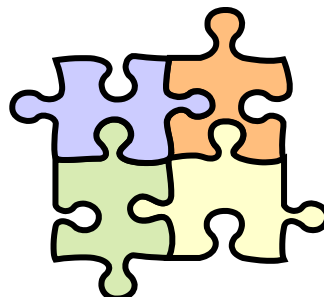
ИОП **Индивидуални образовни план (ИОП)** је основни инструмент и документ којим се регулише и обезбеђује прилагођавање школе и наставе образовним потребама деце и ученика који (из било ког разлога) нису могли да се уклопе у постојећи васпитно-образовни процес или школски програм. У ужем смислу значења, ИОП представља писани документ установе, који дефинише и садржи све компоненте које су потребне за квалитетно образовање конкретног детета или ученика, **а то су:**

- лични подаци и педагошки профил детета/ученика
- процена потреба за подршком (врсте/мере и сврха подршки)
- план активности са дефинисаним областима, циљевима/исходима, корацима и њиховим трајањем и учесталошћу, као и начином процене постигнућа
- сагласност родитеља/старатеља на ИОП.

Крајњи циљ ИОП-а јесте постизање оптималних образовно-васпитних постигнућа детета/ученика и његово оспособљавање за квалитетан и самосталан живот у заједници.

ИОП у установи доноси педагошки колегијум на предлог **стручног тима за инклузивно образовање (СТИО)**, односно **тима за пружање додатне подршке детету/ученику (ИОП тим)**. Родитељ, односно старатељ учествује у изради ИОП-а и даје сагласност за спровођење ИОП-а. У првој години уписа у установу, ИОП се доноси и вреднује тромесечно, а у свим наредним годинама на крају или почетку сваког полугодишта или радне године. Наставник и васпитач при планирању свог рада у одељењу, односно групи усклађује свој план са ИОП-ом детета/ученика. Спровођење ИОП-а прати просветни саветник (према ЗОСОВ-у, члан 77).

Примена инклузивног образовања на нивоу установе захтева успостављање физичких, организационих, професионалних и процедуралних претпоставки за увођење и успешну примену индивидуализације и ИОП-а.

Слика 1: Инклузија – укљученост свих

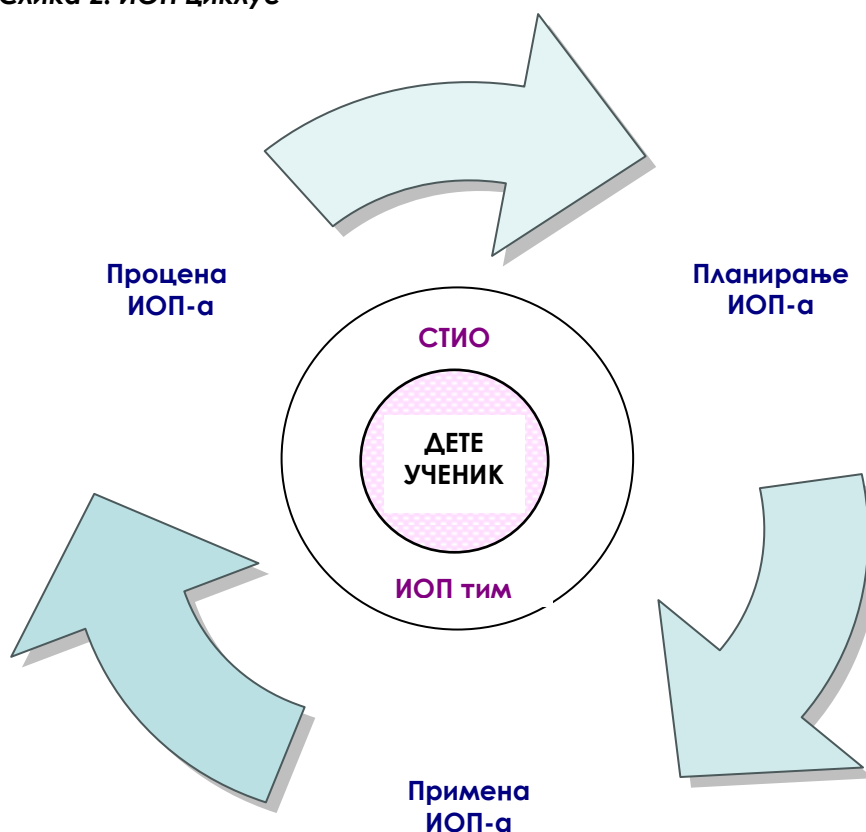
**Како је
организован
приручник**

Садржај у приручнику је организован тако да прати природни ток ИОП циклуса који садржи три основне фазе **планирање, примену и процену** (вредновање), које се у пракси циклично понављају и надограђују (видети Сliku 2).

Садржај приручника је изложен у шест секвенци тј. поглавља. Након **прва два** поглавља о утврђивању и остваривању права на ИОП, у **наредна три** поглавља описан је ИОП циклус, тј. планирање и писање ИОП-а, примена и праћење ИОП-а, те вредновање и измена ИОП-а. У **последњем** поглављу приказане су различите врсте израђених ИОП-а.

Уз приручник су дати и **прилози**, у писаној или електронској форми, који садрже додатна документа, упутства и обрасце корисне за остваривање ИОП-а у нашим установама.

Слика 2: ИОП циклус

1

Ко има право на ИОП?

Сврха и смисао ИОПа

ИОП-ом се планирају и остварују услови који ће сваком детету/ученику који не постиже прописане исходе и стандарде образовања и васпитања омогућити да се успешно образује, а ученику који показује даровитост у неком домену омогућити постизање стандарда и исхода који превазилазе очекиване.

Кратко речено, ИОП је документ установе којим се, за одређено дете/ученика и у датом временском периоду, коригује или замењује прописани васпитно-образовни или школски програм.

Коме је намењен ИОП

Према члану 2 ИОП правилника, право на ИОП има дете и ученик који има потребу за додатном подршком у образовању и васпитању због тешкоћа у приступању, укључивању, учествовању или напредовању у васпитно-образовном или образовно-васпитном раду, ако те тешкоће утичу на остваривање општих исхода образовања и васпитања, а нарочито ако дете, односно ученик:

1. има тешкоће у учењу (због специфичних сметњи учења или проблема у понашању и емоционалном развоју);
2. има сметње у развоју или инвалидитет (телесне, моторичке, чулне, интелектуалне или вишеструке сметње или сметње из спектра аутизма);
3. потиче, односно живи у социјално нестимулативној средини (социјално, економски, културно, језички сиромашној средини или дуготрајно борави у здравственој, односно социјалној установи);
4. из других разлога остварује право на подршку у образовању.

Право на прилагођен и обогаћен начин образовања по ИОП-у има и ученик са изузетним способностима који стиче основно и средње образовање и васпитање.

Деца и ученици који не постижу очекиване исходе и стандарде

За свако дете/ученика који не постиже прописане исходе и стандарде, или се уочава да не постиже успех у складу са својим капацитетима и могућностима, васпитач/наставник планира подршку у васпитању и образовању тј. прилагођавање приступа и/или индивидуализацију наставе.

Недостизање очекиваних исхода и стандарда васпитања и образовања може да буде узроковано различитим околностима: некада сметњама у развоју и инвалидитетом, некада недовољним познавањем језика, сиромаштвом, занемаривањем и злостављањем, некада емоционалним проблемима или дуготрајним болестима или теже уочљивим специфичним тешкоћама у учењу.

Индивидуализација или прилагођавање може да обухвати:

- Прилагођавање **простора и услова** тј. организације рада (нпр. постављање рампе, уклањање прагова, више простора за коришћење колица; близина табле и константан распоред намештаја за слабовидог или слепог ученика; распоред клупа у „П“ за ученика који се помаже читањем са усана, као и за ученике из осиромашеног окружења или оне који спорије уче, како би имали помоћ од друга/другарице и са леве и са десне стране и слично).

- Прилагођавање **материјала и учила** подразумева коришћење различитих материјала (као што су визуелни, сликовни, звучни, тактилни материјали и конкретни предмети који су неопходна подршка у учењу деце/ученика из осетљивих група), прилагођених радних листова и задатака за вежбање (нпр. графички прикази за ученике са сметњама из спектра аутизма или задаци са понуђеним одговорима за ученике са дислексијом и слично), као и прилагођених уџбеника (нпр. уџбеници на Брајевом писму за слепе ученике) и асистивне технологије (нпр. посебни рачунарски програми и тастатуре за ученике са телесним и чулним сметњама).
- Прилагођавање **метода, техника и облика рада** подразумева употребу различитих приступа (нпр. активно и кооперативно учење, учење корак по корак и слично), различитих метода (нпр. учење путем открића, искуствено учење, радионичарски метод, комплексни метод почетног читања и писања, драма и слично), различитих техника и облика рада (нпр. представљање истог садржаја вербалним, графичким и сликовним техникама или рад у малим групама, у пару и слично).
- Прилагођавање испитивања и **оцењивања** подразумева омогућавање употребе различитих видова изражавања (при чему је важно развијати све видове, а оцењивати кроз онај вид кроз који се ученик најбоље исказује), прилагођавање начина испитивања (нпр. више времена за решавање задатка, употреба рачунара и слично) и прилагођавање задатака или тестова (нпр. вербалне задатке претворити у графичке или сликовне, задатке отвореног типа претворити у задатке са понуђеним одговорима и слично).
- Прилагођавање садржаја и **исхода и стандарда постигнућа** подразумева сажимање или обогаћивање садржаја (нпр. обрада кључних наставних јединица или додавање садржаја зависно од интересовања ученика), као и измену прописаних исхода или стандарда постигнућа за ученике који их не постижу или их премашују (нпр. на часу за исти садржај користе се различити нивои обраде, према Блумовој таксономији, тако да и ученици који не постижу или премашују очекиване исходе и стандарде могу да буду подједнако укључени у рад).

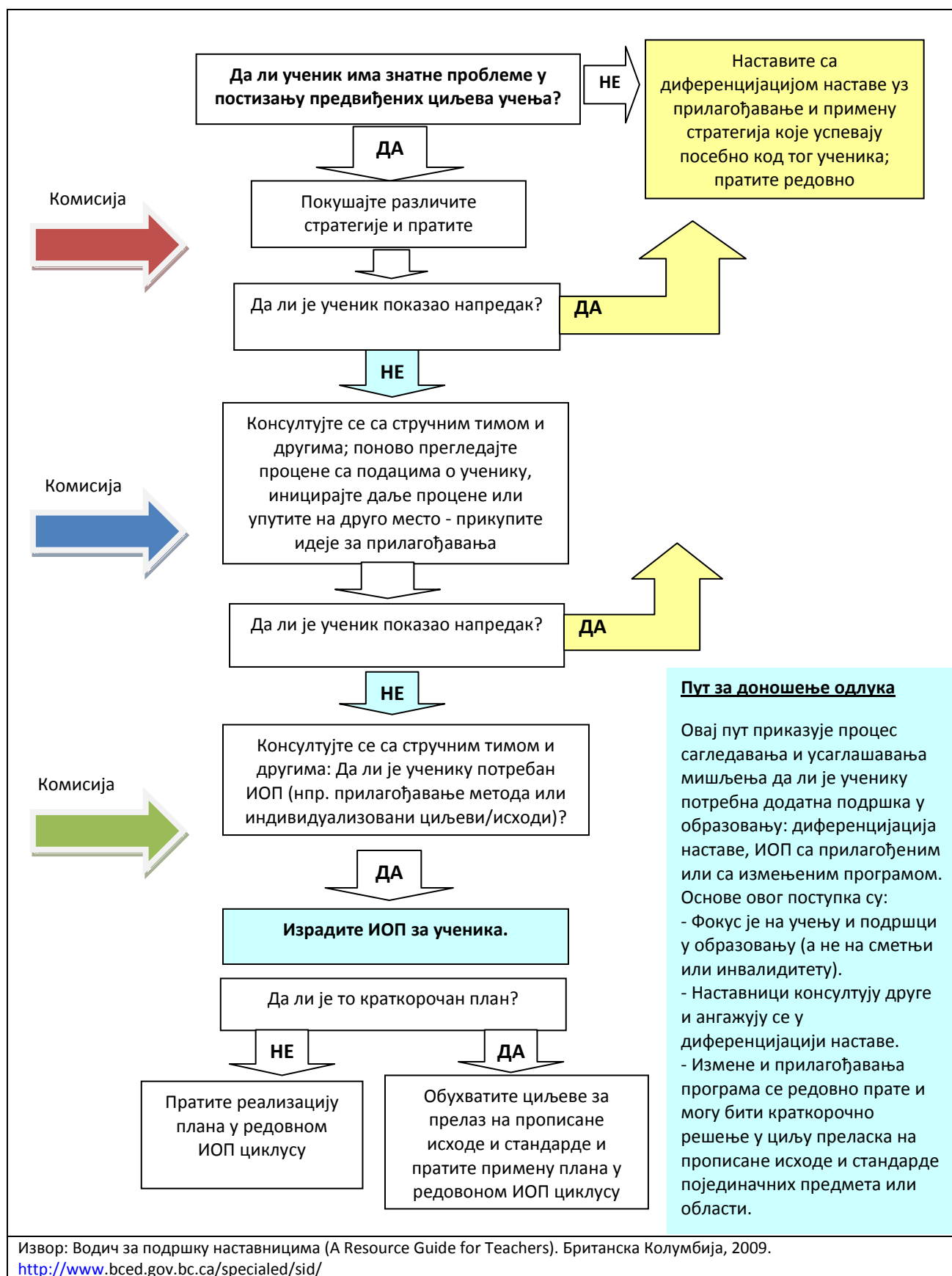
Иако се индивидуализација наставе планира и уводи као подршка у образовању појединим ученицима, она доприноси квалитетнијем учењу и бољем напредовању свих ученика у том одељењу. Наиме, коришћење различитих приступа, метода и техника рада, као и прилагођавање садржаја интересовањима ученика (диференцирана настава), појачава мотивацију за учењем и омогућава ученицима са различитим стиливима учења да на себи својствен начин конструишу своје знање и самим тим више напредују током образовања.

**Путања
доношења
одлука**

(Слика 3)

Када се васпитач/наставник током рада у групи/одељењу сретне са ситуацијом да дете/ученик спорије напредује и не постиже очекиване исходе, дужан је да у сарадњи са СТИО сагледа разлоге због којих се то дешава тј. да идентификује препреке напредовању и потом планира и предузме мере прилагођавања које ће их ублажити или отклонити. **Уколико се почетним прилагођавањима постигне очекивани напредак, васпитач/наставник ће те поступке интегрисати у редован рад и сматра се да су тиме уочене препреке отклоњене.**

Слика 3: Путања доношења одлука - Ко има право на ИОП?

Некада се уочена препрека може ублажити или уклонити једнократним мерама прилагођавања простора (пр. постављање рампе на улазу) или набавке асистивне технологије (нпр. набавка диктафона, посебног осветљења, прилагођене тастатуре исл.) за које је потребно обезбедити финансијска средства. Установа и родитељи тада могу поднети захтев интерресорној комисији (ИРК) за покретање поступка за процену потребе за додатном подршком детету/ученику.

Ако почетна прилагођавања не доведу до напретка, васпитач/наставник и СТИО покрећу поступак анализе образовне ситуације детета/ученика и израде педагошког профила и плана прилагођавања, који се раде уз сагласност и пуно учешће родитеља/старатеља. Уколико се планом прилагођавања постигне очекивани напредак, васпитач/наставник ће поступке из плана интегрисати у редован рад и сматра се да су тиме уочене препреке отклоњене.

Када је за остваривање плана прилагођавања потребно обезбедити додатна финансијска средства (пр. набавка дидактичког материјала, специјалних помагала, плаћање исхране или продуженог боравка и сл.) установа и родитељи могу поднети захтев интерресорној комисији (ИРК).

Ако се применом плана прилагођавања не постигне очекивани напредак, СТИО је обавезан да размотри ваљаност предложеног плана и предузме мере неопходне за

- ревизију плана прилагођавања (по потреби у сарадњи са стручњацима по препоруци родитеља/старатеља или из Мреже подршке ИО и сл.)
- доношење одлуке о изради ИОПа са прилагођеним програмом.

Одлука о изради ИОПа са прилагођеним програмом за дете/ученика може се донети само уколико

- претходно примењиван план прилагођавања није дао резултате
- добијемо сагласност родитеља/старатеља за израду ИОПа
- школа покрене и успешно оконча интерни поступак за утврђивање права на ИОП.

Ако ИОП са прилагођеним програмом не доведе до очекиваног напретка, СТИО ће постојећим мерама прилагођавања (које нису биле довољно делотворне) додати и прилагођавање (измену) прописаних исхода, односно стандарда постигнућа за оне области/предмете у којима ученик није постигао очекивани напредак. Такав **ИОП са измењеним програмом може се донети** само ако

- претходно примењиван ИОП са прилагођеним програмом није дао резултате
- постоји сагласност родитеља/старатеља
- постоји сагласно мишљење ИРК о потреби за измењеним програмом.

**Одлучивање
у најбољем
интересу
детета**

Једина добро донесена одлука јесте она за коју знамо да је у најбољем интересу детета, а не која највише одговара родитељима/старатељима или капацитетима и ресурсима образовне установе.

За децу предшколског узраста, као и за ученике у првом и другом разреду основне школе није препоручљиво журити са писањем ИОП-а, већ треба тежити да се израђује детаљно осмишљен и систематично примењиван план прилагођавања. Треба имати на уму да је детаљно разрађен план прилагођавања уствари неформалан облик ИОП-а са прилагођеним програмом.

Такође, треба бити изузетно обазрив приликом доношења одлуке о изради ИОП-а са измењеним програмом на млађем основношколском узрасту.

Познато је да је то период бурног развоја, а и искуство показује да се успорено напредовање на овом узрасту може превазићи уз добро одабрана и систематски примењивана прилагођавања (видети Илустрације 1 и 2). Уколико образовна ситуација детета и друге околности то захтевају, препорука је да се ИОП са измењеним програмом уведе тек при крају млађег основношколског циклуса.

Илустрација 1: Подршка у образовању ученика из социјално нестимулативне средине

Ученик је по упису у први разред редовне основне школе показао значајно заостајање у свим предметима у односу на своје вршњаке. Такође, често је изостајао из школе, није имао потребне уџбенике и прибор за рад и по правилу није радио домаће задатке. Након кућне посете ученику, учитељица је уз сагласност родитеља, обезбедила бесплатан превоз из удаљеног насеља и продужени боравак током кога је организована допунска настава из српског језика (као нематерњег). Већ у другом разреду ученик је показао видан напредак, а садржаје за које му није било потребно предзање усвајао је истом брзином као и вршњаци. Током наредне две године за ученика је за време продуженог боравка организована допунска настава којом су систематски обухваћени сви садржаји које је требало надокнадити. То је омогућило да ученик на крају четвртог разреда достигне све прописане стандарде и заврши разред са врло добрим успехом.

(Из искуства у раду ОШ „Владислав Петровић Дис“, Грљан)

Илустрација 2: Подршка у образовању ученика са сметњама из спектра аутизма

На почетку првог разреда ученик не показује интересовање за друге, не разговара ни са одраслима, ни са вршњацима, а током часа више пута мора да изађе из учионице. После пар недеља, извршава једноставне, кратке налоге уз помоћ учитељице. За ученика је израђен ИОП са прилагођеним програмом којим је предвиђен и асистент у настави. Већ у другом полугодишту првог разреда асистент је присутан само на српском, математици и свету око нас, а у другом разреду престаје потреба за њим. Учитељица прилагођава методе, материјале и испитивање, а посебно ради на његовом укључивању у вршњачку групу и учешће у свим заједничким активностима. Образовање по ИОП-у је омогућило да је на полугодишту трећег разреда ученик потпуно прихваћен од вршњака, ужива у разноврсним заједничким активностима, чак и у фудбалу (што је за њега било непојмљиво). Полугодиште трећег разреда је завршио са одличним успехом (просек 5,00) и добио похвалницу од наставничког већа.

(Ивана Васиљевић, учитељица у ОШ „Уједињене нације“, Београд.)

Даровити ученици и ученице

Путања доношења одлука

Када у одељењу имамо ученицу или ученика који у неком домену, повремено или континуирано, постиже или би могао да постигне резултате који су изнад нивоа општих и посебних стандарда постигнућа, наставник је дужан да (сам или у сарадњи са СТИО) планира и предузме мере прилагођавања и обогаћивања програма које ће омогућити да ученик оствари напредак у складу са својом даровитошћу.

Уколико се почетним прилагођавањима и обогаћивањем постигне очекивани напредак, наставник ће те поступке интегрисати у редован рад (диференцирана настава) и сматра се да су тиме остварени услови за пуни развој капацитета ученика/це.

Ако почетна прилагођавања и обогаћивања не доведу до очекиваних резултата, наставник и СТИО, покрећу поступак израде педагошког профила и плана прилагођавања, уз сагласност и ако је могуће учешће родитеља/старатеља.

Уколико се планом прилагођавања постигне очекивани резултат, наставник ће поступке из плана интегрисати у редован рад и сматра се да су тиме остварени услови за пуни развој капацитета ученика/це.

Када је за остваривање плана прилагођавања потребно обезбедити додатна финансијска средства (пр. похађање курсева на универзитету, набавка посебне литературе или материјала и сл.), школа и родитељи могу поднети захтев релевантним министарствима као и домаћим и међународним институцијама и организацијама/фондовима.

Ако се применом плана прилагођавања не постигне очекивани резултат, СТИО је обавезан да, уз сагласност родитеља/старатеља, предузме мере неопходне за доношење одлуке о изради ИОПа са обогаћеним и проширеним програмом за датог ученика/цу.

Изазов даровитости

Како даровите ученике/це не срећемо само међу онима који постижу одличан успех и/или натпросечне резултате у неком домену, већ и међу неуспешнима (нпр. „бунтовници“ који не прихватају конвенционалне начине рада, „незаинтересовани“ који су често проглашавани за лење, незреле и сл.), **велики је изазов за наставника да препозна даровитост и створи услове у којима ће она моћи да се искаже и оствари.**

Да је даровитост одиста изазов види се и у ситуацијама када ученици/це са сметњама у развоју, за чије образовање су потребна значајна прилагођавања, истовремено постижу изузетне резултате у неком специфичном домену. Не тако ретко у пракси наилазимо на примере да ученик са сметњама из спектра аутизма симултано преводи разговор са матерњег на страни језик или црта савршене анатомске цртеже животиња и људи, ученик са инвалидитетом иако нема руке изузетно успешно слика држећи четкицу устима или прстима ноге и слично.

На крају није на одмет подсетити се да су познати људи из науке, културе или спорта имали великих проблема, и чак били неуспешни, током школовања. На пример, Тесла је на крају првог полугодиста тадашњег 7. разреда (трећи разред гимназије) био тек довољан из математике, физике и нацртне геометрије, док је Ајнштајн своје искуство школовања дефинисао једном реченицом „Једина ствар која ме омета у мом учењу јесте моје школовање“.

Прописане улоге и процедуре

Остваривање права на ИОП у установама регулисано је ЗОСОВ-ом и Правилником о ближим упутствима за утврђивање права на ИОП, његову примену и вредновање (*ИОП правилник*) којима се прописују:

а) улоге и одговорности појединих актера као и начин формирања нових тимова у установи

- **родитељи/старатељи** дају своју процену потребе за ИОП-ом и/или писмену сагласност да се приступи његовој изради, учествују у изради као чланови ИОП тима и дају писмену сагласност на спровођење израђеног ИОП-а
- **директор установе** формира СТИО, по предлогу СТИО утврђује право на ИОП, прибавља сагласност родитеља/старатеља и формира ИОП тимове, одобрава друге предлоге СТИО у вези са применом и вредновањем ИОП-а
- **педагошки колегијум** установе усваја израђен ИОП и доноси одлуку о даљој примени и изменама ИОП-а или престанку потребе за њим
- **стручни тим за инклузивно образовање (СТИО)** предлаже све стручне одлуке у вези са ИО и ИОП-ом (које подноси директору или педагошком колегијуму на усвајање), ствара услове потребне за реализацију ИО и ИОП-а у установи и надгледа примену донесених одлука и ИОП-а
- **тим за пружање додатне подршке** детету/ученику (**ИОП тим**) израђује, примењује и вреднује ИОП у сарадњи са СТИО.

б) процедуре и поступци за

- утврђивање права на ИОП
- израду и доношење ИОПа
- примену ИОП-а, укључујући и оцењивање постигнућа
- вредновање и наставак примене тј. престанак потребе за ИОП-ом
- евиденцију и документацију.

Ситуације у којима су за остваривање права на ИОП потребна додатна финансијска средства или **мишљење интересорне комисије (ИРК)**, регулисане су Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику (*Правилник о раду ИРК*).

Нови тимови у установи

Стручни тим за инклузивно образовање (СТИО) формира директор установе. Препорука је да СТИО у основној школи и предшколској установи (ПУ) чини пет чланова: обавезно један стручни сарадник, два наставника разредне наставе, односно васпитача и два наставника предметне наставе односно васпитача или сарадника у ПУ. СТИО у средњој школи чине стручни сарадници и предметни наставници.

СТИО предлаже чланове **ИОП тима** или тимова (зависно од броја и врсте предмета или области за које је потребно израдити ИОП), а директор установе их формира.

ИОП тим у предшколској установи чине васпитач, стручни сарадници, сарадници, родитељ, односно старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван установе, на предлог родитеља.

ИОП тим у основној школи чине наставник разредне наставе, односно одељењски старешина и предметни наставници, стручни сарадник

школе, родитељ, односно старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван установе, на предлог родитеља.

ИОП тим у средњој школи чине одељењски старешина и предметни наставници, стручни сараданик школе, родитељ, односно старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван установе, на предлог родитеља.

**Утврђивање
права на
ИОП**

Према члану 6 ИОП правилника, СТИО подноси **предлог за доношење ИОП-а** ако дете, односно ученик не постиже исходе образовања, односно опште и посебне стандарде постигнућа, или ако би ученик, због његових изузетних способности, могао да постигне или већ постиже резултате који су изнад нивоа општих и посебних стандарда. Предлог садржи наводе и образложене разлоге за подношење предлога за утврђивање права на ИОП, као и доказе о претходно организованом индивидуализованом начину рада са дететом, односно учеником.

Предлог за утврђивање права на ИОП подноси СТИО директору установе, а на основу процене потреба за ИОП-ом коју даје наставник, стручни сарадник или родитељ. Установа писменим путем обавештава родитеља/старатеља да је поднет предлог, а он својим потписом потврђује да је у потпуности упознат са поднетим предлогом и да је сагласан да се приступи изради ИОП-а.

Изузетно, **ако родитељ/старатељ не да сагласност примењује се индивидуализовани начин рада**, без ИОП-а као писаног документа.

У установама за образовање деце са сметњама у развоју и инвалидитетом **право на ИОП утврђено је самим уписом**.

ПРЕДЛОГ ЗА УТВРЂИВАЊЕ ПРАВА НА ИОП – МОГУЋА ФОРМА И САДРЖАЈ

1. Наводи и образложени разлози за утврђивање права на ИОП

1.1 Исказ о врсти образовне подршке коју је потребно обезбедити за конкретно дете/ученика

- Врста ИОПа која се препоручује (прилагођен програм, измењен програм или обогаћен и проширен програм)
- Врста потребне подршке (навести мере/тип подршке, области где је она потребна, сврху/циљеве сваке од наведених подршки и њен кратак опис)

1.2 Образложење

- Ученик/ца није био у стању да постигне прописане образовне стандарде из _____ (навести конкретне предмете, области и/или стандарде) због постојећих препрека у учењу и напредовању _____ (навести конкретан разлог који може да се тиче сметњи у развоју и инвалидитета, специфичних тешкоћа у учењу или одрастања у социјално нестимулативним срединама).
- За период _____ урађен је и реализован план прилагођавања који је показао:
 - да је ученик/ца био у стању да усвоји планирана знања и вештине _____ (навести кључне остварене промене/постигнућа), када се обезбеде следеће мере и видови подршке _____ (навести успешне стратегије прилагођавања)
 - да ученик/ца није био у стању да усвоји планиране садржаје и постигне посебне стандарде _____ (навести области и стандарде) и поред

примењених мера и видова подршке _____ (навести стратегије прилагођавања које нису дале резултат).

2. Докази о претходно организованом индивидуализованом раду са дететом / учеником. Потребно је приложити писане материјале: педагошки профил и план прилагођавања (индивидуализације рада), евалуацију плана прилагођавања и по потреби и ако су доступни, медицински и психолошки налаз.

**Врсте
ИОП-а**

Према члану 7 ИОП правилника, ИОП може да буде:

- 1) **по прилагођеном програму** у коме се планира циљ пружања подршке која се односи на прилагођавање простора и услова у којима се учи, прилагођавање метода рада, уџбеника и наставних средстава, активности и њихов распоред као и лица која пружају подршку
- 2) **по измењеном програму** у коме се планира прилагођавање општих исхода образовања и васпитања, прилагођавање посебних стандарда постигнућа ученика у односу на прописане и прилагођавање садржаја за један, више или за све предмете
- 3) **обогаћен и проширен програм** који се примењује за ученике са изузетним способностима.

ИОП са прилагођеним програмом обухвата различите мере прилагођавања које је неопходно применити у свим оним активностима и/или областима/предметима у којима дете/ученик, без такве подршке не би постигао очекиване исходе или стандарде. Код неке деце/ученика прописане мере прилагођавања могу да се односе на све активности, односно предмете, док код других оне могу да се односе на неколико или само једну активност, односно област или предмет.

ИОП са измењеним програмом поред мера прилагођавања обухвата и измену прописаних исхода или стандарда постигнућа, која се ради за све оне активности, односно области/предмете у којима ученик без такве подршке не би постигао напредак и не би могао да опстане у образовном систему. Код неких ученика измена прописаних исхода или стандарда може да обухвати све или већину активности, односно предмета, док код других она може да се односи на пар или само једну активност, односно област или предмет.

ИОП са обогаћеним и проширеним програмом обухвата различите мере прилагођавања и измену општих и посебних стандарда који ће омогућити напредовање ученика у складу са његовим изузетним способностима. Код неких ученика измена прописаних исхода или стандарда може да обухвати пар области или предмета (пр. друштвене науке или физика и математика), док код других она може да се односи на само једну област или предмет (пр. соло певање или квантна физика).

**Израда
ИОП-а**

Према члану 8 ИОП правилника, после прихватања предлога за утврђивање права на ИОП, СТИО предлаже чланове ИОП тима, а директор установе формира ИОП тим који израђује ИОП.

Зависно од броја активности, односно предмета или области за које је потребно израдити ИОП, установа може формирати и више мањих ИОП тимова, чији су стални чланови родитељ/старатељ и стручни сарадник.

Доношење ИОП-а	Према члану 8 <i>ИОП правилника</i>, <i>СТИО</i> установе прибавља писмену сагласност родитеља/старатеља за спровођење израђеног ИОП-а (Образац 4 из <i>ИОП правилника</i>) и потом доставља ИОП документацију педагошком колегијуму на усвајање.
	Према члану 7 и 9 <i>ИОП правилника</i>, за доношење ИОП-а са измењеним програмом <i>СТИО</i> прибавља <u>и мишљење интерресорне комисије (ИРК)</u> и подноси доказе о претходној примени и вредновању ИОП-а са прилагођеним програмом.
	У установама за образовање деце са сметњама у развоју и инвалидитетом за доношење ИОП-а са измењеним програмом није потребно мишљење ИРК, јер је оно обезбеђено самим уписом.
Прибављање мишљења ИРК	У ситуацијама када примена ИОП-а захтева додатна финансијска средства или када је потребно донети ИОП са измењеним програмом, установа и родитељи/старатељи упућују захтев ИРК за покретање поступка процене који се пише на обрасцу број 1 из <i>Правилника о раду ИРК</i> (доступан на http://www.mpn.gov.rs/propisi/propis.php?id=214). Захтев се предаје изабраном лекару детета/ученика, који га званично прослеђује ИРК.
	Пример попуњеног захтева ИРК дат је у поглављу 3, табела 6.
Примена и вредновање ИОП-а у установи	Према члану 9 <i>ИОП правилника</i>, у току примене ИОП-а активно учествују сви чланови ИОП тима и други реализатори који су назначени у ИОП-у, Према члану 11 <i>ИОП правилника</i>, вредновање ИОП-а унутар установе врши <i>СТИО</i> и <i>ИОП тим</i>, према утврђеној динамици у ИОП-у и према указаној потреби (у првој години уписа најмање тромесечно, а у наредним годинама на крају/почетку сваког полугодишта, односно радне године).
Наставак примене или престанак потребе за ИОП-ом	Према члану 10 <i>ИОП правилника</i>, на основу резултата вредновања ИОП-а и <u>предлога ИОП тима о наставку образовања детета/ученика</u>, за шта постоји сагласност <i>СТИО</i> и родитеља/старатеља, педагошки колегијум установе доноси одлуку о даљој примени, изменама и допунама или престанку потребе за ИОП-ом.
Евиденција	Према члану 13 <i>ИОП правилника</i>, евиденција о остваривању образовања и васпитања по ИОП-у води се у прописаним средствима евиденције о васпитно-образовном раду у школи, у складу са законом. Документација која прати ИОП (опис образовне ситуације ученика, претходно примењивани планови прилагођавања и/или ИОП-и и њихово вредновање, портфолио ученика исл.) је саставни део педагошке документације коју води установа. У редовним школама ученик који се образује по ИОП-у евидентира се у дневник образовно-васпитног рада и матичну књигу као и сваки други ученик, чиме се обезбеђује пуна заштита података о личности. Евиденција о настави за тог ученика води се према ИОП-у. На пример, присуство/одсуство са часова евидентира се само у складу са ИОП-ом (а не према постојећем распореду часова) или се евидентирају оцене које су добијене у складу са ИОП-ом (било да се ради о прилагођеном испитивању у оквиру прописаних стандарда или о оцењивању према прилагођеним стандардима како су дефинисани у ИОП-у).

У ситуацијама које значајно одступају од уобичајених (као што је упис у школу узрасно прераслих ученика или када се образовање ученика за већину предмета одвија према ИОП-у са измењеним програмом), препоручује се да се у школске књиге о евиденцији ученика унесе напомена „похађа наставу у складу са чл. 77 ЗОСОВ-а“.

Завршни испит и матура

Према члану 9 *ИОП правилника*, ученик који стиче образовање применом ИОП-а, завршни испит/матуру полаже у складу са прописом о програму завршног испита/матуре, уз неопходна прилагођавања која предлаже и образлаже ИОП Тим у складу са ИОП-ом.

Могуће су различите врсте прилагођавања завршног испита/матуре: прилагођен испитни материјал (Брајево писмо, графичко преобликовање, језичко преобликовање), прилагођени задаци, прилагођена опрема или прилагођен простор (клупе и распоред и начин седења, осветљење исл.).

СТИО и ИОП тимови утврђују потребне врсте подршке за припрему и полагање завршног испита/матуре. Свака школа је дужна да надлежној Школској управи пошаље **податке о броју ученика** за које је потребно прилагођавање и да **изради план** за планирање, организовање и спровођење завршног испита/матуре. Детаљније информације о полагању завршног испита/матуре доступне су на <http://www.okni.edu.rs/> и <http://www.okni.edu.rs/images/files/prirucnik.pdf>.

Право на заштиту података

Према члану 12 *ИОП правилника*, установа је дужна да обезбеди заштиту података о детету/ученику у току остваривања права на ИОП.

Право на заштиту података о личности је део права на приватност по коме:

- је забрањена и кажњива употреба података о личности изван сврхе за коју су прикупљени (изузев кривичног поступка и заштите безбедности)
- свако има право да буде обавештен о прикупљеним подацима о својој личности и право на судску заштиту због њихове злоупотребе.

**Садржај
ИОПа**

Према члану 5 ИОП правилника, ИОП је писмени документ установе, којим се планира додатна подршка у образовању, ако претходно прилагођавање и отклањање физичких и комуникацијских препрека нису довеле до жељених резултата. **ИОП може да се донесе за део или област у оквиру наставног предмета, један наставни предмет, групу предмета или за све садржаје/предмете, као и за ваннаставне активности.**

Као документ установе, **ИОП се пише у обрасцима**, који су саставни део ИОП правилника и који садрже:

1. личне податке о детету/ученику (Образац 2А или 3А)
2. педагошки профил детета/ученика (Образац 2Б или 3Б)
3. процена потреба за подршком - планиране мере за отклањање физичких и комуникацијских препрека (Образац 1)
4. план активности - са дефинисаним областима, циљевима/исходима, корацима и њиховим трајањем и учесталошћу, као и начином процене постигнућа (Образац 2Ц или 3Ц)
5. сагласност родитеља/старатеља на ИОП (Образац 4).

**Лични
подаци о
детету или
ученику**

Лични подаци о детету/ученику уносе се у Образац 2А (прешколске установе) или 3А (школе) који садржи три сегмента

- први сегмент односи се на опште податке о детету/ученику, родитељу/старатељу и установи
- други сегмент односи се на потребе за додатном подршком у образовању и васпитању
- трећи сегмент односи се на чланове ИОП тим(ов)а, сагласност родитеља/старатеља и састанке ИОП тим(ов)а.

**Педагошки
профил**

Према члану 3 ИОП правилника, ако дете/ученик не остварује очекиване исходе образовања и васпитања или остварује резултате који су значајно изнад прописаних стандарда, приступа се изради **педагошког профила као основног документа од кога се полази у планирању образовне подршке** за конкретно дете/ученика. На основу прикупљених података и документације **стручни сарадник координира израду** и, у сарадњи са васпитачем/наставником, израђује педагошки профил детета/ученика.

Да би се дошло до ваљаног плана подршке у образовању неопходно је:

1. прикупити податке и документацију о детету/ученику
2. направити опис образовне ситуације детета/ученика
3. израдити педагошки профил детета/ученика.

1. Прикупљање података – да би се добила што објективнија и целовитија слика о детету/ученику податке обавезно треба прикупити:

- из **различитих извора** (дете/ученик, наставник, стручни сарадник, родитељ и породица, вршњаци, по потреби налази лекара или социјалних служби исл.)
- користећи **различите технике** (портфолио са радовима детета/ученика, посматрање, разговор, упитник, по потреби тестови исл.)

Како поступци и инструменти за прикупљање података о детету/ученику још нису прописани и стандардизовани, приликом прикупљања података препоручује се коришћење поступака и инструмената из Збирке алатки за планирање индивидуализованог образовања (Британска Колумбија, 2009), који су дати у [Прилогу](#): Помоћни инструменти за прикупљање података.

2. Опис образовне ситуације – када се прикупи довољан број података за стицање целовите слике о детету/ученику приступа се њиховом интегрисању и сумирању у јединствени опис образовне ситуације детета/ученика. Опис садржи исте компоненте које садржи и педагошки профил, али је написан

- из угла различитих актера (родитељи, наставници, стручни сарадник, а понекад неко други ко добро познаје дете, вршњаци и само дете/ученик)
- колоквијалним језиком, уз мноштво података и илустрација конкретних ситуација.

Иако опис образовне ситуације није саставни део ИОП образаца, он је неопходан корак ка изради педагошког профила и самим тим неопходан део ИОП документације. Пример израђеног описа образовне ситуације ученика дат је у Табели 1.

3. Израда педагошког профила детета/ученика као концизног и прецизног описа детета/ученика који даје добру основу за даље планирање образовања. Идентификовање јаких и слабих страна детета/ученика у областима које посматрамо помажу тиму да планира врсте интервенција и ресурсе који ће омогућити напредак у образовању. Подаци који се уносе у профил морају бити исказани јасним, конкретним, концизним и разумљивим језиком објективних чињеница. Треба избегавати негативне исказе (шта не уме/може, не зна, које проблеме има и сл.), као и претпоставке, генерализације, интерпретације, уско стручне термине и сл.

Педагошки профил садржи **јаке стране и интересовања детета/ученика** и проблеме у учењу преформулисане у исказе **потреба за подршком**, који се процењују у односу на пет категорија (према општим исходима и стандардима образовања и васпитања како су дефинисани у ЗОСОВ-у):

(1) Учење и како се учи - прикупљају се и процењују информације о

- а) општим школским постигнућима (нпр. Има ли области/предмета где су ученикова постигнућа добра или изнадпросечна?; Да ли је учениково напредовање видно спорије или да ли су његова постигнута значајно нижа од постигнућа вршњака која се очекују у области коју посматрамо?; Да ли се образовне потребе ученика значајно разликују од типичних вршњачких потреба?)
- б) текућем владању вештинама мишљења (нпр. разумевање прочитаног текста, аритметичко мишљење, решавање проблема у односу на свој узраст / стандарде, интересовања, посебне вештине и компетенције исл.)
- в) мотивацији ученика, представи о себи као особи која учи или ученику, ставови према школовању
- г) да ли ученик има сметње и да ли и како уочена сметња(е) утиче на ученикова образовна постигнућа?

- (2) Социјалне вештине** - прикупљају се и процењују информације о
- a) учениковим односима са другим људима (нпр. развој и одржавање социјалних контаката и односа, понашање према вршњацима и одраслима, поштовање општих правила и сл.)
 - b) способност личног прилагођавања различитим социјалним контекстима, слика о себи, ставови, сналажење и сл.
 - c) школска пријатељства, као и врсте и начини игре/забаве са вршњацима (нпр. однос према заједничким правилима, специфичне реакције и сл.)
 - d) када је то од значаја, социјалне вештине/компетенције могу да укључе и начин поздрављања других особа, начин узимања речи током разговора, вештине одржавања разговора и сл.
- (3) Комуникацијске вештине** - прикупљају се и процењују информације о
- a) модалитетима (каналима) комуникације које ученик користи да прими информације од других и да их пренесе другима;
 - b) евентуалном постојању сметњи везаних за слух, вид, говор или други вид комуникације (укључујући и невербалну), које утичу на његово укључивање и учешће у образовању;
 - c) да ли ученик у потпуности влада језиком на коме се школује (и језиком већинске групе) или има тешкоће које утичу на његово укључивање у образовни процес?
- (4) Самосталност и брига о себи** - прикупљају се и процењују информације о
- a) начину обављања дневних обавеза и активности које се тичу учениковог учествовања у образовању;
 - b) евентуалном постојању сметњи везаних за самостално кретање и обављање дневних обавеза и да ли уочене моторичке, физичке и/или чулне сметње утичу на његово укључивање, учешће и напредовање у образовању;
 - c) укупном здравственом стању ученика тј. да ли ученик има текућих здравствених тешкоћа и да ли оне утичу на укључивање у образовни процес или напредак у савладавању редовног школског програма?
- (5) Утицај спољашњег окружења на учење** - прикупљају се и процењују информације о
- a) породичним условима који могу да утичу на учење и напредовање (нпр. Да ли родитељи могу да пруже подршку у учењу и да редовно обезбеђују уџбенике и прибор? Какви су услови становања? Да ли има адекватну исхрану и гардеробу? Да ли је одлазак и повратак из школе безбедан?);
 - b) другим условима који могу да утичу на учење и напредовање ученика (нпр. Да ли станује у окружењу у коме има понуде за одговарајуће културне и спортске активности? Да ли у суседству има другове и другарице, да ли се друже и посећују, да ли понекад уче заједно?).

Последњи корак у изради педагошког профила чини

- **идентификовање приоритетних области и потреба за подршком у образовању** – процењује се у ком домену, области, предмету треба најпре пружити подршку да би дете/ученик почео да напредује и тако се добију приоритети који су предуслов за напредовање и у другим

доменима тј. активностима или предметима. Код неке деце/ученика биће потребно да се првенствено пружи додатна подршка у домену комуникације и укључивања у вршњачки колектив, док ће се код друге додатна подршка првенствено односити на овладавање језиком на коме се образује (као нематерњим) или рачунским операцијама и слично. Такође, код неке деце/ученика може постојати само једна приоритетна област (нпр. овладавање рачунским операцијама код ученика са дискалкулијом), док ће код друге постојати више приоритетних области (нпр. усвајање правила понашања, брига о себи, математика, српски и енглески језик).

- по потреби и идентификовање **додатне подршке за коју је потребно мишљење/одобрење интерресорне комисије** - процењује се да ли је за напредовање детета/ученика неопходно обезбедити неко додатно учило или помагало (асистивна технологија), персоналног или педагошког асистента, додатну исхрану, продужени боравак, превоз и слично, зашта су потребна додатна финансијска средства.

Педагошки профил је жив и динамичан документ о детету/ученику који се редовно допуњава и мења, толико често колико се дешавају значајније промене у напредовању и развоју детета/ученика (Слика 4).

Педагошки профил се пише у обрасцу 2Б за предшколски узраст или 3Б за школски узраст. Пример попуњеног педагошког профила дат је у Табели 2.

Слика 4: Циклични кораци у изради педагошког профила

Табела 1: Опис образовне ситуације ученика Ж. П. IV-2

ОПИС ДЕТЕТА ОД СТРАНЕ СТРУЧНОГ САРАДНИКА ШКОЛЕ

Интелектуалне способности. Дечак је у нашу школу дошао на почетку четвртог разреда, са веома скромним фондом знања (који у неким областима одговара програмским садржајима првог разреда) и пошто је у претходној школи прво понављао трећи разред, а онда га завршио по ИОП-у са прилагођеним програмом. Према резултатима на тесту општих способности сврстава се у групу умерено ментално заостале деце.

Емоционално стање. Радује га одобравање присутних у учионици. Када му се постави задатак на који не може да одговори, обично реагује страхом и понекад великом узнемирености (вришти, плаче или баца књиге и свеске на под).

Социјални статус. Друга деца у одељењу толеришу његово присуство али га заправо не прихватају и не покушавају да га укључе у своје активности. Он је веома заинтересован за вршњаке (воли да је у њиховом друштву, да трчи са њима, да имитира њихове поступке). Али не уме да ступи у равноправан разговор и да га прати нити да се уклопи у вршњачку игру (тј. да разуме и поштује сложенија правила).

Воли да иде у школу и показује наклоност према новој учитељици која га прихвата. У ситуацијама када не разуме и не може да се укључи у текуће активности, он се или осамљује или реагује љутњом према другој деци у одељењу или према наставницима.

ОПИС ДЕТЕТА ОД СТРАНЕ УЧИТЕЉИЦЕ

Препознаје и пише штампана слова. Речи пише када му учитељица диктира слово по слово. Не чита, али уз подстицајна питања може усмено да говори о тексту. Воли приче у слици.

Познаје бројеве, уме да броји до 10, а тешкоћу му представља упоређивање бројева. Уз помоћ, и методом корак по корак, долази до решења, користећи скупове, прсте, штапиће, цртеже. Сабира и одузима до 5.

Воли да црта и боји воденим бојама, за сада само повлачећи линије.

У почетку није могао да учествује у активностима датим целом одељењу, као што су преписивање, писање, слушање. Сада, уз директну подршку учитељице и њену близину успева у томе.

Однос према другој деци у одељењу варира од повлачења до љутње. Дешавало се да реагује изразитом узнемирености на часовима физичког васпитања (групне игре, навијање, игра балоном), музичке културе (хорско певање), од игре до рачунара (звук рачунара). Последње две седмице успели смо да смањимо учесталост ових понашања омогућивши му да упражњава активности које му причињавају задовољство (пластелин, сецкање, рецкање, слагање коцкица). Почео је да прихвата и позив на игру, али не уме да следи сложенија правила.

ОПИС ДЕТЕТА ОД СТРАНЕ РОДИТЕЉА

Дечак је проговорио тек у четвртој години и сада не изговара чисто све гласове па његов говор није лако разумљив особама које га не познају.

Завршио је прва три разреда у другој основној школи, тако што је имао мање од 25% наставе, изолован из одељења, односно похађао је часове српског језика и математике насамом са учитељицом.

Показује заинтересованост за рад на рачунару.

На почетку четвртог разреда, у новој школи, учитељица и деца су га лепо прихватили. Он са радошћу иде у школу, сам тражи да се на време припреми торба за школу и учествује у томе. Прихвата да ради домаће задатке уз неопходну помоћ родитеља, препричава родитељима шта се догађа у школи и радује се сваком напретку тј. похвали.

Код куће самостално брине о себи (одржава хигијену, облачи се, једе исл.). Он нема најбољег друга/другарицу, нити вршњачку групу којој припада, а већину слободног времена проводи са члановима породице.

Табела 2: Педагошки профил ученика Ж. П. IV-2

3 Б. Педагошки профил ученика/ученице	
Јакe стране и интересовања ученика/це	Потребе за подршком
Б.1 Учење и како учи (издвојити важне чињенице о досадашњим образовним постигнућима, стилевима учења, ставовима према школи, мотивацији за учење, интересовањима, областима и специфичним вештинама и како се ови аспекти понашања испољавају у различитим ситуацијама)	
Слова препознаје и пише речи када му се диктира слово по слово, Радује се причама у слици Када му се проћита текст и поставе питања, уме усмено да говори о тексту Познаје бројеве и уме да броји до 10, Савладао је сабирање и одузимање до 5 Воли да иде у школу Воли да црта и боји воденим бојама, Показује заинтересованост за рад на рачунару Прихвата да ради домаће задатке	Потребна је подршка за овладавање читања и писања једноставних речи и реченица. Потребно је прилагодити ниво захтева и пружити учесталију помоћ у раду Неопходна је помоћ у изради домаћих задатака (у почетку учитеља и родитеља, а касније и вршњака)
Б.2 Социјалне вештине (издвојити важне чињенице о односима са другима, одраслима и, вршњацима, поштовању правила и реаговању у социјалним ситуацијама)	
Веома је заинтересован за другу децу (воли њихово друштво, трчи са њима и имитира њихове поступке). Показује наклоност према учитељици која га прихвата Прихвата и позив на игру	Треба му подршка да ступи у разговор са вршњацима и да се уклопи у њихову игру и разуме и поштује сложенија правила
Б.3 Комуникацијске вештине (издвојити важне чињенице о начинима размене информација са другима, укључујући и степен познавања језика на коме се школује, као и сметње у коришћењу вербалних, визуелних и симболичких средстава комуникације)	
Разуме кратке поруке одрслих и вршњака, као и једноставну вербалну инструкцију наставника	Треба подршка, тј. посредовање вршњака/одраслих у комуникацији са особама које га не познају
Б.4 Самосталност и брига о себи (издвојити важне чињенице о способности да се сам стара о себи и испуњава свакодневне обавезе код куће и у школи)	
Код куће самостално брине о себи - одржава хигијену, облачи се, једе исл. Сам тражи да се на време припреми торба за школу и учествује у томе	/
Б.5 Утицај спољашњег окружења на учење (издвојити важне чињенице о породичним и другим условима који могу да утичу на учење и напредовањеученика)	
Родитељи пружају велику помоћ у учењу и изради домаћих задатака	Треба подршка за укључивање у вршњачку групу и посебно стицање добрих другова/другарца
Идентификоване приоритетне области и потребе за подршком у образовању	Додатна подршка за коју је потребно одобрење Интерресорне комисије за додатном подршком:
- Односи са вршњацима – укључивање у вршњачке игре и групне школске активности уз поштовање једноставних правила - Писање и читање – овладавање писања и читања једноставних речи и реченица - Основне рачунске операције – сабирање и одузимање са бројевима до 10	/

**Процена
потреба за
подршком**

Према члану 4 ИОП правилника, на основу педагошког профила детета, односно ученика утврђују се подручја у којима постоји потреба за додатном подршком у образовању и васпитању и планира се отклањање физичких и комуникацијских препрека (индивидуализован начин рада).

Процена потреба за подршком израђује се у Обрасцу 1 / Планиране мере за отклањање физичких и комуникацијских препрека (индивидуализован начин рада) у установи, тако што се одреди и наведе:

- Који **видови подршке/прилагођавања** ће бити потребни
 1. Прилагођавање метода, материјала и учила (мере индивидуализације) – овај вид подршке, поред именованих, подразумева и прилагођавање садржаја, испитивања и оцењивања ученика. Ова прилагођавања су потребна за већину деце/ученика која имају тешкоће у овладавању прописаним програмом или постижу натпросечне резултате у неком домену. Када су прилагођавања заступљена у мањој мери, тада говоримо о индивидуализацији приступа. Када су код неког детета/ученика ова прилагођавања заступљена у значајнијој мери онда је неопходно израдити и план прилагођавања, а када су заступљена у великој мери онда је неопходно да се за то дете/ученика изради ИОП са прилагођеним програмом.
 2. Прилагођавање простора/услова у којима се активности односно учење одвија (нпр. отклањање физичких баријера, специфична организација и распоред активности и сл.) – прилагођавање простора најчешће је потребно за децу/ученике са инвалидитетом (постављање рампе, обележавање простора, распоред клупа и седења у учионици, осветљење, исл.), док је прилагођавање организације рада потребно за већину деце/ученика без обзира да ли имају тешкоће у учењу или постижу натпросечне резултате
 3. Измена садржаја активности и исхода у васпитној групи, односно садржаја учења и стандарда постигнућа образовања – овај вид подршке најчешће је потребан за децу/ученике који услед сметњи у развоју нису у могућности да испуне прописане исходе, односно образовне стандарде. За ученике у основним и средњим школама, када овај вид подршке подразумева измену прописаних стандарда постигнућа неопходно је израдити ИОП са измењеним програмом. Такође, за даровите ученике који у знатној мери премашују прописане стандарде у неком домену, израђује се ИОП са обogaћеним програмом.
 4. Остале мере подршке (уколико их има, навести) – овде се процењује да ли је за напредовање детета/ученика неопходно обезбедити неко додатно учило, помагало тј. асистивну технологију, додатну исхрану, продужени боравак, превоз и слично (првенствено за децу/ученике из осетљивих група) или похађање курсева на универзитету, набавка посебне литературе или опреме и материјала и сл. (првенствено за даровите ученике и ученице).
- За сваки идентификовани вид прилагођавања наводи се
 - **у којим активностима**, односно **областима/предметима** се он примењује (могуће је у свим, већини, пар или само једном)

- о **које су конкретне мере прилагођавања** предвиђене (кратак опис подршке или стратегија прилагођавања) и **које циљеве** њима желимо да остваримо (која знања и вештине дете/ученик треба да стекне)
- о **ко их реализује**, а **ко прати** њихову реализацију и по којој динамици (колико учестало).

Процена потреба за подршком практично гледано представља **концепт укупне образоване подршке** коју установа планира за дете/ученика у датом периоду (видети Илустрације 3-6). Пример попуњеног Обрасца 1 / Процена потреба за подршком дат је у Табели 3.

Илустрација 3: Типични изглед обрасца 1 за ученика са сметњама из спектра аутизма
Образац 1

Процена потреба за подршком			
1. методе...			
2. простор...			
3. измена исхода			
4. остале			

За ученика су прилагођаване методе, материјали, начин испитивања и оцењивања (први ред на слици). Коришћени су сликовни материјали, графички и шематски прикази и истраживачки рад уз коришћење компјутера. То је омогућило да ученик достигне прописане образовне стандарде, заврши разред са одличним успехом и учествује на општинском такмичењу из историје.

Илустрација 4: Типични изглед обрасца 1 за ученика са сметњама вида
Образац 1

Процена потреба за подршком			
1. методе...			
2. простор...			
3. измена исхода			
4. остале			

За ученика је поред прилагођавања метода, материјала и оцењивања (први ред на слици), прилагођаван простор и услови, тј. распоред клупа у учионици, осветљење, распоред часова и обезбеђена је вршњачка подршка за кретање у школском простору (други ред на слици). Ученик је достигао прописане стандарде, завршио разред са одличним, учествовао на школској приредби и био на екскурзији.

Илустрација 5: Типични изглед обрасца 1 за ученика из социјално нестимулативне средине
Образац 1

Процена потреба за подршком			
1. методе...			
2. простор...			
3. измена исхода			
4. остале			

За ученика је поред прилагођавања метода, материјала и оцењивања (први ред на слици), обезбеђен бесплатан превоз из удаљеног насеља, оброк и продужени боравак, уџбеници, школски прибор и спортска опрема (четврти ред на слици). Ученик је достигао прописане стандарде, завршио разред са врло добрим и учествовао на турниру у малом фудбалу.

Илустрација 6: Типични изглед обрасца 1 за ученика са интелектуалним сметњама
Образац 1

Процена потреба за подршком			
1. методе...			
2. простор...			
3. измена исхода			
4. остале			

За ученика су поред прилагођавања метода, материјала и оцењивања (први ред на слици), измењени прописани стандарди и исходи за српски и енглески језик и математику (трећи ред на слици). Ученик је завршио разред са врло добрим успехом по ИОП-у и стекао вештине поштовања групних правила и сналажења на јавним местима.

Табела 3: Процена потреба за подршком ученику Ж. П. IV-2

ОБРАЗАЦ 1

**ПЛАНИРАНЕ МЕРЕ ОТКЛАЊАЊА ФИЗИЧКИХ И КОМУНИКАЦИЈСКИХ ПРЕПРЕКА
(ИНДИВИДУАЛИЗОВАНИ НАЧИН РАДА) У ПРЕДШКОЛСКОЈ УСТАНОВИ, ОДНОСНО ШКОЛИ**

Процена потреба за подршком			
Мере/врста подршке	Потребне мере/врсте подршке (за које активности, односно предмете/области)	Кратак опис мере/врсте подршке и сврха тј. циљ пружања подршке	Реализује и прати (ко, када)
Прилагођавање метода, материјала и учила (мере индивидуализације)	Сви предмети	Прилагодити материјал и захтеве (сажимање, корак по корак), уз пружање учесталије помоћи у раду, у циљу овладавања предвиђеним садржајима.	Реализује: сви наставници Прати: ИОП координатор, једном месећно
	Односи са вршњацима	Подршка/посредовање у комуникацији и разумевању/поштовању правила са циљем да се уклопи у заједничке свакодневне активности са вршњацима (почев од једноставнијих игара и активности током школских одмора).	Реализује: учитељица и други наставници Прати: учитељица, једном недељно
Прилагођавање простора/услова у којима се активности односно учење одвија (нпр. отклањање физичких баријера, специфична организација и распоред активности и сл.)	/	/	/
Измена садржаја активности и исхода у васпитној групи, односно садржаја учења и стандарда постигнућа образовања	Српски	Смањивање садржаја и захтева – писање и читање једноставних реченица (почев од штампаних слова) - допунска настава.	Реализује: учитељица Прати: учитељица, једном недељно
	Математика	Смањивање садржаја и захтева - сабирања и одузимања са бројевима 1-10 и упознавање геометријских тела.	Реализује: учитељица Прати: учитељица, једном недељно
Остале мере подршке (уколико их има, навести)	/	/	/

План активности

План активности израђује се за сваку активност, односно област и/или предмет за који је потребна додатна подршка. У **Обрасцу 2Ц** који попуњавају предшколске установе или **3Ц** који попуњавају школе, за сваку активност, односно област/предмет дефинише се:

- **циљ (оčekивана промена)** и време које је потребно да се он оствари тј. **укупно трајање** - овде је важно написати конкретна знања и вештине којима ће дете/ученик овладати у датом периоду (обично 3 – 6 месеци). Када је реч о школским предметима, водиља у дефинисању ових циљева треба да буду општи и посебни стандарди постигнућа који ће се преформулисати у складу са образовном ситуацијом датог детета/ученика. Када је реч о социјалним и комуникацијским вештинама или самосталности, водиља у дефинисању циљева треба да буде значај и примењивост знања или вештина за свакодневни живот и укључивање у живот заједнице (нпр. самосталност и брига о себи - оријентисање у простору уз помоћ звука код слабовиде или слепе особе, социјалне вештине - поштовање основних правила понашања у школи код хиперактивног ученика, комуникацијске вештине – давање кратких одговора на једноставна питања код ученика са интелектуалним сметњама или сметњама из спектра аутизма).
- **кораци тј. активности** којима ће се доћи до циља тј. жељене промене, као и **реализатори** и **учесталост/трајање** сваког корака - овде је важно што прецизније сагледати на које се све начине може доћи до очекиване промене, тј. циља, потом одабрати начин који је најадекватнији за дато дете/ученика и онда одабрани приступ разложити у логичне секвенце, односно кораке чији ће резултати (исходи) у крајњем збиру довести до очекиване промене (циља). Сваки тај корак, тј. активност уносимо у одговарајућу табелу и за сваки напишемо ко ће га реализовати, колико учестало (нпр. једном дневно, три пута недељно, два пута месечно), колико тај корак траје (нпр. 45', 90') и колико је дуг временски период у коме се он реализује (нпр. две недеље, месец дана, три месеца). Пример добро дефинисаног корака/активности за енглески језик је: „Учење бројева до 10 на енглеском и њихове употребе при пребројавању и именовању количине предмета у непосредном окружењу. Реализатори: наставница енглеског језика; Трајање и учесталост: 2 месеца, 2 пута седмично по 45 минута.“
- непосредни **мерљиви исходи** сваког корака и **начин њихове процене** - овде је важно навести конкретна знања/вештине којима ће дете/ученик овладати по завршетку реализације сваког корака (исходи), као и услове под којима ће бити могуће проверити, односно објективно проценити ниво остварености тих исхода. Пример добро дефинисаног исхода и начина провере за енглески језик је: „Ученик уме самостално да броји до 10 на енглеском и користи бројеве до 10 именујући предмете у учионици и њихову задату количину. Начин провере: усмени задаци са пребрајањем предмета као што су оловке, свеске, књиге, торбе, клупе, столице, прозори и слично.“

Пример попуњеног плана активности дат је у Табели 4.

Табела 4: План активности за ученика Ж. П. IV-2

Ц. План активности – школа			
Предмет/област: ОДНОСИ СА ВРШЊАЦИМА	Циљ (очекивана промена): Укључивање у заједничке свакодневне активности са вршњацима уз разумевање и поштовање правила. Укупно трајање: друго полугодиште		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити
1. Давање сложенијих кратких задужења које ће да обавља у пару са другом/ другарицим	Учитељица и вршњаци	Три пута недељно током одмора Два месеца	Ученик разуме улогу и обавља задатке редара у одељењу: припрема таблу и креду за час, реагује на кршење правила понашања, доноси/враћа наставна учила Провера: посматрање током одмора и часа
2. Учење правила у једноставним играма лоптом са вршњацима	Учитељица и вршњаци	Два пута недељно по 30' Два месеца	Ученик уме да игра бар две игре лоптом поштујући у свакој бар пет правила Провера: посматрање
3. Учење друштвених игара у којима се користе бројеви (скупови) до шест	Учитељица, родитељи, вршњаци	Три пута недељно по 30' Два месеца	Ученик зна да игра Домине и Не љути се човече уз подршку вршњака Провера: посматрање

Предмет/област: СРПСКИ ЈЕЗИК	Циљ (очекивана промена): Овладавање писањем и читањем једноставних речи и реченица, почев од штампаних слова. Укупно трајање: друго полугодиште		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити
1. Писање кратких речи почев од два до три слова (штампана), па на више	Учитељица, родитељи	Три пута дневно по 15' Три недеље	Ученик тачно пише кратке речи које му се полако диктирају Провера: писање по диктату
2. Писање кратких реченица по диктату (штампана слова)	Учитељица, родитељи	Два пута дневно по 20' Две недеље	Ученик тачно пише кратке реченице које му се полако диктирају Провера: писање по диктату
3. Писање кратког текста по диктату	Учитељица, родитељи	Три пута недељно по 15' Два месеца	Ученик тачно пише кратак текст по диктату Провера: диктат
3. Читање краћих речи са сличицама	Учитељица, родитељи	Два пута дневно по 15' Једна недеља	Ученик тачно чита кратке речи илустроване сличицом Провера: читање са припремљеног материјала

4. Читање кратких порука употребљивих у свакодневном животу које су исписане штампаним словима на цедуљицама	Учитељица, родитељи, вршњаци	Два пута дневно Две недеље	Ученик тачно чита кратке поруке Провера: извршење поруке
5. Ученик спонтано писмено одговара на поруку коју је добио	Учитељица, родитељи, вршњаци	Два пута дневно Две недеље	Ученик зна спонтано писмено да напише кратку реченицу Провера: цедуље са питањем и одговором
6. Читање текстова из књига, почев од краћих текстова са сликама па до читанке за први разред. Одговарање на питања, везано за прочитани текст	Учитељица, родитељи	Два пута дневно по 15' Два месеца	Ученик тачно чита краћи текст и разуме садржај текста Провера: читање и одговарање на питања

Предмет/област: МАТЕМАТИКА	Циљ (очекивана промена): Овладавање рачунским операцијама сабирања и одузимања са бројевима 1-10 и препознавање бар три геометријска тела Укупно трајање: друго полугодиште		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити
1. Постепено овладавање бројањем и писањем бројева до 20	Учитељица, родитељи	Четири пута недељно Један месец	Ученик броји, препознаје и записује бројеве до 20 Провера: усмена и писмена вежба
2. Сабирање и одузимање у оквиру прве десетице са два члана	Учитељица	Једном дневно Један месец	Ученик тачно сабира и одузима у оквиру прве десетице са два чиниоца Провера: усмена и писмена вежба
3. Сабирање и одузимање у оквиру прве десетице са три члана	Учитељица	Једном дневно Два месеца	Ученик тачно сабира и одузима у оквиру прве десетице са три чиниоца Провера: усмена и писмена вежба
4. Упознавање основних геометријских тела коришћењем дрвених модела и цртежа	Учитељица	Два пута недељно Један месец	Ученик разликује и именује коцку, лопту и ваљак Провера: усмена и писмена вежба

Датум израде ИОП-а: _____

Датум следећег састанка за ревизију/евалуацију ИОП-а: _____

Чланови/це ИОП тима (потписи):
 стручни сарадник _____
 родитељ/старатељ _____
 учитељ/наставник _____

Координатор/одговорна особа за реализацију ИОП-а (потпис): _____

**Сагласност
родитеља
или
старатеља**

Према члану 8 ИОП правилника, након што ИОП тим изради ИОП документ (педагошки профил, процена потреба за подршком и план активности), **родитељ/старатељ даје писмену сагласност за спровођење ИОП-а**. Тек након прибављене писмене сагласности, СТИО установе доставља целокупну ИОП документацију педагошком колегијуму на усвајање.

Писмена сагласност родитеља/старатеља на ИОП даје се на **Обрасцу 4** из ИОП правилника, тако што родитељ/старатељ потпише Образац 4 који је претходно попунила и доставила установа.

Пример попуњеног Обрасца 4 / Сагласност родитеља на ИОП дат је у Табели 5.

**Прибављање
мишљења
ИРК**

Према члану 7 ИОП правилника, доношењу ИОП-а са измењеним програмом (измењеним стандардима постигнућа) претходи доношење, примена и вредновање ИОП-а са прилагођеним програмом, као и прибављање **мишљења интерресорне комисије (ИРК)**.

Мишљење ИРК се прибавља тако што, уз сагласност родитеља или старатеља, **установа попуни делове обрасца број 1 из Правилника о ИРК** (Захтев ИРК за покретање поступка процене), који се потом доставља изабраном лекару детета/ученика.

Попуњавају се делови обрасца број 1 који се односе на: личне податке о детету, контакт податке о родитељу/старатељу и установи, разлоге и образложења предлагања поступка процене и прилоге и напомене. Уз попуњен образац тј. захтев установа треба да достави и документацију о претходно примењеним мерама прилагођавања (ИОП са прилагођеним програмом који садржи педагошки профил, процену потреба за подршком и план активности, као и резултате вредновања тог ИОП-а).

Пример делимично попуњеног Обрасца број 1 (захтев ИРК за покретање поступка процене) дат је у Табели 6.

Табела 5: Сагласност родитеља/старатеља на ИОП за ученика Ж. П. IV-2

ОБРАЗАЦ 4

САГЛАСНОСТ РОДИТЕЉА, ОДНОСНО СТАРАТЕЉА НА ИОП

Предлагач за израду ИОП-а:	Стручни тим за ИО основне школе (а на захтев и уз учешће родитеља)
Име и презиме детета/ученика за кога се предлаже ИОП:	_____
Васпитна група/разред-одељење:	IV - 2
Име и презиме родитеља/старатеља:	_____
Образложење предлога: (ако је предшколска установа односно школа, подносилац предлога, прилаже доказе о претходно предузетим мерама индивидуализације образовно-васпитног рада)	За ученика _____ је за период 10. септембар – 10. децембар 2010. израђен и реализован ИОП са прилагођеним програмом (приложен уз овај документ). Ученик тешко овладава писањем једноставних речи и не уме да чита, нити да изводи основне рачунске операције са бројевима већим од 5. Како предузете мере прилагођавања нису дале очекиване резултате, сматрамо да је за даље напредовање ученика неопходно реализовати ИОП са измењеним програмом (приложен уз овај документ).
ИОП израђује тим установе у саставу:	Педагог школе _____; учитељица _____; родитељ (мајка) _____; наставник физичког восп. _____;
Назив предшколске установе, односно школе:	Основна школа „_____“
Седиште предшколске установе, односно школе:	_____
Назив објекта предшколске установе, односно издвојеног одељења школе:	/
ИОП се израђује за радну/школску годину:	2010-2011
Директор предшколске установе, односно школе – потпис, датум и печат:	_____ - _____ МП у _____, 27.12. 2010.

Сагласност родитеља, односно старатеља за израду ИОП-а:

Сагласан: _____

Није сагласан: _____

Датум: _____

Табела 6: Захтев ИРК за покретање поступка процене за ученика Ж. П. IV-2

Образац број 1

На основу члана 5. став 5. Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику („Службени гласник“ РС, бр.____), подносим

ЗАХТЕВ/ИНИЦИЈАТИВУ КОМИСИЈИ ЗА ПРОЦЕНУ ПОТРЕБА ЗА ПРУЖАЊЕМ ДОДАТНЕ ОБРАЗОВНЕ, ЗДРАВСТВЕНЕ ИЛИ СОЦИЈАЛНЕ ПОДРШКЕ ДЕТЕТУ/УЧЕНИКУ ЗА ПОКРЕТАЊЕ ПОСТУПКА ПРОЦЕНЕ

Лични подаци о детету

Лица за контакт

Контакт подаци родитеља, старатеља односно хранитеља детета

Контакт подаци за установу која предлаже поступак процене

назив установе: XX
седиште: XX
телефон: XX
имејл: XX
име и презиме законског заступника установе: XX XXX, директор

Разлози и образложење предлагања поступка процене¹

За ученика _____ је за период 10. септембар – 10. децембар 2010. израђен и реализован ИОП са прилагођеним програмом (приложен уз овај документ). Ученик тешко овладава писањем једноставних речи и не уме да чита, нити да изводи основне рачунске операције са бројевима већим од 5. Како предузете мере прилагођавања нису дале очекиване резултате, а постигнућа су далеко испод образовних стандарда за крај првог циклуса, школски ИОП тим је мишљења да је потребно донети ИОП са измењеним програмом (приложен уз овај документ).

Прилози: Претходно реализован ИОП са прилагођеним програмом и резултати вредновања тог ИОПа.

Посебне напомене (нпр. током поступка процене постоје потребе за преводиоцем са матерњег језика детета/родитеља, знаковног језика, као и друге посебне напомене од важности за поступак процене):

Изабрани лекар

Име и презиме: _____
Контакт телефон и имејл лекара: _____
Установа: _____
Адреса установе: _____
Телефон и имејл установе: _____
Датум подношења/прослеђивања захтева комисији _____

**Потпис или факсимил
изабраног лекара**

Печат здравствене установе

¹ Попуњава подносилац захтева/иницијативе. Потребно је изнети све разлоге за предлагање поступка процене.

4

Примена и праћење ИОП-а

Ко и где примењује ИОП

Према члану 9 ИОП правилника, ИОП се првенствено остварује **у оквиру заједничких активности** у групи/одељењу. Изузетно, ИОП може да се остварује и ван групе/одељења тј. ван установе. У току примене ИОП-а у установи активно учествују **сви чланови ИОП тима** (васпитач/наставник, стручни сарадник, родитељ и други именовани чланови тима).

Поред чланова ИОП тима, поједине активности или делове активности из ИОП-а могу да изводе и други реализатори који су предвиђени ИОП-ом, као што су вршњаци из установе, стручњаци ван установе, педагошки асистенти, лични пратиоци и слично.

Како се планира примена ИОП-а

Према члану 9 ИОП правилника, васпитач и наставник при планирању свог рада, **укључује мере и активности предвиђене ИОП-ом.**

Приликом планирања ИОП-а, као и приликом планирања његове примене, веома је важно да ИОП тим и васпитачи/наставници унапред добро сагледају како се постављени циљеви и исходи из ИОП-а могу најекономичније и најсврхисходније уклопити у:

1. Васпитно-образовни или школски програм у целини - овде је важно да се уочи степен повезаности и уклопивости сваког корака и исхода из ИОП-а са постојећим активностима, односно предметима/областима и потом да се одлучи кроз које од тих активности или часова дати исход најлакше може да се оствари (видети Илустрацију 7).

На пример: за ученика који значајно касни у овладавању латиничним писмом, учење читања и писања латиничних слова може се, делимично или у потпуности, уклопити и у часове енглеског језика које изводи наставница енглеског језика, или часове грађанског васпитања (цедуље са кратким порукама другу/другарици) које изводи психолог/педагог.

Илустрација 7: Критичне ИОП активности у односу на редовни програм

ИОП циљеви и исходи	Програм – области / предмети и ваннаставне активности								
	Српски	Матем.	Енглески	Свет око нас	Физичко	Музичко	Ликовно	ГВ	Остало
Исход 1: Ученик тачно пише кратке реченице штампаним словима латинице	√		√					√	
...									
Исход 10: Ученик разликује и именује коцку, лопту и ваљак		√			√		√		
...									

2. План рада за појединачне активности, односно области или предмете - овде је важно да васпитач/наставник, приликом програмирања свог рада у групи/одељењу, процени за које наставне јединице (васпитно-образовне целине) ће бити потребно прилагођавање или измена, а за које не (видети Шему 1). За оне наставне јединице за које треба прилагођавање или измена, биће потребно тако испланирати часове да они садрже и мере и активности предвиђене ИОП-ом (видети Шему 2 и Слику 5).

На пример: Приликом планирања часа утврђивања разумевања прочитаног латиничног текста из књиге (за одељење), учитељица планира паралелне активности за ученика који касни са овладавањем латиничним писмом, тако што га „позива да јој помогне“ у исписивању кратких питања о садржају тог текста на табли (штампаним латиничним словима), а потом и ишчитавању тј. постављању тих питања одељењу.

Шема 1: Шема за програмирање рада по областима/предметима по принципу један курикулум за све

Област/предмет:										
Постојећи циљеви наставних јединица	Предвиђен начин оцењивања	Да ли треба прилагодити приступ за дете/ученика?						Измена / Обогаћивање		
		Не треба	Потребно у односу на:					Додатне мере подршке	Измењен или обогаћен програм	Вредновање (ко, начин, датум)
Циљ 1:			Простор и услове	Садржај и исходе	Методе и материјал	Врсту подршке	Начин оцењивања			
Циљ 2:										
...										
Циљ 17:										
...										

Шема 2: Шема за планирање часа по принципу један курикулум за све

Предмет/област: Тема:		Разред:	
Циљеви часа (знања/вештине које дете/ученик треба да стекне)		Ппописани стандард постигнућа	
Процес (Кораци и активности):		Потребна прилагођавања или измене (према ИОП-у):	
		За дете/ученика 1:	За дете/ученика 2:
1.			
2.			
3.			
4.			
Оцењивање (начин провере остварености циљева):		Потребна прилагођавања или измене (према ИОП-у):	
		За дете/ученика 1:	За дете/ученика 2:
Потребан материјал за рад:			
Запажања и коментари реализатора:			

Слика 5: Критеријуми успешног планирања часа/наставе

Квалитетна настава у инклузивној учионици

80% успеха доноси познавање и примена савремене опште педагогије	20% успеха доноси познавање и примена специфичних поступака и метода
• Активно, искуствено и кооперативно учење • Учење корак по корак • Критичко мишљење • Вршњачко учење • Ненасилна комуникација и решавање сукоба	• Измена или прилагођавање садржаја и циљева учења • Прилагођавање окружења • Прилагођавање метода • Прилагођавање материјала • Прилагођавање оцењивања

Примена ИОП-а у установи често подразумева и **прилагођавање организације рада и распореда активности**, односно часова. Наиме, од васпитача/наставника не треба очекивати да раде прилагођавања потпуно препуштени сами себи. Директори установа, као и СТИО, имају важну улогу у осмишљавању најекономичнијих начина коришћења постојећих ресурса и увођења мера које ће омогућити успешну примену ИОП-а (видети Илустрације 8 и 9).

Приликом планирања организације рада и управљања школом, ваља имати на уму и следеће могућности:

- Доношење функционалног распореда часова – тако да је могуће спајање одељења уз тимски рад наставника у извођењу појединих наставних јединица;
- Увођење механизма хоризонталног учења (међусобна размена примера добре праксе, посете часовима, саветодавни и менторски рад и сл.) и планирање стручног усавршавања запослених у установи;
- Укључивање родитеља у наставу – родитељи су огроман неискоришћен ресурс сваке установе. Вешто осмишљеном иницијативом и добром сарадњом, родитељи као ресурс могу се лако искористити за подизање квалитета наставе;
- Ангажовање студената факултета и дипломираних стажиста као педагошких асистената у настави – сарадњом са релевантним факултетима и бироом за запошљавање може се обезбедити подршка наставницима без утrophка додатних финансијских средстава;
- Организовање вршњачког подучавања или пратње на путу кућа–школа, током одмора и слично, када вршњаци и ученици старијих разреда оваквим ангажовањем стичу нове компетенције (које се могу вредновати и наградити), а ученици са којима они раде добијају планирану додатну подршку у образовању;
- Он лајн допунска и додатна настава – облик веома економичног вида учења, за који је довољно једнократно улагање у припрему, а може се изводити много пута и који даје добре резултате.

Илустрација 8: Прилагођена организација рада у школи

За ученицу која услед имунолошке болести није смела да борави у просторијама са пуно деце, у ОШ „Исидора Секулић“ у Панчеву, учитељица Гордана Гајин Цветкоски је организовао виртуалну наставу (електронском поштом је слао *powerpoint* презентације лекција, припремљене радне листове, домаће задатке и сл.), као и „он лајн“ присуство ученице часовима (путем видео линка кућа–школа, користећи школску Интернет везу и бесплатне услуге Скајп-а).

На пример: На часовима ГВ ученици су седели у кругу, а на месту где седи ученица био је лаптоп на чијем екрану се она уживо видела (истовремено она је од куће уживо гледала ученике у одељењу). Ученици су вежбали комуникацију, говорећи редом у круг или радећи у пару, и кад год би дошао њен ред ученица је учествовала као да је присутна у одељењу. На исти или сличан начин одвијали су се и часови из осталих предмета.

Илустрација 9: Прилагођен распоред часова у школи:

Ученик који је одрастао у установи социјалне заштите и који је претходне године нередовно похађао специјалну школу, прешао је у хранитељску породицу и уписан је у први разред редовне школе. Да би се његово укључивање у наставни процес и вршњачку групу одвијало што успешније, направљен је план постепеног повећавања броја часова којима ће присуствовати током радне недеље. Почело се са присутовањем на два часа дневно и ускоро се дошло до следећег распореда:

час	ПОНЕДЕЉАК	УТОРАК	СРЕДА	ЧЕТВРТАК	ПЕТАК
1.	Српски	Математика	Српски	Математика	Српски
2.	Математика	Верска нас.	Енглески	Српски	Математика
3.	Музичко	Српски	Математика	Свет око нас	Ликовно
4.	Енглески	Свет око нас	Физичко	Физичко	Ликовно
5.	ГВ	Физичко	ЧОС	Допунска	Слободне

При прављењу распореда часова водило се рачуна да ученик током радне недеље присуствује сваком предмету барем један час. На тај начин се није десило да он пропусти неки предмет чак и у периоду када је похађао само два часа дневно.

(Маргарита Берчек, психолог у ОШ „Здравко Гложански“, Бечеј)

**Ко и како
прати
примену
ИОП-а**

Примену ИОП-а првенствено прате васпитачи, односно наставници који га реализују, као и координатор ИОП тима или СТИО у зависности од тога како је праћење дефинисано у ИОП обрасцу 1 / Процена потреба за подршком (последња колона *Реализује и прати*).

Посматрањем реализације предвиђених корака/активности, разговором са различитим актерима (укључујући и родитеље и дете/ученика), као и прегледом различитих материјала који су писали реализатори и продуката детета/ученика, може да се прати:

- Да ли су, и у којој мери, реализовани сви предвиђени кораци?
- Да ли је било проблема у реализацији појединих корака и да ли су проблеми превазиђени (ако да, како)?
- Да ли, и у којој мери, дете/ученик напредује у погледу (видети Сliku 6)
 - самопоуздања и нивоа ангажмана
 - укључености у заједничке активности, вршњачку групу и установу
 - учења како се учи и стицања конкретних знања/вештина предвиђених ИОП-ом?
- Да ли, и у којој мери, примењене методе учења и стратегије прилагођавања дају резултате (које су успешне, а које не)?

Редовно праћење примене ИОП-а и размена прикупљених информација на састанцима ИОП тима, омогућиће реализаторима да благовремено коригују поједине кораке или активности и одаберу оне стратегије прилагођавања које дају најбоље резултате тј. омогућавају детету/ученику да достигне предвиђене исходе, повећа самопоуздање и степен и квалитет укључености у вршњачку групу.

Слика 6: Три кључна ефекта прилагођавања и критеријума напредовања детета/ученика (самопоуздање, друштвена инклузија и учење)

Према члану 9 ИОП правилника, ученик који стиче образовање у току примене ИОП-а **оцењује се према ИОП-у.**

У пракси то даље значи да се постигнућа ученика

1. испитују и процењују на начин који је дефинисан у ИОП-у

На пример: ученик који има дислексију (тешкоће читања и писања) испитиваће се усмено или ће се израдити прилагођени контролни задатак са понуђеним кратким одговорима од којих он треба да заокружи тачне.

2. оцењују према исходима који су дефинисани у ИОП-у, без обзира да ли су сагласни са прописаним исходима и стандардима или одступају од њих.

На пример: ученик који се образује по ИОП-у са измењеним програмом (који подразумева измену стандарда) оцењује се према исходима како су дефинисани у ИОП-у, а не према прописаним стандардима постигнућа за тај узраст.

Приликом оцењивања постигнућа ученика који се образују према ИОП-у, полазну тачку и оквир чине исходи дефинисани ИОП-ом. Не оцењује се само ниво остварености исхода (тј. усвојена знања и вештине), већ и степен ангажовања и истрајности ученика, као и помаци и напредовања у односу на његова претходна постигнућа. Наставник мора да нађе начин да награди оваква понашања ученика (видети Илустрацију 10). Наиме, иако оцена јесте „мерило знања“, ваља стално имати на уму да она мора да буде и мотивишући фактор, а никако демотивишући за даље учење и напредовање. Етика професије налаже да се учини све како се оценом не би ставила тачка на учење ученика, већ да се њоме подстакне још веће залагање и интересовање ученика, па самим тим и напредак у учењу.

На пример: за ученицу која се школује по ИОП-у са измењеним програмом дефинисан је исход „Тачно пише кратке реченице штампаним словима латинице“. Ако га у потпуности оствари ученица се оцењује највишом оценом. Међутим, и када га делимично оствари (нпр. пише уз много грешака или уз помоћ наставнице) а при томе показује велико залагање и истрајност у раду, чинећи сталне мале помаке, ученица се и тада оцењује највишом оценом.

Илустрација 10: Оцењивање постигнућа ученице

За ученицу која се образује према ИОП-у наставница је увела оцењивање у три боје: зелене оценом је давала за знање/вештине, црвене оценом за залагање, а плаве оценом за помаци и напредовање било које врсте у односу на претходно стање. Тако се могло догодити да ученица током једног испитивања добије две или три оценом (нпр. зелену тројку за исказано знање, црвену четворку за истрајност да дође до тачног одговора и плаву петицу за то што се први пут сама јавила да одговара). Наставница је ускоро тај систем оцењивања применила и на цело одељење награђујући сваку позитивну новину и помак у учењу и понашању својих ученика.

(искуство наставнице из ОШ, која је желела да остане анонимна)

**Ко и када
вреднује
примену
ИОП**

Према члану 11 *ИОП правилника*, вредновање ИОП-а врши се ради процене остварености циљева и исхода утврђених ИОП-ом.

Спољашње вредновање ИОП-а врши просветни саветник, односно саветник – спољни сарадник у току стручно-педагошког надзора. Утврђује се испуњеност услова у поступку доношења ИОП-а, вреднује се садржај и примена ИОП-а.

Вредновање ИОП-а унутар установе врши се кроз самовредновање које обавља СТИО и ИОП тим, према унапред утврђеној динамици у ИОП-у и према указаној потреби, а у првој години уписа најмање тромесечно, а у наредним годинама на крају/почетку сваког полугодишта, односно године.

Израда и примена ИОП-а процењује се у два аспекта, тако што се гледа

- да ли су испоштоване све процедуре предвиђене законским прописима (ово вредновање ван установе врши просветни саветник, а унутар установе директор и СТИО)
- да ли се остварује напредовање детета/ученика у складу са ИОП-ом (ово вредновање ван установе врши просветни саветник, а унутар установе СТИО и ИОП тим).

**Како се
вреднује
ИОП**

Вредновање тј. евалуацију ИОПа чине два основна поступка

1. процена степена остварености **циљева и исхода** који су дефинисани у оквиру плана активности (Образац 2Ц или 3Ц из ИОП-а)
2. процена степена делотворности појединачних **видова и стратегија прилагођавања** који су предвиђени ИОП-ом и примењивани током васпитно образовног процеса.

1. Процена степена остварености циљева и исхода - чланови ИОП тима (којима се по потреби могу придружити и чланови СТИО) заједнички процењују у којој мери је дете/ученик овладао циљевима и исходима у оквиру сваке активности, односно предмета/области, који су дати у плану активности (ИОП образац 2Ц или 3Ц). Процена се може вршити попуњавањем следеће табеле:

Предмет/област: (Образац 2Ц /3Ц)	Степен остварености ИСХОДА		
	Потуно (+)	Делимично (+/-)	Неостварени (-)
Исход 1: (уписати исход)			
...			
Исход 9: (уписати исход)			
...			

**Резултати
вредновања
ИОП-а**

2. Процена степена делотворности видова и стратегија прилагођавања - чланови ИОП тима заједнички процењују степен делотворности појединачних видова и стратегија прилагођавања који су примењивани (Образац 1 и 2Б или 3Б). Процена се може вршити попуњавањем следеће табеле:

Видови и стратегије прилагођавања (у свим областима)	Степен делотворности прилагођавања		
	Делотворни (+)	Делимично (+/-)	Неделотворни (-)
Прилагођавање 1: (уписати прилагођавање и стратегију)			
Прилагођавање 2: (уписати прилагођавање и стратегију)			
Прилагођавање 3: (уписати прилагођавање и стратегију)			
...			

Према члану 11 ИОП правилника, резултати вредновања обавезно се достављају СТИО и педагошком колегијуму. Подаци о резултатима вредновања ИОП-а саставни су део документације која прати ИОП.

Писање закључка којима се сумира претходна анализа - У наставку евалуације ИОП тим заједнички даје глобалну процену да ли је дете/ученик, за кога је израђен ИОП, успео да овлада већином предвиђених исхода или не, и тај закључак (сумација појединачних процена) формулише као једну описну оцену.

Закључак тј. описна оцена може да има следеће елементе:

- Постигнића тј. циљеви и исходи из ИОП-а којима је дете/ученик овладао
- Активности, односно предмети/области у којима је дете/ученик потпуно или делимично овладао исходима (навести % код обе категорије)
- Активности, односно предмети/области у којима дете/ученик није овладао или је само делимично овладао исходима (навести % код обе категорије)
- Видови и стратегије прилагођавања који су били делотворни и треба их наставити
- Видови и стратегије прилагођавања који нису били делотворни и треба их заменити другим.

Писање препоруке о наставку образовања - На крају евалуације ИОП тим заједнички процењује да ли је за дете/ученика, за кога је био израђен ИОП, даље потребно:

- **Ревидирати** постојећи ИОП – када има бар 40% неостварених исхода;
- **Писати нови** ИОП – уколико има бар 70% остварених исхода;
- **Укинути** ИОП – уколико су сви исходи остварени и процењује се да дете/ученик може да постигне прописане исходе, односно стандарде постигнућа, уз постојећа или нека додатна прилагођавања.

Вредновање ИОП-а је тачка која истовремено затвара стари и отвара нови циклус (квалитативно вишег нивоа), који се попут спирале надограђује на претходни у процесу образовања детета/ученика. Када је вредновање добро урађено, оно је основа и гарант доброг планирања наредног циклуса.

У [Прилогу](#) је понуђен **Помоћни образац за вредновање ИОПа**.

Предлог корака у вредновању ИОП-а је дат у наставку текста, а пример дела попуњеног помоћног обрасца за вредновање ИОПа дат је у Табели 7.

КОРАЦИ У ВРЕДНОВАЊУ ИОП-А

- 1. Писање и слање позива за евалуациони састанак** свим члановима ИОП тим(ов)а, а по потреби и члановима СТИО.
- 2. Одржавање евалуационог састанка** – заједнички се процењује оствареност исхода и делотворност примењених прилагођавања за сваку активност, односно предмет/област понаособ (образац 2Ц или 3Ц).
 - Уколико постоји више ИОП тимова (за различите предмете/области) може се држати више краћих евалуационих састанака или један дужи састанак на коме присуствују чланови свих тимова.
 - Уколико више ИОП тимова ради одвојено, пишу се и потписују појединачни извештаји вредновања (тако што се попуни табела Ц из *Помоћног обрасца за вредновање ИОП-а*).
- 3. Писање и потписивање јединственог извештаја** (видети *Помоћни образац за вредновање ИОП-а*, табеле А и Б) **са закључцима** о оствареним исходима и делотворним видовима прилагођавања, као **и препорукама** за наставак образовања детета/ученика.
 - Уколико постоји више ИОП тимова, заједнички извештај могу писати представници сваког ИОП тима и родитељ/старатељ (или СТИО и родитељ/старатељ).
- 4. Слање извештаја СТИО**, који га потврђује (или одбија) **и** на крају прослеђује **педагошком колегијуму**.
 - Уколико СТИО није сагласан са јединственим извештајем или родитељ/старатељ има издвојено мишљење, СТИО је дужан да руководи поновљеним поступком вредновања.

НАСТАВАК ПРИМЕНЕ ИЛИ ПРЕСТАНАК ПОТРЕБЕ ЗА ИОП-ом

- 5. Доношење одлуке о мерама/врстама подршке** у наставку васпитања и образовања детета/ученика – СТИО, уз сагласност родитеља/старатеља, даје **предлог одлуке** о наставку примене ИОП-а (или престанку потребе за њим), коју директор установе усваја као коначну или враћа на поновно разматрање.
- 6.** Када се донесе одлука о наставку примене ИОП-а, са којом су сагласни сви, директор установе, на предлог СТИО, именује чланове ИОП тима (старе или нове, зависно од предмета/области за које је потребна додатна подршка), који потом израђују ИОП у складу са препорукама из одлуке.

Табела 7: Вредновање ИОПа ученика Ж. П. IV-2

А. ОСНОВНИ ПОДАЦИ	
Име и презиме ученика/це	Ж. П.
Школа и разред/одељење	ОШ IV-2
Мере постојеће подршке у образовању (план индивидуализације, врста ИОПа)	ИОП са измењеним програмом
Предмети/области ИОПа	Односи са вршњацима, Српски језик, Математика
Додатна подршка (помоћ или помагала/учила која користи)	/
Координатори тима за додатну подршку	/////
Родитељ/старатељ	/////
Чланови тим(ов)а за додатну подршку	/////
Остали учесници у изради ИОП-а	/////
Датуми одржавања састанка Тим(ов)а	/////

Б. РЕЗУЛТАТИ ВРЕДНОВАЊА ИОПа	
Успеси ученика/це тј. циљеви (оčekиване промене) и исходи ИОПа који су остварени (навести % остварених исхода у оквиру сваког циља)	1. Укључивање у заједничке свакодневне активности са вршњацима уз разумевање и поштовање правила (90%). - разуме улогу и обавља задатке редара у одељењу: припрема таблу и креду за час, реагује на кршење правила понашања, доноси/враћа учила (+) - уме да игра две игре лоптом поштујући у свакој бар пет правила (+) - зна да игра Домине и Не љути се човече уз подршку вршњака (+/-). 2. Овладавање писањем и читањем једноставних речи и реченица, почев од штампаних слова (90%). - тачно пише кратке, полако диктиране, речи (+) - тачно пише кратке, полако диктиране, реченице (+) - тачно пише кратак текст по диктату (+) - тачно чита кратке речи илустроване слицицом (+) - тачно чита кратке поруке (+) - зна спонтано да напише кратку реченицу (+) - тачно чита краћи текст и разуме садржај текста (+/-). 3. Овладавање рачунским операцијама сабирања и одузимања са бројевима 1-10 и препознавање бар три геометријска тела (90%). - броји, препознаје и записује бројеве до 20 (+) - тачно сабира и одузима у оквиру прве десетице са два чиниоца (+) и са три чиниоца (+/-) - разликује и именује коцку, лопту и ваљак (+).
Предмети/области у којима је ученик/ца потпуно (навести %) или делимично (навести %) овладао исходима	1. Односи са вршњацима (90%), 2. Српски језик (90%), 3. Математика (90%)

Предмети/области у којима ученик/ца није овладао или је само делимично овладао исходима (навести %)	/
Видови и стратегије прилагођавања који су били делотворни и треба их наставити	- Прилагођавање материјала и захтева (сажимање, примена методе корак по корак), уз пружање учестале помоћи у раду (учитељуца, вршњачко подучавање) у циљу овладавања предвиђеним предметним садржајима - Подршка/посредовање у комуникацији и разумевању и поштовању правила са циљем да се уклопи у заједничке свакодневне активности са вршњацима - Смањивање садржаја и захтева (измена стандарда постигнућа) за предмете српски језик и математика уз повремено увођење допунске наставе
Видови и стратегије прилагођавања који нису били делотворни и треба их заменити другим	- Помоћ вршњака у изради домаћих задатака - Подршка у стицању добрих другова/другарца
В. ПРЕПОРУКА О МЕРАМА/ВРСТАМА ПОДРШКЕ У НАСТАВКУ ОБРАЗОВАЊА	
Предлог ревидираних циљева и исхода	• игра две игре лоптом поштујући у свакој сва правила • зна да игра Домине и Не љути се човече без помоћи • потпуно разуме садржај прочитаног краћег текста • сабира и одузима у оквиру прве десетице са три чиниоца без грешака
Предлог нових циљева и исхода	1. Сналажење у социјалним ситуацијама породичних и школских прослава и излета уз подршку одраслих/вршњака 2. Овладавање писањем краћих састава штампаним словима уз поштовање основних правила граматике. Препричавање краћих прича 3. Овладавање рачунским операцијама сабирања и одузимања са бројевима до 20. Разумевање вредности и употреба новчанца од 10 до 500 динара
Предлог ревидираних стратегија прилагођавања	- Увођење домаћих задатака који се раде тимски - Повремено организовање турнира и излета на нивоу одељења
Предлог нових стратегија прилагођавања	- Постепено укључивање у рођенданске и породичне прославе вршњака, као и у школске приредбе и прославе - Овладавање градивом кроз симулацију реалних животних ситуација (корелација знања и животних вештина)
Фокус учења (приоритетни нови или ревидирани исходи) за следећи период/разред	- Подршка ученику за прелазак на предметну наставу - Стицање вештина потребних за свакодневни живот и осамостаљивање (пр. руковање новцем, препричавање догађаја, кратка писана кореспонденција исл.)
Предлог за наставак образовања	Израда плана прелазка са разредне на предметну наставу и формирање нових ИОП тимова за израду новог ИОПа са измењеним програмом

Датум састанка за ревизију/евалуацију ИОП-а:

Чланови/це ИОП тима (потписи): стручни сарадник _____
 родитељ/старатељ _____
 учитељ/наставник _____

Координатор/одговорна особа за ИОП-а (потпис) : _____

Измене и допуне ИОП-а

Према члану 11 *ИОП правилника*, на основу резултата вредновања ИОП-а, ИОП тим израђује предлог измене и допуне ИОП-а.

Ревизија ИОП-а практично значи детаљно прегледање ИОП-а у случају када више од 40% планираних исхода није остварено, да би се утврдили разлози таквог стања и извршиле неопходне исправке и допуне документа. Најчешћи разлози неостварености исхода налазе се у:

- нереалистично постављеним циљева, па самим тим и појединим исходима
 - неадекватно одабраним стратегијама прилагођавања васпитног и образовног процеса
 - неадекватно одабраним прилагођавањима услова и организације рада
- а не тако ретко и у
- недовољном коришћењу савремених педагошких приступа и метода васпитања и образовања.

Да бисмо били сигурни да су отклоњене све препреке напредовању детета/ученика, приликом разматрања могућих исправки и допуна ИОП-а треба кренути управо обрнутим редом, па прво видети

- које од савремених педагошких метода нису заступљене у раду, а погодиле би том детету/ученику
- који услови и организација би допринели напредовању детета/ученика а нису коришћени
- које стратегије прилагођавања нису испробане, а могле би погодити том детету/ученику

и на крају видети

- да ли би се претходним изменама могли постићи планирани циљеви/исходи, па тек уколико све указује да не би, онда се могу постављати нижи или другачији циљеви.

Писање новог ИОП-а практично значи надоградњу, односно померање за степеницу више у односу на стари, у оквиру кога је најмање 70% планираних исхода остварено. У овом случају, израда наредног ИОП-а подразумева пролажење кроз све кораке планирања и писања ИОП-а, почев од прикупљања додатних података и ажурирања педагошког профила, па све до постављања нових виших циљева и исхода у плану активности.

Престанак потребе за ИОП-ом

У идеалној ситуацији, добро испланиран и ваљано примењен ИОП, у једном или више циклуса, доведиће до престанка даље потребе за њим.

Добро испланиране и систематски примењиване стратегије прилагођавања често успевају да отклоне значајан део препрека напредовању. То је некада довољно да омогући даље образовање детета/ученика без потребе за ИОП-ом, а уз интегрисање делотворних стратегија у осавремењену и диференцирану наставу. Типичне ситуације у којима можемо да очекујемо да ће престати потреба за ИОП-ом су оне које се односе на образовање деце/ученика који потичу из социјално нестимулативних средина, као што су: деца из забачених сеоских средина, ромска деца која живе у неусловним насељима, деца која живе у установама социјалне заштите, деца улице и слично.

**Врсте
ИОП-а**

Према члану 7 ИОП правилника, ИОП може да буде:

- 1) **по прилагођеном програму** у коме се планира циљ пружања подршке која се односи на прилагођавање простора и услова у којима се учи, прилагођавање метода рада, уџбеника и наставних средстава, активности и њихов распоред као и лица која пружају подршку
- 2) **по измењеном програму** у коме се планира прилагођавање општих исхода образовања и васпитања, прилагођавање посебних стандарда постигнућа ученика у односу на прописане и прилагођавање садржаја за један, више или за све предмете.
- 3) **обогаћен и проширен програм** који се примењује за ученике са изузетним способностима.

ИОП - ПП

ИОП са прилагођеним програмом (ИОП - ПП) је начешћа врста ИОП-а и израђује се за свако дете/ученика које, и поред претходно прилагођаваног приуступа, не постиже прописане исходе/стандарде, па му је потребна додатна подршка у образовању и васпитању. Изради ИОП – ПП мора да претходи израда плана прилагођавања који садржи исте компоненте (ИОП обрасци) само нема статус званичног писаног документа установе.

Типична ситуација када се одлучуемо за израду ИОП – ПП је она у којој је неопходно обезбедити додатну подршку у образовању деце/ученика из социјално нестимулативних средина. ИОП – ПП тада треба да омогући да се у оптималном временском периоду надокнади пропуштено, кроз честу и интензивну изложеност разноврсним стимулативним садржајима и обезбеђивање допунске наставе.

Друга типична ситуација када се примењује ИОП – ПП је када треба обезбедити додатну подршку у образовању деце/ученицима који недовољно владају језиком на коме се обавља образовни процес. ИОП – ПП тада треба да омогући брзо и квалитетно овладавање језиком, као и укључивање у живот заједнице, кроз обезбеђивање додатне наставе и разноврсних ваннаставних активности.

ИОП – ПП се примењује и када треба обезбедити додатну подршку у образовању деце/ученицима са сметњама у развоју и инвалидитетом, с тим што се за различите узроке сметњи нагласак ставља на различите видове и стратегије прилагођавања којима се отклањају физичке и комуникацијске препреке. На пример, код деце са инвалидитетом (чулним и телесним) акценат је најчешће на прилагођавању простора и набавци асистивне технологије; код деце са сметњама из спектра аутизма и другим комуникацијским сметњама (нпр. хиперактивност) акценат је често на прилагођавању групних правила, метода (посебно у комуникацији) и материјала; код деце са интелектуалним сметњама нагласак је на прилагођавању садржаја, метода и материјала; док је код деце са специфичним тешкоћама у учењу (нпр. дислексија, дискалкулија) акценат на прилагођавању метода (посебно у читању или рачунању) и материјала.

Препорука је да се за децу предшколског и млађег основношколског

узраста, којима треба додатна подршка, првенствено израђује план прилагођавања. Уколико је ипак неопходно имати званични документ, онда се препоручује израда ИОП - ПП, без обзира која је сметња у питању.

ИОП - ИП

ИОП са измењеним програмом (ИОП - ИП) је намењен деци/ученицима који и уз примену ИОП – ПП не постижу прописане исходе/стандарде, па постоји опасност да понављају разред или испадну из образовања. Дакле, **изради ИОП – ИП мора да претходи примена и вредновање ИОП – ПП, а да би се он донео потребно је прибавити сагласно мишљење ИРК.**

ИОП – ИП треба да омогући напредовање детета/ученика и његов останак у образовању, кроз прилагођавање садржаја и исхода, односно стандарда постигнућа, паралелно са осталим видовима прилагођавања. Типична ситуација када се одлучујемо за увођење ИОП – ИП је она у којој треба обезбедити додатну подршку у образовању детету/ученику са значајним сметњама у интелектуалном функционисању или са вишеструким сметњама у развоју.

Треба бити изузетно обазрив приликом доношења одлуке о изради ИОП – ИП на млађим узрастима. Уколико образовна ситуација детета/ученика захтева увођење ИОП - ИП, препорука је да се то уради тек при крају млађег основношколског циклуса.

ИОП - ОП

ИОП са обогаћеним и проширеним програмом (ИОП - ОП) је намењен ученицима основних и средњих школа који имају изузетне способности тј. који у неком домену постижу, или би могли постићи, изузетне резултате.

ИОП – ОП треба да омогући напредовање ученика у складу са његовим изузетним способностима, користећи неки од основних видова подршке за даровите ученике

- **обогаћивање и проширивање програма** (облици: напреднији уџбеници, самосталан истраживачки рад, рад са ментором, додатна настава, секције, истраживачке станице, летњи кампови и сл.)
- **убрзавање** (облици: прескакање разреда, убрзавање у појединим предметима, изостављање већ савладаних делова градива, убрзано излагање делова градива, похађање напредних летњих/већерњих програма, похађање одабраних високошколских курсева и сл.)
- **груписање по способностима** (облици: повремено извлаћење даровитих из редовне наставе ради похађања посебних програма, посебна одељења, посебне школе и сл.).

Типична ситуација када се одлучујемо за израду ИОП – ОП је она у којој ученици већ остварују резултате који су значајно изнад нивоа општих и посебних стандарда, па им је потребно обезбедити додатну подршку у образовању која ће омогућити пуно задовољење њихових образовних потреба.

Друга типична ситуација када се примењује ИОП – ОП је она у којој би ученици, због њихових изузетних способности за овладавање неким доменом, могли да постигну резултате који су изнад нивоа општих и посебних стандарда, па им треба обезбедити додатну подршку у образовању која ће омогућити исказивање даровитости и постизање запаженијих резултата.

Примери израђених ИОП-а

Пример 1а ИОП - ПП

Приказан је део **ИОП-а са прилагођеним програмом** који је израђен за девојчицу ромске националности која је прве две године живота провела у установи социјалне заштите, а сада је у хранитељској породици. По упису у школу девојчица испољава тешкоће у учењу и несналажење у комуникацији и социјалним односима са вршњацима. За њу су осмишљена потребна прилагођавања (метода, материјала, садржаја, задатака), уз честу изложеност разноврсним стимулативним ситуацијама и подршку јачању њеног самопоуздања и друштвене укључености. Приликом читања треба обратити пажњу на план активности који садржи принципе савремене педагогије, што чини 80% успешности сваког ИОП-а.

Пример 1б ИОП - ПП

Приказан је део **ИОП-а са прилагођеним програмом** који је израђен за дечака који има сметње из спектра аутизма и похађа други разред редовне основне школе. За њега су прилагођаване методе, материјали и начин испитивања и оцењивања, а посебна пажња је посвећена развоју социјалних и комуникацијских вештина. Увођење ИОП-а је омогућило да ученик заврши други разред са одличним успехом (просек 5,00) и да се успешно укључује у једноставније активности и игре са вршњацима из свог као и из других одељења. Приликом читања треба обратити пажњу на поступност у повећавању захтева током учења и на пажљив избор ситуација за овладавање социјалним и комуникацијским вештинама. Уз ИОП су на крају приложени и резултати његовог вредновања.

Пример 2 ИОП - ИП

Приказан је део **ИОП-а са измењеним програмом** који је израђен за дечака који је као беба имао озбиљну повреду главе, а по упису у први разред редовне школе показује споро напредовање и видно заостаје у савладавању градива у односу на другу децу. За њега су прилагођавана предавања, инструкције за рад, задаци, контролне вежбе и тестови, као и организација рада и правила понашања у одељењу и школи. У четвртм разреду школа уводи ИОП са измењеним програмом за српски језик и математику (измењени стандарди постигнућа) са циљем да се обезбеди успешно завршавање млађег основношколског циклуса и подржи и олакша прелаз на предметну наставу. Приликом читања треба обратити пажњу на план активности за предмет српски језик у коме се вешто обједињују циљеви учења читања са учењем социјалних и комуникацијских вештина.

Пример 3 ИОП - ОП

Приказан је део **ИОП-а са обогаћеним програмом** који је израђен за матуранта једне наше гимназије, који постиже натпросечне резултате и бави се самосталним истраживачким радом и активизмом. Увођењем ИОП - ОП школа даје подршку ученику у самосталном истраживачком раду и овладавању обогаћеним садржајима друштвених наука. Приликом читања треба обратити пажњу на начин на који је ученику обезбеђено време за самосталан истраживачки рад и како су продукти тог рада интегрисани у наставу.

А. Лични подаци о ученику	
Име и презиме ученика/це	XXXX XXXXXX
Датум рођења	2000.
Место и адреса становања	XXXX XXXXXX
Име и презиме родитеља/старатеља	XXXX XXXXXX
Место и адреса становања родитеља/старатеља	
Медицински налази/документација	
Школа	ОШ "Десанка Максимовић", Чокот
Разред/одељење	Трећи
Разредни старешина	ВладацаТошић
Други сарадници/наставници	наставница грађанског васпитања
Додатна подршка (помоћ и помагала/учила која користи)	У претходном периоду школовања коришћен је едукативни софтвер за српски језик и математику, разноврстан дидактички материјал, као и онај који прави учитељ: картице са исписаним речима/реченицама или бројевна права са фигурицом која служи за сабирање и одузимање до двадесет;
Важне информације о претходном образовању, мерама индивидуализације, рехабилитацији и сл.	У првом разреду почетно писање и читање (настава српског језика) реализовано комплексним методом који подразумева индивидуализовану наставу. У прва два разреда ученица је солидно напредовала, радећи по ИОП-у са прилагођеним програмом . Подршка јој је пружана у областима: математике, српског језика и социјалним вештинама. Била је на вежбама код логопеда и ту има напретка.
Подручје подршке развоја и образовне ситуације (о чему треба водити рачуна приликом програмирања учења и подучавања)	Ученица добро чита, а потребна је подршка да разуме прочитано и да се изражава потпуним и правилним реченицама. У области математике, а због слабијих нумеричких способности и логике, потребна су прилагођавања у виду: коришћења адекватног дидактичког материјала, сажимања садржаја, као и прилагођавања захтева и задатака. Она живи само са старатељицом која не може да јој помаже у изради домаћих задатака.
Чланови тима за додатну подршку	В. Тошић, старатељица, педагог
Координатори тима	В. Тошић
Остали учесници у изради ИОП-а	
Коме се ИОП даје на увид на основу сагласности родитеља	
Сагласност родитеља/старатеља на спровођење ИОП-а, потпис и датум	потпис и датум
Сагласност родитеља/старатеља на престанак спровођења ИОП-а	потпис и датум

Датуми састанака *ИОП тима*: 17. 01. 2011.;

Б. Педагошки профил	
Наведите јаке стране и интересовања ученика/це	потребе за подршком
Б.1 Учење и како учи (издвојите важне чињенице о досадашњим образовним постигнућима, стиловима учења, ставовима према школи, мотивацији за учење, интересовањима, областима и специфичним вештинама у којима се истиче у односу на вршњаке, као и онима у којима заостаје у односу на вршњаке и сл.)	
-Успешно чита и због тога често добија похвале од вршњака и учитеља -заинтересована да рецитије (и иде на рецитаторску секцију) -лепо и читко преписује текст са табле, и из уџбеника -стиже да препише на време -високо је мотивисана на часовима -њена пажња је на добром нивоу -сабира и одузима троцифрене бројеве, уз помоћ и/или самостално -пише и чита троцифрене бројеве -упоређује бројеве до хиљаду -научила је таблицу множења -зна таблицу дељења, уз малу помоћ -решава једноставне бројевне изразе са једном операцијом, (без преласка преко десетице) -решава једноставне текстуалне задатке са једном операцијом, (без преласка преко десетице) -зна основне римске цифре -зна да нацрта круг помоћу шестара -воли да црта и боји, ваја фигуре од пластелина, сецка маказицама -воли да пева -воли да учествује у свим активностима и да се игра са својим вршњацима	-у области разумевања и правилног репродуковања прочитаног -при давању инструкција за рад, потребно је понекад додатно објаснити захтеве одређеног задатка -у области изграђивања културе усменог изражавања; потребно је радити на осмишљавању и исказивању граматички правилних реченица -у области усвајања и примене граматичких и правописних правила -у области културе писаног изражавања; да се самостално и правилно изражава -у области управног и неуправног говора, да разликује ова два говора и да се њима служи -у делу провере знања, потребна су прилагођавања задатака на тестовима провере знања -У области сабирања, одузимања и дељења до хиљаду -у области решавања бројевних израза са две операције -у области решавања текстуалних задатака са сабирањем и одизимањем -у области множења и дељења до хиљаду
Б.2 Социјалне вештине (издвојите важне чињенице о односима са другим људима, понашању према вршњацима, поштовању правила и сл.)	
-Воли децу -ведра и често насмејана -слободно им прилази желећи да оствари непосредан контакт са њима -прихвата све своје вршњаке: отворена за све у одељењу -поштује правила понашања која важе у школи и одељењу -сарађује са девојчицама, боље него са дечацима из одељења -воли да ради у пару са другарицом -добро се сналази у малој групи: прихвата задатак и извештава о датом задатку	-у области даљег изграђивања адекватног и прихватљивог понашања у малој и великој групи/одељењу -у области унапређивања сарадње и толеранције међу ученицима у одељењу; *У току претходног периода су се нека деца неадекватно понашала према ученици МА; Тако на пример, избегавали су да се држе за руку са МА или да буду у истој групи са њом, а разлог за то су предрасуде и културолошки обрасци средине у којој живимо па је потребно радити на превазилажењу ових проблема;

Б.3 Комуникацијске вештине (издвојите важне чињенице о начинима размене информација са другима, укључујући и степен познавања језика на коме се школује, као и сметње у коришћењу вербалних, визуелних и симболичких средстава комуникације)	
-Воли да прича са својим другарицама, а посебно са онима од којих осећа позитиван став -размењује са другарицом мишљење у вези давања одговора на постављено питање, када ради у пару и јавља се да одговара	-у области вербалног изражавања потребно је и даље радити на изграђивању граматичког говора
Б.4 Самосталност и брига о себи (издвојите важне чињенице о способности да се сам стара о себи и испуњава свакодневне обавезе код куће и у школи)	
-редовно долази у школу и добро је припремљена за школу -уредно ради и доноси већину домаћих задатака -има изграђене хигијенске навике	- потребно је прилагођавати домаће задатке (обзиром да је у хранитељској породици у којој старатељица нема потпуно завршену основну школу)
Б.5 Утицај спољашњег окружења на учење (издвојите важне чињенице о породичним и другим условима који повољно и неповољно утичу на учење и напредовање)	
-Старатељица изузетно добро брине о ученици МА, тако да је она свакодневно долази у школу уредно очешљана, умивена, обучена... -такође, солидна је сарадња на релацији старатељица-учитељ, која је усмерена ка стварању услова за напредовање и развој ученице	
Идентификоване приоритетне области и потребе за подршком у образовању	Додатна подршка за коју је потребно одобрење ИРК:
• Српски језик • Математика • Социјалне вештине	

Ц. План активности

Предмет/област: СРПСКИ ЈЕЗИК/ Говорна култура и Писано изражавање (две области)	Крајњи циљ: Развијање културе усменог и писаног изражавања Укупно трајање: три месеца		
Кораци/Активности:	Реализатори/ке:	Учесталост и трајање:	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити (ко процењује):
1.1.Причање на основу дате слике: ученица посматра слику (именује бића, предмете и појаве), а затим смишља и казује (или записује) реченице у вези садржаја слике	учитељ, старатељица	Недељно,10 мин, 2-3 недеље	1.Самостално казује и препричава краће
1.2.Илустровање обрађених краћих текстова и казивање о ономе што је прочитано уз помоћ илустрације (илустрација или мапа дела прича/песме)	Учитељ или другарица	Недељно,10 мин, 2-3 недеље	
1.3.Вежба у пару: слагање картица на којима је исписан план обрађене приче, по тачном редоследу догађаја у одређеној причи	другарица	Недељно, 5-10 мин, 2 недеље	

1.4.Вежба у пару: заједничка израда плана обрађене (краће) приче	другарица	Недељно, 5-10 мин, 2 недеље	приче (разуме прочитано)
1.5.Вежба у пару: заједничко усмено препричавање обрађене приче помоћу израђеног плана приче; наизменично препричавају део по део приче	другарица	Недељно, 5-10 мин, 2-3 недеље	
1.6.Вежба у пару: заједничка израда мапе обрађене приче и заједничко препричавање приче помоћу мапе приче; наизменично, у пару, део по део	другарица	Недељно, 5-10 мин, 2 недеље	
1.7.Самостално причање и препричавање приче помоћу израђеног плана приче или мапе приче	учитељ	Недељно 5-10 мин, 2 недеље	
2.1.Вежба у препознавању реченица: на картицама су правилно написане реченице и неке скупине речи које немају значење реченице, а задатак је да ученица издвоји картице са реченицама (као на пример, 1.Исидора иде са мамом у град. или на пример, 2. Исидора мама град)	учитељ	Недељно 5-10 мин, 2-3 недеље	2.Одговара на питања кратким потпуним реченицама
2.2.Вежба слагалица: на картицама су исписане речи од којих треба сложити реченицу; (као нпр, Од датих речи сложи реченицу: о Јова школи песму пише. Сложена реченица: Јова пише песму о школи.)	учитељ	Два пута недељно по 5-10 мин, 2 недеље	
2.3.Вежба обнављања садржаја у пару, по улогама (учитељица и ученица): прва ученица усмено постави питање у вези нпр. обрађене песме или приче, а друга одговори реченицом коју записује, затим прва ученица провери да ли је реченица правилно записана... Следи промена улога	другарица	Два пута недељно, 5-10 мин, 2 недеље	
3.1.Уочавање бројева (врсте речи) у обрађеним причама, бајкама, песмама, уз вођена питања;	Учитељ или другарица	Недељно 5-10 мин, 2 недеље	3.Правилно изговара, записује и чита бројеве
3.2.Правописне вежбе, у пару: записивање бројева до 20 речима, у реченици; (као нпр. Један је краљ у бајци: Два јарца су на брвну. Три прасета јури вук. Деветнаесторо нас је у одељењу.)	другарица	Недељно 10-15 мин, 2 недеље	
4.1.Правописне вежбе: правилно записивање назива празника великим почетним словом (нпр. Ускрс, Први мај, Видовдан...)	учитељ	Недељно 10 мин, 2 недеље	4.Правилно употребљава велико слово у писању имена, презимена надимака, празника
4.2.Писање позивнице за рођендан, вежба у пару	другарица	Недељно 10 мин, 2 недеље	
4.3.Писање новогодишње честитке, у пару	другарица	Недељно 15 мин, 2 недеље	

Предмет/област: СРПСКИ ЈЕЗИК/Граматика	Крајњи циљ: Унапређивање знања о врстама речи и реченица са фокусом на правилно граматичко изражавање Укупно трајање: три месеца		
Кораци/Активности:	Реализатори/ке:	Учесталост и трајање:	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити (ко процењује):
1.1.Вежба класификовања: написане реченице на картицама ученица треба да разврста/класификује на обавештајне, упитне и узвичне реченице	учитељ, другарица	Недељно по 5-10 мин, 2 недеље	1.Разликује, пише и чита обавештајне, упитне и узвичне реченице, самостално и по диктату
1.2.Вежба у пару: уочавање и подвлачење обавештајних, упитних и узвичних реченица у обрађеним текстовима, у Читанци	другарица	Недељно 5-10 мин, 2-3 недеље	

1.3.Вежбе у самосталном и правилном преписивању и читању обавештајних, упитних и узвичних реченица	учитељ	учитељ, другарица	2.Одређује субјекат и предикат у простим реченицама
1.4.Записивање реченица по диктату, уз јасне наглашене захтеве да пажљиво слуша изговорене реченице	Учитељ	Недељно, 10 мин, 2-3 недеље	
2.1.Вежба казивања/записивања простих реченица, на основу датих речи (на картицама) које означавају имена животиња или сличица животиња; Уочавање онога <u>ко врши радњу (субјекат)</u> и тога <u>шта он ради (предикат)</u> ; (као на пример, реченице: Петао кукуриче. Мачка мјауче. Пас лаје. Петао – субјекат, кукуриче – предикат и тд.)	учитељ, другарица	Недељно по 10 минута, 2 недеље	
2.2.Вежба одређивања субјеката и предиката у простим реченицама: одређује субјекат (на питање- Ко врши радњу?) тако што подвуче реч у реченици једном линијом и предикат (на питање Шта субјекат ради?) тако што подвуче реч у реченици двама линијама;	другарица	Недељно, 10-15 минута, 3 недеље	
2.3. Вежба допуњавања простих реченица одговарајућим именицом (субјекат у реченици) или одговарајућим глаголом (предикат у реченици) (као на пример, 1. _____ кува. или 2. Врабац _____ .	учитељ, другарица	Недељно, 10-15 минута, 3 недеље	3.Препознаје потврдне и одричне реченице
3.1.Класификовање реченица, исписаних на картицама, на потврдне и одричне реченице; (нпр. Бака шета парком. Или : Бака не шета парком.)	учитељ, другарица	Недељно по 10 мин, 2-3 недеље	
3.2.Попуњавање табеле Волим-Не волим; Ученица треба да попуни табелу реченицама које говоре о томе шта ученица воли, а шта не воли; Читање потврдних реченица и одричних реченица;	учитељ, другарица старатељица	Недељно по 10 минута, 2 недеље	
3.3.Вежба у пару: смишљање и писање одричних реченица на основу датих потврдних реченица.	другарица	Недељно,10 мин, 2-3 недеље	4.Разликује именице, глаголе и придеве
4.1.Вежбе у класификовању врста речи: разврставање речи, написаних на картицама, на глаголе, именице и придеве	учитељ	Десет минута, недељно	
4.2.Вежбе допуњавања реченица именицом, глаголом или придевом, у пару и самостално; (као нпр. Мој друг има _____ пса.)	учитељ, другарица	Недељно, 10 мин, 2-3 недеље	
4.3. Игра смишљања и записивања именица, глагола и придева на задато слово; Вежба у пару; (на пример: На слово в: именица – виљушка, глагол – вриштати, придев – вредан)	другарица	Недељно,10 мин, 2-3 недеље	
4.4.Вежба класификовања придева: исписане придеве на картицама треба разврстати испод 3 наслова: описни придеви, присвојни придеви, градивни придеви	другарица	Недељно,10 мин, 2-3 недеље	5.Мења глаголе по лицима и временима
5.1.Вежба избаци уљеза, помоћу дидактичког материјала: од исписаних речи на картицама треба уочити и одстранити оне које нису глаголи	учитељ, другарица из клупе	Недељно по 5-10 мин, 2 недеље	
5.2.Вежбе допуњавања недовршених реченица одговарајућим глаголима...	учитељ	Нед. по 5-10 мин, 2 недеље	
5.3.Вежба у пару: мењање глагола по лицима (ја, ти, он...)/временима (садашње, прошло, будуће)... Присутна је међусобна размена, у пару, пре давања одговора;	учитељ, другарица из клупе	Нед. по 5-10 мин, 2-3 недеље	

Предмет/област: МАТЕМАТИКА/ Природни бројеви и операције са њима	Крајњи циљ: Извођење основних рачунских операција са бројевима до 1000 Укупно трајање: три месеца		
Кораци/Активности:	Реализатори/ке:	Учесталост и трајање:	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити (ко процењује):
1.1.Вежбе у правилном потписивању и писменом сабирању бројева до хиљаду, корак по корак (прво јединице, па десетице и на крају стотине), уз помоћ бројевне праве до 20 и фигурице	Учитељ, старатељица	2 пута недељно, по 10 мин, укупно 2 недеље	1.Писмено сабира бројеве до хиљаду
1.2.Вежбе у правилном потписивању и писменом одузимању бројева до хиљаду, корак по корак (прво јединице, па десетице и на крају стотине), уз помоћ бројевне праве до 20 и фигурице	Учитељ, старатељица	Два пута недељно, по 10 минута,	2.Писмено одузима бројеве до хиљаду
1.3.Вежбе множења бројева: множење двоцифреног и једноцифреног броја, поступком потписивања (писм. множење) уз коришћење таблице множења	Учитељ, пар из клупе	Једном недељно, по 10 мин	3.Множи двоцифрени и једноцифрени број, уз помоћ
1.4.Вежбе дељења бројева: дељење двоцифреног броја једноцифреним, у пару, поступком писменог дељења, потписивањем бројева, уз коришћење таблице множења;	Учитељ, пар из клупе	2 пута недељно, по 10 минута,	4.Дели двоцифрени број једноцифреним, уз подршку пара из клупе и/или учитеља
1.5.Вежбе у препознавању и именовању бројева у једначинама са сабирањем (нпр. у једначини $50 + x = 160$ ученица каже: број 50 је познати сабирак, x је непознати сабирак, а 110 је збир.)	Учитељ, другарица	2 пута недељно, по 10 минута, укупно 2 недеље	5.Правилно именује бројеве у једначини са сабирањем
1.6.Вежбе у пару, у правилном записивању свих корака приликом израчунавања непознатог сабирка у једначини (нпр. а) x је непознати сабирак и израчунавамо га када од збира одузмемо познати сабирак: $x = 160 - 50$ б)рачунамо и записујемо решење: $x = 110$ в)проверавамо тачност решења: $50 + 110 = 160$)	Учитељ, другарица	2 пута недељно, по 10 минута, укупно 2 недеље	6.Израчунава непознати сабирак у једноставним једначинама
1.7. Вежбе у препознавању и именовању бројева у једначинама са одузимањем (нпр. у једначини $x - 200 = 50$ ученица каже: x је непознати умањеник, број 200 је умањилац, а 50 је разлика.)	Учитељ, другарица	2 пута недељно, по 10 минута, укупно 2 недеље	7.Правилно именује бројеве у једначини са одузимањем
1.8.Вежбе у пару, у правилном записивању свих корака приликом израчунавања непознатог умањеника у једначини (нпр. а) x је непознати умањеник и израчунавамо га када разлику и умањилац саберемо: $x = 50 + 200$ б)рачунамо и записујемо решење: $x = 250$ в)проверавамо тачност решења: $250 - 50 = 200$)	Учитељ, другарица	Два пута недељно, по 10 минута, укупно 2 недеље	8.Израчунава непознати умањеник у једноставним једначинама

Предмет/област: МАТЕМАТИКА/Геометрија	Крајњи циљ: Унапређивање знања о геометријским објектима: правоугаонику, квадрату, троуглу и кругу Укупно трајање: три месеца		
Кораци/Активности:	Реализатори/ке:	Учесталост и трајање:	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити (ко процењује):
1.1.Вежбе именовања и разврставања различитих геометријских објеката од картона: правоугаоника, квадрата, круга, троугла;	Учитељ, пар из клупе	Недељно 5 мин, 2 недеље	1.Именује правоугаоник, квадрат, круг, троугао
1.2.Препознавање и именовање нацртаних, обојених геометријских објеката	Учитељ, пар из клупе	Недељно 5-10 мин, 2 недеље	
1.3.Цртање правоугаоника, квадрата, троуглова и кругова помоћу шаблона, од картона	Старатељица, учитељ	Недељно 10 мин, 2-3 недеље	
2.1.Вежбе у израчунавању обима правоугаоника, када су познате две странице, помоћу датог обрасца и уз подршку учитеља или другарице	Учитељ, пар из клупе	Недељно 10-15 минута, 2-3 недеље	2.Зна да израчуна обим правоугаоника, квадрата и троугла када су подаци дати у истим мерним јединицама
2.2.Вежбе у израчунавању обима квадрата, када је позната дужина странице квадрата, помоћу датог обрасца, уз подршку пара	Учитељ, пар из клупе	Недељно 10 мин, 2 недеље	
2.3. Вежбе у израчунавању обима троугла, када су познате све три стране троугла, уз помоћ дате формуле	Учитељ, пар из клупе	Недељно 10 мин, 2-3 недеље	

Предмет/област: МАТЕМАТИКА/Мерење и мере	Крајњи циљ: Проширивање знања о мерењу и јединицама мере за мерење запремине течности и времена Укупно трајање: три месеца		
Кораци/Активности:	Реализатори/ке:	Учесталост и трајање:	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити (ко процењује):
1.1.Вежбе мерења запремине течности, коришћењем мензура за мерење течности од 1 l, 1 dl и 1 cl	Учитељ, пар из клупе	Два пута недељно, по 10 минута,	1.Зна основне јединице мере за мерење запремине течности: литар, децилитар
1.2.Вежбе мерења запремине течности, коришћењем различитих пластичних боца од: 2 l, 1 l и 5 dl;	Учитељ, пар из клупе	Два пута недељно, по 10-15 минута,	
2.1.Вежбе мерења времена коришћењем штоперице и пешчаног сата	Учитељ, пар из клупе	Два пута недељно, по 10 минута,	2.Зна коју јединицу мере треба да употреби за мерење времена: сат, минут, секунд
2.2.Читање тачног времена који показују казаљке на моделу часовника	Учитељ, пар из клупе	Два пута недељно, по 10 минута	
2.3.Вежба у пару: намештање казаљки на часовнику тако да показују задато време од стране другарице; затим се улоге замене	Учитељ, пар из клупе	Два пута недељно, по 10 минута	

Предмет/област: МАТЕМАТИКА/Разломци	Крајњи циљ: Формирање појмова разломак: половина, четвртина, осмина, десетина Укупно трајање: три месеца		
Кораци/Активности:	Реализатори/ке:	Учесталост и трајање:	Исход/оčekивана промена и како ће се она проценити (ко процењује):
1.1.Показивање и именовање половине, четвртине и осмине исечених делова неког воћа, нпр. јабуке	Учитељ, пар из клупе	Недељно 10 мин, 2 недеље	1.Разликује и упоређује разломке: половину, четвртину и осмину
1.2.Показивање и сенчење половине, четвртине и осмине на графичким приказима: круга и правоугаоника	Учитељ, пар из клупе	Недељно 10 мин, 2 недеље	
1.3.Упоредивање половине, четвртине и осмине, на примеру исечених делова јабуке или осечених делова круга	Учитељ, пар из клупе	Недељно 10 мин, 2-3 недеље	
2.1.Вежбе са разломцима: читање и записивање разломака	Учитељ, пар из клупе	Недељно, по 10 мин, две недеље	2.Чита и записује разломке: половину, четвртину и осмину
2.2.Вежба придруживања: графички приказ – одговарајући запис разломка	Учитељ, пар из клупе	Недељно, по 10 мин, две недеље	

Предмет/област: СОЦИЈАЛНЕ ВЕШТИНЕ	Крајњи циљ: Развијање толеранције и сарадње у вршњачкој групи Укупно трајање: три месеца		
Кораци/Активности:	Реализатори/ке:	Учесталост и трајање:	Исход/оčekивана промена и како ће се она проценити (ко процењује):
1.1. Обезбедити да ученица седи ближе учитељу и табли, како би била боља међусобна комуникација	Учитељ и други предавачи	Стална активност	1.Ученица активно слуша и учествује у активностима, уз подршку вршњака
1.2. Обезбедити да поред ученице седи дете које има личне капацитете и способности за пружање подршке другима	другарица	Стална активност	
1.3.Промена распореда седења у учионици: повремено променити ученика/цу која седи поред ученице МА другим учеником/цом који/а ће пружати подршку у одређеном периоду	учитељ	Једном месечно, стална активност	
2.1. У пару: вежба у вођењу дијалога са другом/другарицом у различитим ситуацијама	Учитељ, старатељица	2 пута месечно, по 10 мин	2.Ученица сарађује са вршњацима и успешно ради у малој групи
2.2.У малој групи: рад на задатку који ће добити од учитеља или вође групе, а који је у складу са способностима и интересовањима ученице МА	учитељ	1-2 пута недељно, стална активност	
3.1.Редовно похваљивање ученице (као и других ученика) на часовима: за активно учешће, за допринос на часу, за продукт рада, за поштовање правила понашања и сл.	Учитељ и други предавачи	Стална активност	3.Ученица поштује правила понашања у учионици
4.1.Радионице за цело одељење са темама: сличности и разлике, предрасуде, дискриминација, толеранција.	Учитељ, наставница ГВ-а	2 пута месечно, стална активност	4.Препознаје сличности и разлике међу људима и зна шта је толеранција
5.1.Укључивање МА у одељенске и школске приредбе	Учитељ и други предавачи	1-2 пута у току полугодишта	5.Ученица учествује на школским и одељенским приредбама

Датум израде ИОПа: 08. 04. 2011.

Датум следећег састанка за ревизију/евалуацију ИОПа: /

А. Лични подаци о ученику/ученици	
Име и презиме ученика/це	XXXX XXXXXX
Датум рођења	2000. год.
Место и адреса становања	Војводина
Име и презиме родитеља/старатеља	
Место и адреса становања родитеља/старатеља (уколико није иста)	
Медицински налази/документација	Постоји медицинска документација
Школа – издвојено одељење	ШУ Зрењанин
Разред/одељење	2. разред
Разредни старешина/предметни наставник	Снежана Кицин
Други сарадници/наставници	наставница енглеског језика и вероучитељ
Додатна подршка (помоћ и помагала/учила која користи)	Ученик не користи помагала
Важне информације о претходном образовању, мерама индивидуализације, рехабилитацији и сл.	За школску 2009/2010 год ученик је радио по ИОП-у
Подручје подршке развоја и образовне ситуације (о чему треба водити рачуна приликом програмирања учења и подучавања)	Ученик има ИОП-пп за четири области
Чланови тима за додатну подршку детету	
Координатори тима за додатну подршку детету	
Остали учесници у изради ИОП-а	Психолог школе и родитељи детета
Коме се ИОП даје на увид на основу сагласности родитеља	Никоме се не даје, осим члановима ИОП тима
Сагласност родитеља/старатеља на спровођење ИОП-а – потпис и датум	
Сагласност родитеља/старатеља на престанак спровођења ИОП-а – потпис и датум	

Датуми састанка ИОП тима: 7.септембар 2010.године, 28. октобар 2010.године
27. децембар 2010. године, 26. јануар 2011.године,
26.април 2011.године и 16.јун 2011.годи

Б. Педагошки профил ученика	
Јакe стране и интересовања ученика/це	Потребе за подршком
Б.1 Учење и како учи (издвојити важне чињенице о досадашњим образовним постигнућима, стилевима учења, ставовима према школи, мотивацији за учење, интересовањима, областима и специфичним и како се ови аспекти понашања испољавају у различитим ситуацијама)	
-уме да чита и пише штампана и писана слова ћирилице -може да одговори на једноставно питање -воли да пише и прилично је уредан, поштује ред у свесци -приликом рачунања користи бојице, прсте и писање поступка који је њему својствен, то су углавном његови симболи и то ради само на клупи -уме да сабира и одузима бројеве до 100, као и да их упоређује -познаје основне појмове живе и неживе природе, породицу, насеље и саобраћај -воли да црта, сецка, прави предмете од папира, дрвца, зрна -музика га опушта и весели -воли да трчи и да се креће -воли да иде у школу	-разумевање прочитаног -потребно му је више времена да запише диктиран текст -приликом писања меша Ц и Ћ, Р и Л -не може да решава једноставне текстуалне задатке -не користи животно искуство за показивање наученог -не познаје односе у природи... нити било које сложеније форме за свет који га окружује -узнемирава га пластелин, било шта што је у његовим рукама мекано -узнемирава га бучнији рад деце на часу, групни облик рада га плаши и уноси немир
Б.2 Социјалне вештине (издвојити важне чињенице о односима са другима, одраслима и , вршњацима, поштовању правила и и реаговању у социјалним ситуацијама)	
-веома је знатижељан -зна основне комуникацијске вештине, али их често заборавља приликом разговора са друговима -правила у учионици строго поштује -слободан је у разговору са учитељицом, важан му је контакт очима -тражи сталну пажњу на часу учитељице -са девојчицама остварује бољи контакт -сви су толерантни према њему и прихватају га у групи	-тражи сталну пажњу на часу учитељице - не уме да се обрати друговима -узима са стола шта му се свиди -присуство друге деце за време часа, када су ту његови другари га љути -нема поверења у друге одрасле у школи и узнемиравају га особе које улазе у учионицу.а учитељица их не дочекује са осмехом -дечаци га избегавају у слободним играма
Б.3 Комуникацијске вештине (издвојити важне чињенице о начинима размене информација са другима, укључујући и степен познавања језика на коме се школује, као и сметње у коришћењу вербалних, визуелних и симболичких средстава комуникације)	
-његов говор је још увек по некад тотално неразумљив, али су се сви навикли -реченице су кратке и јасне приликом разговора са децом -тражи сталну пажњу на часу учитељице -користи невербалну комуникацију са учитељицом када не може да изговори своју потребу	- узнемирава га покушај разговора одраслих особа са њим у школи - не разуме одговор деце када он садржи више информација -свака шала, или разговор који нема везе са садржајем часа, изазива његово викање -понавља све што чује од деце, не схватајући смисао

-ради све што раде и други на часу -воли да певањем „каже,, нешто -прати израз лица учитељице -покретима руку ,гласом изражава радост, страх, љутњу	-не жели различите задатке и захтеве -не трпи додире приликом рада, игара -не препознаје осећања код друге деце
Б.4 Самосталност и брига о себи (издвојити важне чињенице о способности да се сам стара о себи и испуњава свакодневне обавезе код куће и у школи)	
-уме да преприча по нешто из школе -једноставне вербалне поруке учитељице уме да пренесе -самостално обавља основне хигијенске навике, руке пред ужину пере само кад учитељица то тражи од њега	-увек прво ради домаћи из математике када дође из школе и не дозвољава никаква одступања од тога -не помиње себе у школи. говори из друге позиције -уз помоћ мајке ради домаћи задатак -заборавља своје ствари и не препознаје свој нови одевни предмет
Б.5 Утицај спољашњег окружења на учење (издвојити важне чињенице о породичним и другим условима који могу да утичу на учење и напредовањеученика)	
-подржавајућа породица -млађи брат који га воли и учи неким стварима -бака учитељица у пензији, али не живи са њима	-велика очекивања мајке -потреба мајке да исконтролише школски живот детета тако што зове мајке друге деце и проверава шта је било у школи и шта је радио
Идентификоване приоритетне области и потребе за подршком у образовању	Додатна подршка за коју је потребно одобрење Интерресорне комисије за додатном подршком:
• учење-разумевање прочитаног • социјалне вештине - однос са одраслим особама у школи • комуникацијске вештине-могућност праћења разговора друге деце • самосталност - причање код куће свог доживљаја школског дана	Нема

: **Полугодишња ревизија ИОП-ип 27.12.2010.год.**

Ученик завршио са одличним успехом. Састанак са родитељима заказан за почетак полугодишта, 26.јануара 2011.године..

Ц. План активности – школа / 2. полугодиште

Предмет/област: СРПСКИ ЈЕЗИК	Циљ (оčekивана промена):Писмено записивање одговора Укупно трајање: месец дана		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/оčekивана промена и како ће се она проценити
1. не чујемо се (у току часа 15 минута међусобно не се не чујемо, па зато записујемо питања и одговоре у свесци)	вршњаци	у току часа по 15 мин.	усвајање основних правописних правила писања великог слова на почетку реченице и одговарајућег знака интерпункције Процена:дневним прегледом свеске
2. мали интервју (Сваког дана бира друга из одељења којем писмено поставља питања на папиру. Када добије написане одговоре од изабраног друга, врши проверу правописа)	вршњаци, учитељица	у току часа по 15-20 мин.	усмерена пажња на питање које жели да постави и записивање истих мисли. Процена:прикупљањем папира и анализом заједно са одабраним дететом
3. имам тајну (жељу), поделићу је са тобом-записује тајну,или жељу за тај дан која се остварује уколико је добро урадио задатке на часу	учитељица, вршњаци	у току часа 20 мин.	вежбање дужег повезаног писања Процена: сваког дана читањем тајни и жеља
4. писмени одговори на постављено питање	учитељица	на часовима обраде лектире	усмерена пажња на писање одговора Процена:запажања са часа

Предмет/област: МАТЕМАТИКА	Циљ (оčekивана промена):решавање сложених текст.задатака првог нивоа Укупно трајање:до 5 радних недеља		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/оčekивана промена и како ће се она проценити
1. препознавање и подвлачење кључних речи из текста задатка	вршњаци, учитељица	на часу по 15 минута	уочавање кључних речи у тексту и претварање у мат. операцију/на основу белешки на часу
2. демонстрација задатка - вршњаци демонстрирају задатак, како би уочио мат. операције	вршњаци	на сваком часу по потреби	примена појмова из задатака у свакодневном животу и обрнута релација/запажања вршњака и учитељице
3. решавање задатка у етапама	учитељица	на часу 20 минута	раздвајање сложеног задатка на кораке у рачунању/на основу наставних листова
4. математичка торта (ради задатке које зна,па бира активност коју жели на часу) ово је резервна активност која се примењује по потреби .	учитељица	на часовима матем.	ова активност нема исход ни процену

Предмет/област: СВЕТ ОКО НАС	Циљ (оčekивана промена):Упознавање са употребом предмета Укупно трајање: до другог тромесечја		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/оčekивана промена и како ће се она проценити
1. усмено описивање предмета	вршњаци	на часовима по 15 мин.	може да опише предмет посматрањем, без додира/процена вршњака
2. усмено описивање материјала од ког је предмет направљен	учитељица	на часовима 20 минута	препознавање материјала од којег је предмет направљен/практична провера учитељице
3. разврставање предмета по пунктовима у учионици према врсти материјала од којег су направљени	учитељица	на часовима по 15 мин.	учавање да већина предмета ке направљена од различитих врста материјала/начин на који ће их разврставати и одговор који ће имати на питање учитељице
4.прављење предмета од различитог материјала	вршњаци	часови ликовног	направити предмет који може да се употреби у свакодневном животу школе или дома/посматрањем

Предмет/област: СОЦИЈАЛНЕ ВЕШТИНЕ	Циљ (оčekивана промена):Проширивање круга пријатеља ученика Укупно трајање:до краја шк.године		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/оčekивана промена и како ће се она проценити
1. са кругом пријатеља из одељења укључивање у игре деце из других одељења	круг пријатеља, учитељица	сваког дана за време великог одмора	Уз подршку својих другова одељења остварује прве контакте са децом других одељења/мишљење деце
2. самосталано, или посредовање у укључивњу ученика у игре деце из других одељења	круг пријатеља, учитељица	сваког дана за време великог одмора	правилно обраћање мање познатој деци како би се укључио у њихове игре/ мишљење деце
3. заједничке игре по избору ученика из других одељења	учитељица и вршњаци из других одељења	сваког дана за време великог одмора	може да прати и поштује правила игре друге деце, ван одељења/ мишљење деце

Предмет/област: КОМУНИКАЦИЈСКЕ ВЕШТИНЕ	Циљ (оčekивана промена): Развијање осећаја сигурности у друштву дечака Укупно трајање: до другог тромесечја		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/оčekивана промена и како ће се она проценити
1. укључивање у игру са „Бакуганима“	дечаци других одељења, девојчице одељења	за време одмора	прихватање ученика у игри коју играју мање познати дечаци школе/коментар дечака

2. дечаци из других одељења наши гости	дечаци других одељења, девојчице одељења	на часу физичког васпитања	боља комуникација ученика у контролисаним играма на часу са мање познатим дечацима/запажања учитељице
3. круг пријатеља	деца из других одељења	за време одмора	ученици који желе са одређеним задатком/извештај круга пријатеља

Предмет/област: САМОСТАЛНОСТ И БРИГА О СЕБИ	Циљ (оčekивана промена): Брига о себи на рођенданским прославама Укупно трајање: до краја шк. године		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/оčekивана промена и како ће се она проценити
1. социјалне вежбе рођенданских прослава	родитељи	једном недељно	зна да се обрати слављенику и пожели му сретан рођендан /утисцима деце која су била на рођендану

Датум израде ИОП-а јануар 2011.год.

Датум следећег састанка за ревизију/евалуацију ИОП-а: 26.април 2011 год.

Ц. План активности – школа / 2. полугодиште - наставак

Предмет/област: СРПСКИ ЈЕЗИК	Циљ (оčekивана промена): усмено препричавање краћег текста Укупно трајање: месец дана		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/оčekивана промена и како ће се она проценити
1. кратко подсећање на оно што је рађено прошлог наставног дана	ученик	у току часа по 5 мин.	зна да исприча шта је рађено у школи/свакодневна процена учитељице
2. препричавање догађаја којих се сећа у кући	ученик	у току часа по 10 мин.	зна да кратко исприча шта је радио код куће/запажања ученика коме је причао (да ли је разумео, шта је друг радио код куће)
3. читање краћег текста, илустровање истог и причање на основу нацртане слике	учитељица, ученик	у току часа 20 мин.	разуме прочитани текст уз помоћ цртежа/запажања са часа Процена: сваког дана читањем тајни и жеља
4. наизменично препричавање дужег текста уз помоћ другова одељења	учитељица	на часовима обраде школске лектире	усмерена пажња на писање одговора Процена: запажања са часа

Предмет/област: МАТЕМАТИКА	Циљ (оčekивана промена): решавање сложених текст. задатака првог нивоа Укупно трајање: до 5 радних недеља		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/оčekивана промена и како ће се она проценити
1. препознавање и подвлачење кључних речи из текста задатка	вршњаци, учитељица	на часу по 15 минута	учава кључне речи у тексту и претвара их у мат. операцију / на основу белешки на часу
2. демонстрација задатка-вршњаци демонстрирају задатак,како би уочио мат. операције	вршњаци	на сваком часу по потреби	зна да примени појмове из задатака у свакодневном животу и обрнута релација / запажања вршњака и учитељице
3. решавање задатка у етапама	учитељица	на часу 20 минута	раздваја сложени тек. задатак задатка на кораке у рачунању / на основу наставних листова
4. математичка торта(ради задатке које зна,па бира активност коју жели на часу) ово је резервна активност која се примењује по потреби .	учитељица	на часовима матем.	радо вежба задатке / запажање са часа

Предмет/област: СВЕТ ОКО НАС	Циљ (оčekивана промена): Упознавање са употребом предмета Укупно трајање: до другог тромесечја		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/оčekивана промена и како ће се она проценити
1. усмено описивање предмета	вршњаци	на часовима по 15 мин.	може да опише предмет посматрањем,без додира/процена вршњака
2. усмено описивање материјала од ког је предмет направљен	учитељица	на часовима 20 минута	препознавање материјала од којег је предмет направљен/практична провера учитељице
3. разврставање предмета по пунктовима у учионици према врсти материјала од којег су направљени	учитељица	на часовима по 15 мин.	учавање да већина предмета је направљена од различитих врста материјала/начин на који ће их разврставати и одговор који ће имати на питање учитељице
4. прављење предмета од различитог материјала	вршњаци	часови ликовног	направити предмет који може да се употреби у свакодневном животу школе или дома/посматрањем

Предмет/област: СОЦИЈАЛНЕ ВЕШТИНЕ	Циљ (оčekивана промена): Проширивање круга пријатеља ученика Укупно трајање: до краја шк.године		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/оčekивана промена и како ће се она проценити
1. са кругом пријатеља из одељења укључивање у игре деце из других одељења	круг пријатеља, учитељица	сваког дана за време великог одмора	Уз подршку својих другова одељења остварује прве контакте са децом других одељења/мишљење деце

2. самосталано ,или посредовање у укључивњу ученика у игре деце из других одељења	круг пријатеља, учитељица	сваког дана за време великог одмора	правилно обраћање мање познатој деци како би се укључио у њихове игре/ мишљење деце
3. заједничке игре по избору ученика из других одељења	учитељица и вршњаци из других одељења	сваког дана за време великог одмора	може да прати и поштује правила игре друге деце,ван одељења/ мишљење деце

Предмет/област: КОМУНИКАЦИЈСКЕ ВЕШТИНЕ	Циљ (очекивана промена): Развијање осећаја сигурности у друштву дечака Укупно трајање: до другог тромесечја		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити
1. укључивање у игру са „Бакуганима“	дечаци других одељења, девојчице одељења	за време одмора	прихватање ученика у игри коју играју мање познати дечаци школе/коментар дечака
2. дечаци из других одељења наши гости	дечаци других одељења, девојчице одељења	на часу физичког васпитања	боља комуникација ученика у контролисаним играма на часу са мање познатим дечацима/запажања учитељице
3. круг пријатеља	деца из других одељења	за време одмора	зна да поштује правила игре,без подршке другова свог одељења/извештај круга пријатеља

Предмет/област: САМОСТАЛНОСТ И БРИГА О СЕБИ	Циљ (очекивана промена):Брига о себи на рођенданским прославама Укупно трајање:до краја шк. године		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити
1. социјалне вежбе рођенданских прослава	родитељи	једном недељно	може да поднесе буку на забавама и брзу промену активности/утисцима деце која су била на рођендану

Датум израде ИОП-а: јануар./ април 2011.год

Датум следећег састанка за ревизију/евалуацију ИОП-а: 16.јун 2011год.

Документација о евалуацији ИОПа – Помоћни формулар

ВРЕДНОВАЊЕ ИОПа

А. ОСНОВНИ ПОДАЦИ	
Име и презиме ученика/це	-
Школа и разред/одељење	ОШ у ШУ Зрењанин
Мере постојеће подршке у образовању (план индивидуализације, врста ИОПа)	ИОП-пп
Предмети/области ИОПа	Учење и како се учи,социјалне вештине,комуникацијске вештине и самосталност и брига о себи
Додатна подршка (помоћ или помагала/учила која користи)	Није била потребна додатна подршка
Координатори тима за додатну подршку	-
Родитељ/старатељ	-
Чланови тим(ов)а за додатну подршку	-
Остали учесници у изради ИОП-а	Наставник енглеског језика и вероучитељ
Датуми одржавања састанка Тим(ов)а	7.9.2010.,27.12.2010.,18.4.2011. и 28.6.2011.

Б. РЕЗУЛТАТИ ВРЕДНОВАЊА ИОПа	
Успеси ученика/це тј. предмети/области (циљ) и исходи ИОПа који су остварени (навести % остварених исхода у оквиру предмета/области)	Области:учење и како учи-90% Социјалне вештине-85% Комуникацијске вештине-70% Самосталност и брига о себи-65%
Предмети/области у којима је ученик/ца потпуно (навести %) или делимично (навести %) овладао исходима	Области: учење и како учи-100% садржаје математике,српског језика, свет око нас, енглеског језика и физичког васпитања. Са 70% садржаје ликовне културе и музичке културе Социјалне вештине и комуникацијске вештине, које се тичу односа на релацији ученик-

	учитељица су остварене 80% у исходу самосталног рада без подршке учитељице. Вршњачка помоћ у раду, превазилажење комуникацијских препрека у разним социјалним ситуацијама је остварена са 80%. Самосталност и брига о себи-исход промена дневне рутине у кући је 50% остварен. Брига о својим стварима у школи,самостална припрема за час и коришћење школског простора је остварена са 75%.
Предмети/области у којима ученик/ца није овладао (навести %) или је само делимично овладао (навести %) исходима	Област социјалних и комуникацијских вештина, која се тиче потпуне сарадњом са свим ученицима у одељењу је остварена са 30%. Исход да је у могућности да испрати промену дневне рутине без припреме учитељице није остварен.
Видови и стратегије прилагођавања који су били делотворни и треба их наставити	-Дневни календар активности у школи -Илустровање кључних речи из текста -Подвлачење кључних речи у текстовима садржаја српског и математике -Продужено време за писани рад -Постављати јасна, кратка питања и не прекидати усмени одговор -Празњење напетости ученика не прекидати говором, додиром. -Усмена обавештења кратке садржине -Вежбање социјалних ситуација путем социјалних прича -Договорени невербални знаци комуникације -Причање, читање и разговор о областима интересовања -Исти распоред намештаја у учионици -Унапред утврђено место седења -Подршка учитеља у новим сусретима (сусрет са непознатим лицима у школи) -Поштовање правила рада свих актера у учионици -Дозволити кратку физичку активност -Поштовати изненадне промене рада на часу (бурно одбијање,викање) -Контролисано увођење у групни рад са децом одељења -Учење по моделу вршњачког рада -Индивидуална најава почетка рада и краја рада на часу
Видови и стратегије прилагођавања који нису били делотворни и треба их заменити другим	-Временски неконтролисано „трошење времена,, на активност са часа -Самостално сналажење у новим соц. и комуникацијским ситуацијама у школи -Рад на материјалу, који није графички исти, као и код друге деце одељење -Померање личних ствари ученика, без његовог знања

Препорука о мерама/врстама подршке у наставку образовања ученика/це	Препорука за наставак школовања је рад по ИОП-у
Предлог ревидираних циљева и исхода	Пошто је ученик успешно завршио 2. разред (одличан 5,00) циљеви и сходи из области учења, не треба ревидирати. Једини ревидирани циљ је потпуна сарадња са свим ученицима одељења.
Предлог нових циљева и исхода	С обзиром да ученик на почетку школске године показује видно стагнирање, у неким областима чак и назадовање, сматрамо да треба почети са провером остварених исхода и онда на њих надовезати нове циљеве и исходе: ☐ препричавање и разумевање дужег текста ☐ решавање сложених текстуалних задатака ☐ проширивање круга најбољих пријатеља ☐ укључивање у слободне активности вршњака ☐ брига о себи на прославама и кратким излетима.
Предлог ревидираних стратегија прилагођавања	Динамичнија промена чланова стратегије назване“ круг пријатеља“, ради повећања умећа комуникацијских вештина.
Предлог нових стратегија прилагођавања	Сходно педагошком профилу детета, белешкама учитеља, сматрамо да је потребно задржати на почетку школске године делотворне стратегије. Увођење нових стратегија првенствено се односи на: ☐ подршка у структурирању времена које се троши на активности током часа ☐ прилагођавање материјала/задатака тако да буду графички што сличнији материјалима који се дају другој деци ☐ прилагођавање правила о померању или узимању личних ствари ☐ вршњачку подршку у сналажењу у новим социјалним и комуникацијским ситуацијама у школи, као и у осамостаљивању и брзи о себи.
Фокус учења (приоритетни нови или ревидрани исходи) за следећи период/разред	Оспособити ученика за праћење наставних садржаја који су за степен сложенији од досадашњих. Даље развијање комуникацијских и социјалних вештина.

Датум састанка за ревизију/евалуацију ИОП-а: 28.06.2011.год

А. Лични подаци о ученику/ученици	
Име и презиме ученика/це	XXXX XXXXXX
Датум рођења	2001.
Место и адреса становања	
Име и презиме родитеља/старатеља	
Место и адреса становања родитеља/старатеља (уколико није иста)	/
Медицински налази/документација	Прилог (као беба имао је озбиљну повреду главе)
Школа – издвојено одељење	ОШ „Бранко Радичевић“
Разред/одељење	IV
Разредни старешина/предметни наставник	Милена Ћуковић
Други сарадници/наставници	Наставници актива
Додатна подршка (помоћ и помагала/учила која користи)	/
Важне информације о претходном образовању, мерама индивидуализације, рехабилитацији и сл.	Редован полазак у први разред. Споро напредовање и заостајање у савладавању градива у односу на другу децу што је захтевало примену индивидуализације: прилагођавање предавања лекције, задатака, контролних вежби и тестова, инструкција, организације и понашања.
Подручје подршке развоја и образовне ситуације (о чему треба водити рачуна приликом програмирања учења и подучавања)	Задржати претходна прилагођавања која су омогућила видна напредовања и увести ИОП са измењеним програмом за предмете српски и математика ради подршке у прелазу са разредне на предметну наставу.
Чланови тима за додатну подршку детету	Учитељица и стручни сарадник
Координатори тима за додатну подршку детету	Милена Ћуковић
Остали учесници у изради ИОП-а	
Коме се ИОП даје на увид на основу сагласности родитеља	
Сагласност родитеља/старатеља на спровођење ИОП-а – потпис и датум	
Сагласност родитеља/старатеља на престанак спровођења ИОП-а – потпис и датум	

Датуми састанка ИОП тима: 08.11.2011.

**ПЛАНИРАНЕ МЕРЕ ОТКЛАЊАЊА ФИЗИЧКИХ И КОМУНИКАЦИЈСКИХ ПРЕПРЕКА
(ИНДИВИДУАЛИЗОВАНИ НАЧИН РАДА) У ПРЕДШКОЛСКОЈ УСТАНОВИ, ОДНОСНО ШКОЛИ**

Процена потреба за подршком			
Мере/врста подршке	Потребне мере/врсте подршке (за које активности, односно предмете/области)	Кратак опис мере/врсте подршке и сврха тј. циљ пружања подршке	Реализује и прати (ко, када)
Прилагођавање метода, материјала и учила (мере индивидуализације)	Све предмете	1. Прилагодити начин излагања лекција, инструкција и захтева (обезбедити велика слова, шеме, графиконе, дидактички материјал, поновити упутства ученику а затим тражити да их понови, користити подвлачење, поделити дуже текстове и предавања на краће делове); 2. Прилагодити контролне вежбе и тестове (прочитати ученику питања, продужити време, дозволити тестове са отвореним књигама, оценити тачне одговоре); 3. Прилагодити организацију (обезбедити помоћ другова на часу и код куће који ће помагати око домаћих задатака); 4. Прилагодити правила понашања (поједноставити правила понашања у учioniци, дозволити кратке одморе између задатака, похвалити одређена понашања).	Реализује Учитељица Прати учитељица једном месечно
Прилагођавање простора/услова у којима се активности односно учење одвија (нпр. отклањање физичких баријера, специфична организација и распоред активности и сл.)	/	/	/
Измена садржаја активности и исхода у васпитној групи, односно садржаја учења и стандарда постигнућа образовања	Српски језик Математика	Смањивање садржаја и захтева – писање и читање краћих текстова Смањивање садржаја и захтева –Основне рачунске операције сабирања и одузимања до 20	Реализује Учитељица Прати учитељица једном недељно и ИОП тим једном месечно
Остале мере подршке (уколико их има, навести)	/	/	/

Б. Педагошки профил ученика/ученице	
Јакe стране и интересовања ученика/це	Потребе за подршком
Б.1 Учење и како учи (издвојити важне чињенице о досадашњим образовним постигнућима, стиловима учења, ставовима према школи, мотивацији за учење, интересовањима, областима и специфичним вештинама и како се ови аспекти понашања испољавају у различитим ситуацијама)	
Зна сва штампана слова и чита слово по слово. Преписује штампани текст писаним словима лепо обликујући слова. Пише када му се диктира слово по слово. Реченицу почиње великим словом а завршава је одговајућим интерпункцијским знаком уз инструкцију учитељице. Илустрације описује са неколико речи. Речник му је сиромашан. На постављена питања одговара уз помоћ подстицајних питања кратким реченицама. Зна бројеве до 10 и сабира и одузима у оквиру прве десетице. Уз помоћ пише бројеве до 20 и рачуна уз помоћ учитељице и дидактичког материјала. Броји по 10 до 100 и по 100 до 1000. Сабира округле десетице и стотине уз помоћ модела новчаница. Именује геометријске облике у равни (квадрат, круг, троугао, тачка, дуж). Зна да наброји дане у недељи и месеце у години. Зна назив родног места и државе. Препознаје и именује делове тела живих бића. Прави разлику између природе и производа људског рада. Зна основна својства материјала (тврдоћа, провидност и еластичност). Воли да црта и боји. Воли да слуша музику. Прихвата да ради задатке на часу. Воли текстове који могу да се одглуме и са пажњом прати представе. Препознаје основне делове књиге (наслов, име аутора, речник, песма, прича) Када се са њим континуирано ради у школи, он показује мотивисаност за рад и остварује успех.	Увежбавање читања и писања по диктату реченица и краћих текстова ћирилицом. Разумевање садржине текста и лекције. Овладавање сабирањем и одузимањем до 20 и упоређивањем бројева. Усвајање бројева до 100 (да прочита и запише број и упореди бројеве по величини). Потребна је помоћ у изради диференцираних задатака у уџбенику.
Б.2 Социјалне вештине (издвојити важне чињенице о односима са другима, одраслима и , вршњацима, поштовању правила и и реаговању у социјалним ситуацијама)	
Учествује у активностима на часу поштујући једноставна правила. Постепено прихвата правила понашања у школи.	Повремено устаје и узима ствари и прибор од другова. Потребно је укључивање ученика у групу, рад у пару на прилагођеним задацима и стварање пријатне и подржавајуће атмосфере. Пружање искрене и непосредне информације о његовом понашању. Поштовање сложенијих правила игре.
Б.3 Комуникацијске вештине (издвојити важне чињенице о начинима размене информација са другима, укључујући и степен познавања језика на коме се школује, као и сметње у коришћењу вербалних, визуелних и симболичких средстава комуникације)	
Разуме кратке и једноставне вербалне инструкције.	Говори тихо и неразумљиво. Прилагођавање инструкција и упутства за рад. Тражење повратне информације од ученика о разумевању. Повећање комуникације са вршњацима и након часова и школе.

Б.4 Самосталност и брига о себи (издвојити важне чињенице о способности да се сам стара о себи и испуњава свакодневне обавезе код куће и у школи)	
Самостално припрема уџбенике, свеске и прибор за рад на часу и пакује се након завршетка наставе.	Потребно је да води рачуна о уредности школског прибора и материјала за рад као и о личној хигијени.
Б.5 Утицај спољашњег окружења на учење (издвојити важне чињенице о породичним и другим условима који могу да утичу на учење и напредовањеученика)	
Мајка се често интересује о његовом напредовању али због необразованости није у стању да му пружи помоћ. Он брине о млађем брату и обилази га за време одмора. По свом избору седи у клупи са рођаком која живи у комшилуку.	Нема најбољег друга/другарицу. Потребна подршка у укључивању у вршњачку групу.
Идентификоване приоритетне области и потребе за подршком у образовању	Додатна подршка за коју је потребно одобрење Интерресорне комисије за додатном подршком:
- Писање и читање – овладавање писања и читања краћих текстова - Основне рачунске операције – сабирање и одузимање до 20 - Односи са вршњацима – укључивање у вршњачке игре и ван часова и школе	

Ц. План активности – школа

Предмет/област: СРПСКИ ЈЕЗИК / Писање и читање – овладавање писања и читања краћих текстова	Циљ (очекивана промена): Течно чита краће текстове и самостално пише; Обогаћен је фонд речи. Укупно трајање: 2 месеца (новембар - децембар 2011.)		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити
1. 1.1 Од речи до реченице – Састављање реченица од испретураних речи (три - четири речи из обрађеног текста), откуцаних на малим листићима 1.2 Читање и писање реченица 1.3 Разговор о реченицама и склапање реченица у краћи текст	Учитељица	На часу обраде текста током новембра	Ученик ставља речи у правилан редослед у реченици и изговара јасно и разумљиво Ученик чита и преписује реченице Ученик саставља причу бар од три реченице (од понуђених шест)
2. 2.1 Склапање приче од понуђених слика-илустрација формата разгледнице по редоследу догађаја – групни рад 2.2 Записивање наслова приче (Пауково дело, Позно јесење јутро, Кад смо били деца, Виолина, Шаљиве вести...) 2.3. Записивање имена ликова и разговор о ликовима	Учитељица (и сви ученици који су припремали илустрације на часовима ликовне	На часу обраде и часу утврђивања текста током новембра и децембра	Ученик уз помоћ другова може да поређа слике поштујући редослед догађаја у причи и говори о сликама једноставним реченицама Ученик самостално записује наслов приче Ученик зна да наброји имена главних ликова из приче

2.4. Причање приче на основу слика (по једну реченицу за сваку слику)	културе)		Ученик може да исприча кратку причу користећи реченице којима је описивао слике
3. Говорне вежбе: 3.1 Како најавити наступ неке личности, усмено – став, понашање, мимика, тон– групни рад 3.2 Интервју, читање краћег интервјуа из новина, разговор и писање краћег интервјуа о некој познатој личности – рад у пару 3.3 Графити, рад у пару – договарају се о тексту графита а затим сваки за себе уписује оно о чему су се договорили, затим следи читање графита	Учитељица	На сваком часу планираном за говорне вежбе током новембра и децембра	Ученик може да састави и запише три краће реченице у ситуацији најаве неке личности, интервјуа или писања кратких порука, самостално или уз помоћ друга.
4. 4.1 Драмско извођење текстова (Пепељуга, Трнова Ружица...), групни рад, припремљени материјал - задаци за групе, улоге, садржај, сцена	Учитељица (и сви ученици који су припремали сцену)	На часу утврђивања током децембра	Ученик може да најави глумачку групу Ученик изговара краћи текст своје улоге и даје своје коментаре (учествује у разговору након одигравања)
5. 5.1 Читање краћих целина текстова - одломака или обележених делова, разговор о садржини и провера разумевања садржаја 5.2 Читање песама 5.3 Учење одређених строфа из песме напамет	Учитељица	На сваком часу током обраде и утврђивања текста	Ученик разуме садржину предвиђеног дела текста Ученик чита течно Ученик зна једну строфу песме напамет
6. 6.1 Описивање - Опиши свог друга/другарицу, кућног љубимца, јунака из цртаног филма, јесен, зиму... 6.2 Писање краћег састава	Учитељица	На сваком часу планираном за говорне и писмене вежбе	Ученик уз помоћ (дуга или наставнице) описује усмено и пише краћи састав (од неколико реченица)

Предмет/област: МАТЕМАТИКА / Основне рачунске операције – сабирање и одузимање до 20	Циљ (оčekивана промена): Самостално сабира и одузима бројеве до 20 Укупно трајање: 2 месеца (новембар - децембар 2011.)		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/оčekивана промена и како ће се она проценити
1. Бројеви до 20: 1.1 Читање и писање бројева по диктату 1.2 Упоредивање бројева (мање, веће, једнако) 1.3 Записивање бројева од најмањег до највећег и обрнуто 1.4 Дописивање бројева у низу који недостају 1.5 Бројевна полуправа	Учитељица	Сваког часа током новембра	Самостално чита и пише бројеве до 20 и упоређује Зна да бројеве приказује тачкама бројевне полуправе

2. Сабирање бројева до 20 уз помоћ дидактичког материјала, цртежа и илустрација	Учитељица	Сваког часа током новембра и децембра	Сабира бројеве до 20 без помоћи (учитељице)
3. Одузимање бројева до 20 уз помоћ дидактичког материјала, цртежа и илустрација	Учитељица	Сваког часа током новембра и децембра	Одузима бројеве до 20 без помоћи (учитељице)
4. Сабирање и одузимање округлих десетица и стотина уз помоћ модела новчаница	Учитељица	Сваког часа током децембра	Зна да израчуна збир и разлику користећи моделе новчаница
5. Бројеви до 100, формирање бројева издвајањем десетица и јединица	Учитељица	Сваког часа током децембра	Чита и пише двоцифрене бројеве

Датум израде ИОП-а: 31.10.2011.

Датум следећег састанка за ревизију/евалуацију ИОП-а: јануар 2011.

Чланови/це ИОП тима (потписи):
 стручни сарадник _____
 родитељ/старатељ _____
 учитељ/наставник _____

Координатор/одговорна особа за реализацију ИОП-а (потпис): Милена Ћуковић

А. Лични подаци о ученику	
Име и презиме ученика/це	XXXX XXXXXX
Датум рођења	1993.
Место и адреса становања	XXXX XXXXXX
Име и презиме родитеља/старатеља	XXXX XXXXXX
Место и адреса становања родитеља/старатеља (уколико није иста)	
Медицински налази/документација	нема
Школа – издвојено одељење	Гимназија „20. октобар“, Бачка Паланка
Разред/одељење	IV
Разредни старешина/предметни наставник	Снежана Жујић
Други сарадници/наставници	Биљана Радовић
Додатна подршка (помоћ и помагала/учила која користи)	нема
Важне информације о претходном образовању, мерама индивидуализације, рехабилитацији и сл.	Постиже натпросечне резултате, самостално се бави истраживачким радом и активизмом. Школа подржава додатни ангажман, укључивањем у ваннаставне активности и индивидуализованим захтевима.
Подручје подршке развоја и образовне ситуације (о чему треба водити рачуна приликом програмирања учења и подучавања)	Подршка самосталном, истраживачком раду и обогаћивање садржаја друштвених наука.
Чланови тима за додатну подршку детету	Снежана Жујић, Биљана Радовић, Ненад Јатић и родитељ, XXX XXXX
Координатори тима за додатну подршку детету	Снежана Жујић
Остали учесници у изради ИОП-а	нема
Коме се ИОП даје на увид на основу сагласности родитеља	Директору, одељенском већу, тиму за инклузивно образовање, педагошком колегијуму
Сагласност родитеља/старатеља на спровођење ИОП-а – потпис и датум	
Сагласност родитеља/старатеља на престанак спровођења ИОП-а – потпис и датум	

Датуми састанака ИОП тима: 20. јануар 2012. / 24. јануар 2012. / 2. фебруар 2012.

Б. Педагошки профил ученика	
Јакe стране и интересовања ученика/це	Потребе за подршком
Б.1 Учење и како учи (издвојити важне чињенице о досадашњим образовним постигнућима, стилевима учења, ставовима према школи, мотивацији за учење, интересовањима, областима и специфичним вештинама и како се ови аспекти понашања испољавају у различитим ситуацијама)	
Високо постигнуће у свим предметима. У друштвеним наукама посебно високо. Заинтересован за теме из области социологије и историје. Изучава развој друштва, чиме намерава да се бави и на студијама. Учи истраживањем, користи разноврсне изворе. Трага за изворима у литератури, музејима, архивима и путем интернета. Успоставља корисне контакте, како би дошао до грађе за радове. Поседује систематизовано знање, повезује различите области науке (историју, социологију, географију, уметност). Познаје истраживачку методологију. Квалитетно пише и продуктиван је у писању. Објављује радове и чланке на интернету. Води лични блог о историји града и историји народа у граду. Одлично говори енглески језик, а користи немачки, италијански и руски језик. Осим наведених научних области, поседује знања из области филозофије, књижевности, музике, историје филма и ликовне уметности, која су далеко изнад школских садржаја. Обавештен је о култури, политици и уопште о друштвеним догађајима. Похађа семинаре и различите обуке из области активизма младих, комуникације, вршњачке едукације и сл. Много путује и путовања конструктивно користи за прикупљање информација и проширивање знања. Поседује снажну унутрашњу мотивацију, ефикасан је, продуктиван и рационално користи време.	Омогућити да време проведено у школи, уместо присуства на редовној настави искористи за самосталан, истраживачки рад. Укључивање тема и продуката самосталног, истраживачког рада у образовни процес у школи, у оквиру друштвених наука.
Б.2 Социјалне вештине (издвојити важне чињенице о односима са другима, одраслима и , вршњацима, поштовању правила и и реаговању у социјалним ситуацијама)	
Коминикативан је, брз, предузимљив, прихваћен од вршњака, иницијатор активности у школи и међу вршњацима. Покретач активизма младих у школи и у граду. Уважава друге, поштује правила, препознаје дискриминацију и спреман је да јој се супротстави. Отворен је и спреман да тражи помоћ онда када му је потребна.	Оснаживање у јавном наступу. Вежбање јавног наступа.
Б.3 Комуникацијске вештине (издвојити важне чињенице о начинима размене информација са другима, укључујући и степен познавања језика на коме се школује, као и сметње у коришћењу вербалних, визуелних и симболичких средстава комуникације)	
Поседује развијене комуникацијске вештине. Познаје и примењује вештине тимског рада. Начин комуникације примерен саговорнику или групи којој се обраћа. Развијене вештине писмене и службене комуникације.	
Б.4 Самосталност и брига о себи (издвојити важне чињенице о способности да се сам стара о себи и испуњава свакодневне обавезе код куће и у школи)	
Добро организује време, одговоран према обавезама, поуздан. Захтеве школе обавља без напора. Захваљујући систематичности и доброј организацији, много активности носи са лакоћом, без знакова преоптерећености и премора.	

Б.5 Утицај спољашњег окружења на учење (издвојити важне чињенице о породичним и другим условима који могу да утичу на учење и напредовање ученика)	
Родитељи препознају посебности и подржавају их. Добро сарађују са школом и поступају у складу са договореним правилима. По потреби, спремни да затраже помоћ. Постоји сарадња са институцијама које могу бити од помоћи (библиотека, музеј, завичајна збирка...)	
Идентификоване приоритетне области и потребе за подршком у образовању	Додатна подршка за коју је потребно одобрење Интерресорне комисије:
- Друштвене науке – обogaћивање садржаја и учење кроз самостални истраживачки рад и интегрисање продуката у наставни процес - Социјалне вештине – вештине презентовања и јавног наступа	/ (нема)

Ц. План активности – школа

Предмет/област: Сви предмети	Циљ (очекивана промена): Омогућавање самосталног истраживачког рада и овладавање вештинама јавне презентације Укупно трајање: друго полугодиште		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити
1. Омогућавање бављења самосталним, индивидуалним радом у оквиру рада школе Омогућити пролазак кроз градиво сопственим ритмом. Када ученик припреми нову наставну област, потребно је омогућити проверу знања. Након тога, до следеће наставне теме, ученик може час искористити за самосталан рад и није обавезан да физички присуствује часу (може отићи у библиотеку, на интернет и сл.). Када се почене обрађивати нова наставна тема, ученик је поново обавезан да присуствује и учествује на часовима, опет док не буде спреман за проверу знања. Ученик ће се са наставницима договарати и присуству и учешћу на часу. Напомена: ученик је обавезан да присуствује писменим задацима.	Сви наставници	Током целог полугодишта	Ученик ће овладати методологијом истраживачког рада и учења путем открића. Процена промене извршиће се увидом у продукте самосталног рада и кроз разговор са учеником и његов доживљај остварености циљева које је поставио.

2. Презентација једне теме, по избору ученика (предавање) Циљ активности је да ученик вежба структурирање садржаја за презентовање, припремање материјала за презентовање, као и вештине презентовања и јавног наступа. Ученик ће одабрати једну од тема којом се самостално бави и припремити јавну презентацију, у трајању једног школског часа.	Ученик, уз помоћ ментора којег изабере	У априлу 2012.	Ученик ће бити способан да на језгровит, јасан и занимљив начин презентује тему којом се бави у истраживачком раду. Ученик ће унапредити вештине јавног наступа. Процена ће се вршити увидом у презентацију, материјал и припрему и евалуационим листићима које ће попунити учесници предавања.
--	--	----------------	--

Предмет/област: Друштвене науке	Циљ (очекивана промена): Проширивање, продубљивање знања и повезивање различитих научних дисциплина и области Укупно трајање: друго полугодиште		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити
1. Интегрисање тема и продуката самосталног рада у наставни процес Циљ активности је да ученик лична интересовања из науке повеже са наставним градивом и да вежба вештине структурирања предавања, презентовања и јавног наступа. Ученик ће припремити и реализовати 6 наставних часова, из предмета по избору, у оквиру наставних јединица које су референтне за садржај самосталног, истраживачког рада. Избор предмета и наставних јединица учиниће ученик, на основу наставног плана, у сарадњи са наставницима.	Ученик, у сарадњи са наставницима друштвених наука	6 часова у току полугодишта, распоред прави ученик	Ученик ће унапредити вештине јавног наступа и презентовања. Ученик ће бити способан да направи избор података и садржаја који су референтни за одређени наставни предмет и тему и интегрише их са прописаним наставним градивом. Процена ће се извршити увидом предметних наставника у реализоване часове, увидом у припрему ученика, евалуацијом од стране ученика, одељења и кроз разговор са учеником о личном доживљају напредовања.

Датум израде ИОП-а: 20.01.2012.

Чланови/це ИОП тима (потписи):

Датум следећег састанка за ревизију/евалуацију ИОП-а: 20.3.2012.

Координатор/одговорна особа за реализацију ИОП-а (потпис):

Прилози - преглед

- Прилог 1** **Најчешће постављана питања** садрже одговоре на 20 питања у вези са планирањем, применом и проценом ИОП-а, као и увођењем ИО. Прилог је дат у штампаној верзији на крају овог приручника, као и у електронској верзији (видети **CD**).
- Прилог 2** Прилог о **Мрежи подршке ИО** садржи информације о начину рада и врстама професионалних услуга, као и контакте координатора Мреже којима се заинтересовани могу обратити за подршку. Прилог је дат је у штампаној верзији на крају овог приручника, као и у електронској верзији (видети **CD**).
- Прилог 3** **ИОП правилник и обрасци** су приложени уз приручник у електронској верзији (видети **CD**).
- Прилог 4** **Помоћни образац за вредновање ИОПа** је приложен уз приручник у електронској верзији (видети **CD**).
- Прилог 5** **Помоћни инструменти за прикупљање података** су приложени уз приручник у електронској верзији (видети **CD**).
- Приложени су поступци и инструменти из Збирке алатки за планирање индивидуализованог образовања (Британска Колумбија, 2009), који обухватају: **2Ц** / Постављање општег циља за породицу; **2Д** / Комуникација наставник – родитељ; **3А** / Незванични разговор са учеником; **3Б** / Знати своје способности и слабости; **3Ц** / Шта ми користи.
- Прилог 6** **Стратегије подучавања ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом (Раиса В и Милена Јеротијевић)** – публикација приложена уз приручник у електронској верзији (видети **CD**).
- Прилог 7** **Карактеристике даровитих ученика и стратегије наставе са њима (Ана Алтарас Димитријевић)** - приложено уз приручник у електронској верзији (видети **CD**).
- Прилог 8** **Образац број 1 из Правилника о раду ИРК** је приложен уз приручник у електронској верзији (видети **CD**).

Коришћена литература

- Brusling, C. & Pepin, B. (2003) Introduction: Inclusion in Schools: Who is in need of what?, *European Educational Research Journal*, 2(2), 197-202. <http://dx.doi.org/10.2304/eej.2003.2.2.1>
- Vanäleinen, R. (2010) Training of Trainers on Inclusive Education and Individual Educational Plans. Trainer's Guide. Belgrade, Ministry of Education and Science, DILS Project.
- Веналаинен, Р. и Јеротијевић, М. (2010) Стратегије подучавања ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом. Београд, Министарство просвете Републике Србије, DILS пројекат
- Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All (2005) Composed and printed in the workshops of UNESCO, France. <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001402/140224e.pdf>
- Embracing Diversity: Toolkit for Creating Inclusive, Learning-Friendly Environment (2004) UNESCO Asia and Pacific Regional Bureau for Education, Thailand. http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=36994&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- Закон о основама система образовања и васпитања Републике Србије (2009) Министарство просвете и науке, Београд, Службени гласник РС, број 72/09
- Individual Education Planning for Students with Special Needs (2009) A Resource Guide for Teachers. British Columbia, Ministry of Education, BCSSA. www.gov.bc.ca/bced/
- Јањић, Б. (2010) Збирка примера инклузивне праксе. Београд, Министарство просвете Републике Србије, DILS пројекат
- Јеротијевић, М., Мрше, С. и Јањић, Б. (2009) Предлог функционалног модела инклузивног образовања у Србији. Београд, Министарство просвете и науке, Пројект центар.
- Јеротијевић, М. и Мрше, С. (2010) Инклузивно образовање и индивидуални образовни план. Водич за теренере. Београд, Министарство просвете и науке, DILS пројекат.
- Јеротијевић, М. и Мрше, С. (2010) Инклузивно образовање – Стратегије и поступци прилагођавања наставе. Приручник за теренере (1). Београд, Министарство просвете и науке, DILS пројекат.
- Јеротијевић, М. и Мрше, С. (2010) Инклузивно образовање – Планрање и писање ИОП-а. Приручник за теренере (2). Београд, Министарство просвете и науке, DILS пројекат.
- Јеротијевић, М. и Мрше, С. (2011) Инклузивно образовање – Евалуација ИОП-а и оцењивање. Приручник за теренере (3). Београд, Министарство просвете и науке, DILS пројекат.
- Правилник о ближим упутствима за утврђивање права на ИОП, његову примену и вредновање (2010) Министарство просвете и науке, Београд, Службени гласник РС, септембар 2010
- Raymond, H. (2000) Inclusive Education: Stories and Strategies for Success University of Alberta, Canada <http://www.quasar.ualberta.ca/ddc/incl/raymond.html>
- The parents' guide to additional support for learning (2005) Enquire – The Scottish Advice Service for Additional Support for Learning, UK. www.enquire.org.uk

Прилози

Утврђивање и остваривање права на ИОП

1. За кога и када се прави индивидуални образовни план (ИОП)? Ко одобрава израду ИОП-а за одређено дете?

За свако дете које не постиже прописане образовно-васпитне исходе, односно стандарде постигнућа, планира се додатна подршка. Пружање подршке започиње кроз прилагођавање метода, учила, материјала, простора, распореда, начина комуникације и другог, без израде званичног писаног документа – ИОП-а. За дете/ученика код кога претходна прилагођавања нису довела до очекиваних резултата потребно је изградити ИОП. Без обзира од кога потекне иницијатива, предлог за израду ИОП-а даје СТАИО, а сагласност у писаној форми дају родитељи тј. старатељи и директор установе.

2. Да ли се ИОП пише и за децу која немају сметње у развоју, али имају тешкоће у учењу које произилазе из неких других разлога?

Да, свако дете које не остварује предвиђене исходе, односно стандарде постигнућа има право на ИОП, уколико су претходно исцрпљени различити видови подршке и уколико постоји сагласност родитеља/старатеља.

3. Да ли се ИОП уводи само у први разред или се може уводити и у старијим разредима?

Инклузивно образовање важи за предшколско, основно и средње образовање, и односи се на све узрасте и све разреде. Изради ИОП-а се приступа онда када се, тимски и уз сагласност родитеља/старатеља, процени да је та врста подршке најпримеренија потребама одређеног детета/ученика, што не зависи од узраста или разреда који похађа.

4. До када мора бити урађен ИОП за ученика који полази у први разред?

Не постоји прописан временски рок за израду ИОП-а. Изради ИОП-а се приступа тек када се претходно исцрпе различити видови прилагођавања, кроз индивидуализацију наставе и ваннаставних активности, и покаже се да дете/ученик и поред тога не напредује. ИОП за ученика првог разреда не може бити израђен пре другог полугодишта првог разреда.

5. Да ли родитељ/старатељ треба да да сагласност за израду ИОП-а? Који су даљи кораци уколико родитељ/старатељ не да ту сагласност?

ИОП не може да се израђује без сагласности родитеља/старатеља, коју установа прибавља писаним путем приликом покретања Поступка за утврђивање права на ИОП. Уколико родитељ/старатељ не да сагласност, установа наставља да пружа подршку ученику кроз прилагођавања која не захтевају званични документ, дакле кроз индивидуализацију приступа. Установа треба да тежи да родитеља/старатеља детета/ученика коме је потребна додатна образовна подршка укључи од самог почетка и да са њим гради сарадњу како би се детету пружила усаглашена и адекватна подршка.

6. Да ли родитељ/старатељ мора да буде члан тима за израду ИОП-а? Шта ако родитељ/старатељ то одбија?

Да, родитељ, односно старатељ је обавезно члан тима за додатну подршку детету/ученику (ИОП тима). Потребно је да стручни тим за инклузивно образовање (СТАИО) у потпуности сагледа разлоге због којих родитељ/старатељ одбија да буде члан ИОП тима и у складу са тим предузме хитне мере како би се створили услови за његово укључивање у рад тима.

Планирање и писање ИОП-а

7. Ко израђује педагошки профил?

Стручни сарадник установе, који је истовремено члан СТИО и ИОП тима, руководи прикупљањем података о детету/ученику, који се добијају различитим поступцима и из различитих извора, и потом самом израдом педагошког профила.

8. Ко израђује прилагођене стандарде?

Прилагођене стандарде постигнућа (садржане у ИОП-у са измењеним програмом) израђује ИОП тим за свако дете/ученика посебно. ИОП тим формира школа на предлог СТИО и чине га стручни сарадник школе, родитељ/старатељ детета, разредни старешина и/или предметни наставник, а по потреби, педагошки асистент и стручњак ван школе на предлог родитеља.

9. Како одредити индивидуалне (прилагођене) образовне стандарде?

При одређивању индивидуалних образовних стандарда, ИОП тим полази од општих и посебних стандарда постигнућа и издваја стандарде који се природно ослањају на постојеће знање и искуство ученика, његове јаке стране и интересовања и потом их прилагођава дефинишући постигнућа тако да у највећој мери допринесу успешном овладавању програмом, осамостаљивању и укључивању у вршњачки колектив и заједницу.

Примена и праћење ИОП-а

10. Колико времена на часу посветити ученицима са сметњама у развоју?

То зависи од потреба детета/ученика и вештине наставника да управља одељењем и примени савремене методе рада, као и спремности/способности школе да флексибилно организује рад. Уз добро осмишљену организацију рада (распоред часова, подршка у настави, вршњачка подршка и сл.) и адекватно одабране и примењене стратегије прилагођавања, наставник ће током часа ученицима из осетљивих група посветити приближно исто времена колико и сваком другом ученику у одељењу.

11. На који начин се оцењују деца која раде по ИОП-у?

Ученик се испитује уз примену прилагођавања тј. искључиво на начин који је предвиђен ИОП-ом и оцењује у односу на исходе који су дефинисани у ИОП-у, а који могу бити у складу са прописаним стандардима (ИОП са прилагођеним програмом) или да одступају од њих (ИОП са измењеним или обогаћеним програмом). Користи се описно или бројчано оцењивање у складу са Правилником о оцењивању.

Вредновање и измена ИОП-а

12. Шта ако ИОП не да резултате? Да ли тада ученик може да понавља разред?

Ученик који се образује по ИОП-у не може да понавља разред. Ако ИОП не да резултат, то значи да подршка која је њиме планирана не одговара образовно-васпитним потребама ученика и да је неопходно ревидирати ИОП.

13. Да ли ученик који је један период радио по ИОП-у и достигао прописане стандарде, може поново да се укључи у рад без ИОП-а?

Уколико је ученик након рада по ИОП-у достигао прописане стандарде, његово образовање се наставља по редовном програму, без ИОП-а. Образовна постигнућа ученика се редовно прате и процењује се да ли је и у којој мери потребан неки вид прилагођавања тј. индивидуализација наставе.

Остала питања

14. Ко одлучује о упису детета са сметњама у развоју и инвалидитетом у школу на почетку школовања? Како уписати дете које је прерасло уписни узраст?

О упису детета са сметњама у развоју и инвалидитетом у одређену школу одлучује родитељ/старатељ, као и за свако друго дете. Према члану 98. ЗОСОВ-а, школа којој дете територијално припада је у обавези, а друге школе могу да га упишу на захтев родитеља. Уколико родитељ/старатељ жели да дете упише у школу за образовање деце са сметњама у развоју, то може да учини само уколико прибави сагласно мишљење интерресорне комисије (ИРК). Захтев ИРК упућује се преко изабраног лекара.

Ако је дете прерасло уписни узраст, СТИО заједно са родитељем доноси одлуку о разреду који ће дете уписати. У најбољем је интересу детета да се уписује у разред који је што ближи његовом календарском узрасту, а који истовремено даје највеће могућности да се привикне на школу, укључи у наставни процес и вршњачки колектив.

15. Да ли и предшколске установе имају обавезу да израђују ИОП?

Да, према Закону о предшколском васпитању и образовању, члан 34.

16. Шта са дететом коме треба да се одложи полазак у школу? Ко доноси ту одлуку?

Према ЗОСОВ-у, у школу мора да пође свако дете узраста између 6.5 и 7.5 година. Установа је дужна да пружи подршку кроз индивидуализовани приступ и ИОП и обезбеди услове под којима свако дете може успешно да се укључи и напредује у природној вршњачкој групи. Тиме су превазиђени разлози због којих се раније одлагао полазак у школу деце из осетљивих група. Изузетно, ако постоје неке непремостиве препреке, одлуку о одлагању поласка у школу доноси надлежна Школска управа МПН.

17. Ако ученик ниже разреде основне школе заврши у специјалној школи, а V разред треба да похађа у редовној школи, да ли мора да полаже разлику у испитима?

Ученик који из специјалне школе прелази у редовну не полаже разлику у испитима. Уколико је из одређених наставних предмета потребна већа подршка него што је индивидуализација у приступу, за тог ученика ће се радити ИОП.

18. Како изгледа прелазак из разредне на предметну наставу ако дете ради по ИОП-у са измењеним програмом?

При преласку са разредне на предметну наставу, наставља се образовање тамо где се по претходном ИОП-у стало тј. даје се подршка у овладавању градивом које дете није усвојило, без обзира на узраст (нпр. у V разреду професор српског или страног језика планира учење латинице, ако дете то до тада није усвојило).

19. Да ли су наставници довољно стручни да раде са децом која имају тешкоће у развоју?

Наставници су, уз подршку стручних сарадника установе, стручни да спроводе образовни процес и управљају групом деце, тј. одељењем. Пракса потврђује да приближно 80% успеха у образовању све деце, па и деце која имају тешкоће у учењу, доноси познавање и примена савремених педагошких приступа и метода, а око 20% успеха доноси познавање и примена специфичних образовних поступака.

20. Ко ће пружити стручну помоћ школама које немају стручне сараднике?

Уколико школа нема стручне сараднике, за стручну помоћ обраћа се просветном саветнику - координатору за инклузивно образовање (при Школској управи). Поред тога, школа може да се обрати другим школама које имају искуство у примени инклузивног образовања (модел школама), релевантним удружењима и организацијама, као и појединцима који су чланови **Мреже подршке инклузивном образовању**.

Како и зашто је настала Мрежа?

Повезивањем различитих специјализација и актера образовања = од МПН и образовних установа са развијеном инклузивном праксом, до НВО и удружења (стручњаци, родитељи и особе из осетљивих група) у циљу обезбеђивања:

- подршке МПН у осмишљавању и промоцији модела ИО и изграђивању капацитета институција
- довољног броја стручњака и практичара за едукативни, саветодавни и супервизијски рад са образовним установама
- директне подршке на захтев образовних установа, наставника/ца и родитеља.

Ко чини Мрежу?

Мрежу чине две паралелне, и на нивоу Школских управа међусобно повезане, структуре:

- Имплементациони тим за ИО МПН – 16 просветних саветника, именованих од стране Министра као ШУ координатори за ИО.
- Практичари, стручњаци и модел школе са искуством у примени ИО – 16 координатора Мреже, преко 16 модел школа и 50 практичара и стручњака, предложених од стране ДИАС тима.

Радам Мреже управља Савет Мреже и Привремени координациони тим.

Који су задаци Мреже?

Мрежа паралелно обавља две врсте задатака:

РАЗВОЈ КОНЦЕПТА ИО

- Израда пакета обука и приручника
- Разрада програма и стандарда професионалних услуга
- Обука стручњака
- Осмишљавање праћења и вредновања
- Предлагање мера за даље унапређење концепта и праксе

УНАПРЕЂЕЊЕ ПРАКСЕ ИО

- Промоција ИО
- Реализација обука
- Развој и ширење примера добре ИО праксе (хоризонтално учење)
- Пружање професионалних услуга установама и појединцима
- Праћење примене ИО
- Идентификовање проблема у примени ИО

Пружање подршке, на захтев установа и појединаца, обухвата следеће услуге:

- Давање информација и објашњења путем телефона или електронске поште и вебсајта
- Организовање посета установи или активностима/часовима, ради пружања подршке у
 - организацији рада установе, као и раду СТИО
 - прилагођавању наставе или укључивању деце у групу/одељење
 - изради ИОПа и оцењивању постигнућа према ИОП-у
- Реаговање на основу молбе родитеља за подршком или приговора о кршењу права детета, као и давање подршке установи / родитељу / ИРК у доношењу одлуке о образовању детета.

Коме се обратити за добијање подршке?

НА НИВОУ ШКОЛСКИХ УПРАВА

МПН - Имплементациони тим за ИО МПН и Координатори Мреже подршке ИО

ШУ Сомбор Ксенија Лишчевић so.emilli@neobee.net Стаменка Судар 063 830 6964	ШУ Нови Сад Соња Миладиновић sonja.d.miladinovic@gmail.com Соња Париповић 063 458 179	ШУ Зрењанин Светлана Кочиш svetlana.kocis@suzrenjanin.edu.rs Мира Т. Паул и Гоца Јосимов 013/ 2315-965 064 644 6377
ШУ Београд Љерка Ђорђевић, Биљана Букинац ljerka.djordjevic@mpn.gov.rs biljana.bukinac@mpn.gov.rs Мирјана Јовановић 063 844 1904	ШУ Пожаревац Весна Милетић vesna.miletic@mpn.gov.rs Милена Васић 063 323 817	ШУ Ваљево Љиљана Рељић ljiljana.reljic@kolubarskiokrug.rs Љиљана Симић 064 258 7839
ШУ Чачак Слађана Мијатовић sladjana.mijatovic@eunet.rs Слађана Мијатовић 032/341-166, 032/311-327	ШУ Јагодина Дубравка Јовановић dubravka@gmail.com Дубравка Јовановић 064 813 4089	ШУ Крагујевац Мила Тодоровић mdtodorovic@ptt.rs Душанка Ћировић 064 136 0425
ШУ Краљево (Нови Пазар) Миодраг Костић minikraljevo@ptt.rs Весна Шапоњић 064 200 8464	ШУ Зајечар Славко Николић slavkomps@open.telekom.rs Љиљана Стојановић 063 850 9473	ШУ Ниш Татјана Живановић cenus@nis.edu.rs Љиљана Радовановић Тошић 064 17 3 6074
ШУ Ужице Јелена Павловић skolskauprava@eunet.rs Зорица Димитријевић 064 166 8606	ШУ Крушевац Аца Лапчевић mpskrusevac@open.telekom.rs Аца Лапчевић 037/443-691, 037/443-692	ШУ Лесковац Лидија Нешић lines@sbb.rs Милена Ћуковић 064 228 2177
ШУ Косовска Митровица Вера Смиљић ompskm@yahoo.com 028/424-359	ШУ Ранилуг Живорад Томић su_ranilug@yahoo.com 0280/75-667	

НА ЦЕНТРАЛНОМ НИВОУ

Савет Мреже Милена Јеротијевић milena.jerotijevic@gmail.com 064 362 4405	Координациони тим Мреже Љиљана Симић ljiljana.simic0@gmail.com 064 258 7839	Заштитник грађана Тамара Лукшић Орландић tamara.luksic-orlandic@zastitnik.rs 065 230 2749
--	--	--

На основу члана 77. став 12. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, број 72/09),
министар просвете доноси

П Р А В И Л Н И К

О БЛИЖИМ УПУТСТВИМА ЗА УТВРЂИВАЊЕ ПРАВА НА ИНДИВИДУАЛНИ ОБРАЗОВНИ ПЛАН, ЊЕГОВУ ПРИМЕНУ И ВРЕДНОВАЊЕ

Предмет Правилника

Члан 1.

Овим правилником прописују се ближа упутства за утврђивање права на индивидуални образовни план (у даљем тексту: ИОП), његову примену и вредновање у предшколској установи, основној и средњој школи, (у даљем тексту: установа) с циљем постизања оптималног укључивања детета и ученика у редован образовно-васпитни рад и његово напредовање и осамостаљивање у вршњачком колективу, као и за ИОП за ученике са изузетним способностима.

Право на индивидуални образовни план

Члан 2.

Право на ИОП има дете и ученик који има потребу за додатном подршком у образовању и васпитању због тешкоћа у приступању, укључивању, учествовању или напредовању у васпитно-образовном или образовно-васпитном раду, ако те тешкоће утичу на остваривање општих исхода образовања и васпитања, а нарочито ако дете, односно ученик:

1. има тешкоће у учењу (због специфичних сметњи учења или проблема у понашању и емоционалном развоју);
2. има сметње у развоју или инвалидитет (телесне, моторичке, чулне, интелектуалне или вишеструке сметње или сметње из спектра аутизма);
3. потиче, односно живи у социјално нестимулативној средини (социјално, економски, културно, језички сиромашној средини или дуготрајно борави у здравственој, односно социјалној установи);
4. из других разлога остварује право на подршку у образовању.

Право на прилагођен и обогаћен начин образовања по ИОП-у има и ученик са изузетним способностима који стиче основно и средње образовање и васпитање.

Прикупљање података и формирање документације

Члан 3.

Васпитач, наставник, односно стручни сарадник прати развој и напредовање детета, односно ученика у току учења и развоја вештина за учење, социјалног развоја, развоја комуникације и самосталности.

Ако у поступку праћења напредовања детета, односно ученика, васпитач, односно наставник или стручни сарадник, утврди да дете, односно ученик не остварује очекиване исходе образовања и васпитања или су резултати које ученик остварује значајно изнад нивоа општих и посебних стандарда, приступа се прикупљању података, ради формирања неопходне документације за пружање одговарајуће подршке у образовању и васпитању.

Васпитач, наставник, односно стручни сарадник поред већ датих података о детету, односно ученику, прикупља податке из различитих извора (од родитеља, односно старатеља детета или ученика, стручњака ван образовне установе који добро познаје дете, односно ученика, од вршњака и самог детета, односно ученика, на начин на који је то могуће), при чему се користе различите технике (систематско посматрање активности детета, односно ученика у различитим ситуацијама, тестирање, као и интервјуисање

и попунавање упитника од стране ученика и других који познају дете, односно ученика). Медицински налази су, по потреби, саставни део документације.

На основу прикупљених података и документације из ст. 2 и 3. овог члана стручни сарадник координира израду и у сарадњи са васпитачем, односно наставником израђује педагошки профил детета, односно ученика.

Педагошки профил садржи опис образовне ситуације детета, односно ученика и основ је за планирање индивидуализованог начина рада са дететом, односно учеником.

Отклањање физичких и комуникацијских препрека (индивидуализован начин рада)

Члан 4.

На основу педагошког профила детета, односно ученика утврђују се подручја у којима постоји потреба за додатном подршком у образовању и васпитању и планира се отклањање физичких и комуникацијских препрека (индивидуализован начин рада) у образовно-васпитном, односно васпитно-образовном раду.

Отклањање физичких и комуникацијских препрека (индивидуализован начин рада) у установи остварују се путем:

1) прилагођавања простора и услова у којима се одвија активност у предшколској установи, односно настава у школи (отклањање физичких баријера, осмишљавање додатних и посебних облика активности, израде посебног распореда активности итд.);

2) прилагођавања метода рада, наставних средстава и помагала и дидактичког материјала, а посебно приликом увођења нових садржаја, начина задавања задатака, праћења брзине и темпа напредовања, начина усвајања садржаја, провере знања, организације учења, постављања правила понашања и комуникације.

Отклањање физичких и комуникацијских препрека (индивидуализован начин рада) према детету, односно ученику спроводе се у пракси током процеса образовања и васпитања, према потреби, као саставни део образовно-васпитног рада васпитача, односно наставника и могу се остваривати и без вођења посебне документације.

Планиране мере за отклањање физичких и комуникацијских препрека (индивидуализован начин рада) у установи, уписују се у Образац 1 који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

Садржај ИОП-а

Члан 5.

ИОП је писмени документ установе, којим се планира додатна подршка у образовању и васпитању детета, односно ученика ако претходно прилагођавање и отклањање физичких и комуникацијских препрека нису довеле до остваривања општих исхода образовања и васпитања, односно до задовољавања образовних потреба ученика са изузетним способностима.

ИОП садржи посебно:

1) личне податке и кратак опис развоја и образовне ситуације детета, односно ученика
2) циљ образовно-васпитног рада, односно промену која додатном подршком треба да се достигне у подручју у којем се планира додатна подршка

3) операционализован опис подршке кроз низ појединачних активности односно корака и њихов редослед у васпитној групи и на часовима у одељењу, као и опис и распоред рада изван групе, односно одељења када је то потребно;

4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине активности у предшколској установи, за поједине или за све предмете у школи, односно исходе тих активности које кроз поступан процес доводе до циља додатне подршке;

5) лица која ће пружати подршку током реализације појединачних планираних активности;

6) временски распоред, трајање, односно учесталост за сваку меру подршке у току планираних активности.

ИОП може да се донесе за део или целокупан предшколски програм, а у школи за део или област у оквиру наставног предмета, један наставни предмет, групу наставних предмета или за све садржаје, односно наставне предмете за разред који ученик похађа, као и за ваннаставне активности.

За ученика са изузетним способностима школа доноси прилагођен и обогаћен ИОП, сходно ставу 3. овог члана.

Садржај ИОП-а у предшколској установи, односно школи дат је на Обрасцу 2 и Обрасцу 3, који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

Предлог за утврђивање права на ИОП

Члан 6.

Предлог за утврђивање права на ИОП може да поднесе стручни тим за инклузивно образовање, а на основу процене потреба за ИОП-ом коју може да даје васпитач, наставник, стручни сарадник, или родитељ детета, односно ученика.

Установа писменим путем обавештава родитеља, односно старатеља да је поднет предлог за утврђивање права на ИОП.

Покретање предлога за утврђивање права на ИОП, спроводи се по истом поступку за свако дете, односно ученика за кога је процењено да му је потребна додатна подршка у образовању и васпитању, независно од тога да ли се ИОП израђује за дете, односно ученика који има тешкоће у учењу или за ученика са изузетним способностима.

Стручни тим за инклузивно образовање подноси предлог за доношење ИОП-а ако дете, односно ученик не постиже исходе образовања, односно опште и посебне стандарде постигнућа због сметњи у развоју и инвалидитета, или ако би ученик, због његових изузетних способности, могао да постигне или већ постиже резултате који су изнад нивоа општих и посебних стандарда. Предлог садржи наводе и образложене разлоге за подношење предлога за утврђивање права на ИОП, као и доказе о претходно организованом индивидуализованом начину рада са дететом, односно учеником.

Родитељ, односно старатељ својим потписом потврђује да је у потпуности упознат са поднетим предлогом за утврђивање права на ИОП, разлoзима за његово подношење и да је сагласан да се приступи изради ИОП-а.

Изузетно, ако родитељ, односно старатељ не да сагласност за израду ИОП-а, ни након предузетих мера од стране стручног сарадника, васпитача детета, односно наставника ученика или стручног тима за инклузивно образовање, ради заштите детета, односно ученика, примењује се индивидуализовани начин рада, без ИОП-а.

Сагласност родитеља, односно старатеља из става 5. овог члана даје се на Обрасцу 4, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

Врсте ИОП-а

Члан 7.

ИОП се израђује према образовним потребама детета, односно ученика и може да буде:

1) по прилагођеном програму у коме се прецизно планира циљ пружања подршке која се односи на прилагођавање и обогаћивање простора и услова у којима се учи, прилагођавање метода рада, уџбеника и наставних средстава током образовно-васпитног процеса; активности и њихов распоред као и лица која пружају подршку;

2) по измењеном програму у коме се, осим садржаја из става 1. тачке 1) овог члана, прецизно планира прилагођавање општих исхода образовања и васпитања, прилагођавање посебних стандарда постигнућа ученика у односу на прописане и прилагођавање садржаја за један, више или за све предмете.

3) обогаћен и проширен програм који се примењује за ученике са изузетним способностима.

Доношењу ИОП-а са измењеним програмом, односно прилагођеним посебним стандардима постигнућа, претходи доношење, примена и вредновање ИОП-а са прилагођеним програмом, као и мишљење интерресорне комисије за процену потреба за додатном образовном, здравственом и социјалном подршком детету и ученику.

Израда и доношење ИОП-а

Члан 8.

Стручни тим за инклузивно образовање после донете одлуке о прихватању предлога директору установе предлаже чланове тима за пружање додатне подршке детету, односно ученику.

Директор установе, после добијене писмене сагласности родитеља, односно старатеља, формира тим за пружање додатне подршке детету, односно ученику.

Тим за пружање додатне подршке детету у предшколској установи чине: васпитач, стручни сарадник, сарадник у предшколској установи, родитељ, односно старатељ детета, а у складу са потребама детета и педагошки асистент, односно стручњак ван предшколске установе, на предлог родитеља, односно старатеља.

Тим за пружање додатне подршке ученику у школи чине: наставник разредне наставе, односно одељенски старешина, предметни наставник, стручни сарадник, родитељ, односно старатељ детета, а у складу са потребама детета и педагошки асистент, односно стручњак ван школе, на предлог родитеља, односно старатеља.

За доношење ИОП-а са измењеним програмом, односно прилагођеним посебним стандардима постигнућа, стручни тим за инклузивно образовање прибавља и мишљење интерресорне комисије за процену потреба за додатном образовном, здравственом и социјалном подршком детету и ученику.

Тим за пружање додатне подршке детету, односно ученику израђује ИОП. Родитељ, односно старатељ даје сагласност за спровођење ИОП-а.

Стручни тим за инклузивно образовање установе доставља ИОП педагошком колегијуму на усвајање.

Примена ИОП-а

Члан 9.

ИОП се остварује у оквиру заједничких активности у групи предшколске установе, односно у одељењу школе. Васпитач и наставник при планирању свог рада у групи, односно одељењу, укључује мере и активности предвиђене ИОП-ом.

Изузетно, према потребама детета, односно ученика, а на основу одлуке тима за пружање додатне подршке ученику, ИОП може да се остварује и ван васпитне групе у предшколској установи, односно ван одељења у школи.

У току примене ИОП-а у установи активно учествују сви чланови тима за пружање додатне подршке детету, односно ученику.

Ако примена ИОП-а захтева финансијска средства, установа упућује писмени захтев интерресорној комисији за процену потреба за додатном образовном, здравственом и социјалном подршком детету или ученику.

Ученик који стиче образовање у току примене ИОП-а оцењује се према ИОП-у, а у складу са прописом о оцењивању ученика у основном и средњем образовању и васпитању. Завршни испит, односно матуру полаже у складу са прописом о програму завршног испита, односно матуре, уз неопходна прилагођавања која предлаже и образлаже тим за пружање подршке ученику, а у складу са ИОП-ом.

Наставак спровођења, односно престанак потребе за ИОП-ом

Члан 10.

На основу вредновања, уз сагласност стручног тима за инклузивно образовање, педагошки колегијум доноси одлуку о даљој примени, изменама и допунама ИОП-а или престанку потребе за ИОП-ом, на предлог тима за пружање додатне подршке.

Одлука о наставку спровођења ИОП-а доноси се ако се утврди да планиране активности одговарају потребама детета, односно ученика, или да се резултати могу очекивати након одређеног периода рада. Време спровођења ИОП-а може се продужити, уз сагласност родитеља, односно старатеља детета, или ученика.

Одлука о престанку потребе за ИОП-ом доноси се ако се утврди да се даљи напредак детета, односно ученика може остваривати применом индивидуализованог начина рада, уз претходно прибављено мишљење детета, сагласно годинама и зрелости.

Одлука из става 3. овог члана доноси се уз сагласност родитеља, односно старатеља детета, или ученика.

Вредновање и измена ИОП-а

Члан 11.

Вредновање ИОП-а врши се ради процене остварености циљева утврђених ИОП-ом.

Спољашње вредновање ИОП-а врши просветни саветник, односно саветник – спољни сарадник у току стручно-педагошког надзора. У оквиру вршења стручно-педагошког надзора утврђује се испуњеност услова у поступку доношења ИОП-а, вреднује се садржај и примена ИОП-а.

Вредновање ИОП-а унутар установе врши се кроз самовредновање стручног тима за инклузивно образовање и тима за пружање додатне подршке детету, односно ученику, према унапред утврђеној динамици у ИОП-у и према указаној потреби, у првој години уписа тромесечно, а у свим наредним

годинама на почетку сваког полугодишта, односно радне године. Резултати вредновања обавезно се достављају стручном тиму за инклузивно образовање и педагошком колегијуму.

На основу резултата вредновања ИОП-а тим за пружање додатне подршке детету односно ученику израђује предлог измене и допуне односно прилагођавања ИОП-а потребама детета односно ученика.

Измена ИОП-а врши се у складу са напретком и развојем детета, односно ученика: ако постигне планиране резултате пре очекиваног рока или не постиже очекиване резултате, односно у другим случајевима када настану промене у понашању детета и његовом окружењу.

Подаци о резултатима вредновања ИОП-а саставни су део документације која прати ИОП.

Право на заштиту података Члан 12.

Подаци прикупљени од стране тима за пружање додатне образовне подршке детету односно ученику, ради израде ИОП-а, морају бити заштићени од злоупотребе и не смеју се користити у друге сврхе без сагласности лица чија је сагласност неопходна за спровођење ИОП-а.

Установа је дужна да обезбеди заштиту података детету, односно ученику у току остваривања права на ИОП.

Евиденција и документација ИОП-а Члан 13.

Евиденција о остваривању образовања и васпитања по ИОП-у води се у прописаним средствима евиденције о васпитно-образовном раду у предшколској установи и образовно-васпитном раду у школи, у складу са законом.

Документација која прати ИОП саставни је део педагошке документације коју води предшколска установа, односно школа.

Члан 14.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

Број: 110-00-00243/2010-07
У Београду, 23. септембра 2010. године

МИНИСТАР

проф. др Жарко Обрадовић

**ПЛАНИРАНЕ МЕРЕ ОТКЛАЊАЊА ФИЗИЧКИХ И КОМУНИКАЦИЈСКИХ ПРЕПРЕКА
(ИНДИВИДУАЛИЗОВАНИ НАЧИН РАДА) У ПРЕДШКОЛСКОЈ УСТАНОВИ, ОДНОСНО ШКОЛИ**

Процена потреба за подршком			
Мере/врста подршке	Потребне мере/врсте подршке (за које активности, односно предмете/области)	Кратак опис мере/врсте подршке и сврха тј. циљ пружања подршке	Реализује и прати (ко, када)
Прилагођавање метода, материјала и учила (мере индивидуализације)			
Прилагођавање простора/услова у којима се активности односно учење одвија (нпр. отклањање физичких баријера, специфична организација и распоред активности и сл.)			
Измена садржаја активности и исхода у васпитној групи, односно садржаја учења и стандарда постигнућа образовања			
Остале мере подршке (уколико их има, навести)			

Предшколска установа

САДРЖАЈ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА (ИОП)

А. Лични подаци о детету	
Име и презиме детета	
Датум рођења	
Место и адреса становања	
Име и презиме родитеља/старатеља	
Место и адреса становања родитеља/старатеља (уколико није иста)	
Медицински налази/документација	
Предшколска установа – објект	
Група у предшколској установи	
Васпитачи	
Други сарадници	
Додатна подршка (помоћ и помагала/учила која користи)	
Важне информације о претходном развоју, мерама индивидуализације, рехабилитацији и сл.	
Подручје подршке развоја (о чему треба водити рачуна приликом програмирања рада и активности)	
Чланови тима за додатну подршку детету	
Координатор тима за додатну подршку детету	
Остали учесници у изради ИОП-а	
Коме се ИОП даје на увид на основу сагласности родитеља	
Сагласност родитеља/старатеља на спровођење ИОП-а – потпис и датум	
Сагласност родитеља/старатеља на престанак спровођења ИОП-а – потпис и датум	

Датуми састанка тима за додатну подршку детету _____

Б. Педагошки профил детета - предшколска установа

Јаке стране и интересовања детета		Потребе за подршком	
Б.1 Сазнајни развој (издвојити важне чињенице о досадашњим постигнућима, интересовањима, областима и специфичним вештинама и како се оне испољавају у различитим ситуацијама)			
Б.2 Социјално-емоционални развој (издвојити важне чињенице о односима са другима, вршњацима и одраслима, о поштовању правила и реаговању у социјалним ситуацијама)			
Б.3 Говор и комуникација (издвојити важне чињенице о начинима размене информација са другима, укључујући и степен развоја говора и познавања језика на коме се комуницира у групи као и сметње у коришћењу вербалних, визуелних и симболичких средстава комуникације)			
Б.4 Самосталност и брига о себи (издвојити важне чињенице о развоју способности да се стара о себи у складу са узрастом код куће и у предшколској установи)			
Б.5 Моторички развој (издвојити важне чињенице о досадашњем моторичком развоју, о начину функционисања и сл.)			
Идентификоване приоритетне области и потребе за подршком у васпитно-образовном раду:		Додатна подршка (додатни видови рада са дететом у оквиру васпитне групе, вртића и породице) и додатна подршка за коју је потребно одобрење Комисије:	
• • •			

Ц. План активности – предшколска установа

Активност/област:	Циљ (очекивана промена): Укупно трајање:		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити
1.			
2.			
3.			

Активност/област:	Циљ (очекивана промена): Укупно трајање:		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити
1.			
2.			
3.			

Активност/област:	Циљ (очекивана промена): Укупно трајање:		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити
1.			
2.			
3.			

Напомена: план активности израђује се за сваку идентификовану приоритетну област или предмет

Датум израде ИОП-а: _____ Датум следећег састанка за ревизију/евалуацију ИОП-а: _____

Чланови/це ИОП тима (потписи):

стручни сарадник	_____
родитељ/старатељ	_____
васпитач	_____

Координатор/одговорна особа за реализацију ИОП-а (потпис): _____

Школа

САДРЖАЈ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА (ИОП)

А. Лични подаци о ученику/ученици	
Име и презиме ученика/це	
Датум рођења	
Место и адреса становања	
Име и презиме родитеља/старатеља	
Место и адреса становања родитеља/старатеља (уколико није иста)	
Медицински налази/документација	
Школа – издвојено одељење	
Разред/одељење	
Разредни старешина/предметни наставник	
Други сарадници/наставници	
Додатна подршка (помоћ и помагала/учила која користи)	
Важне информације о претходном образовању, мерама индивидуализације, рехабилитацији и сл.	
Подручје подршке развоја и образовне ситуације (о чему треба водити рачуна приликом програмирања учења и подучавања)	
Чланови тима за додатну подршку детету	
Координатори тима за додатну подршку детету	
Остали учесници у изради ИОП-а	
Коме се ИОП даје на увид на основу сагласности родитеља	
Сагласност родитеља/старатеља на спровођење ИОП-а – потпис и датум	
Сагласност родитеља/старатеља на престанак спровођења ИОП-а – потпис и датум	

Датуми састанка ИОП тима: _____

Б. Педагошки профил ученика/ученице	
Јакe стране и интересовања ученика/це	Потребе за подршком
Б.1 Учење и како учи (издвојити важне чињенице о досадашњим образовним постигнућима, стиливима учења, ставовима према школи, мотивацији за учење, интересовањима, областима и специфичним вештинама и како се ови аспекти понашања испољавају у различитим ситуацијама)	
Б.2 Социјалне вештине (издвојити важне чињенице о односима са другима, одраслима и , вршњацима, поштовању правила и и реаговању у социјалним ситуацијама)	
Б.3 Комуникацијске вештине (издвојити важне чињенице о начинима размене информација са другима, укључујући и степен познавања језика на коме се школује, као и сметње у коришћењу вербалних, визуелних и симболичких средстава комуникације)	
Б.4 Самосталност и брига о себи (издвојити важне чињенице о способности да се сам стара о себи и испуњава свакодневне обавезе код куће и у школи)	
Б.5 Утицај спољашњег окружења на учење (издвојити важне чињенице о породичним и другим условима који могу да утичу на учење и напредовањеученика)	
Идентификоване приоритетне области и потребе за подршком у образовању	Додатна подршка за коју је потребно одобрење Интерресорне комисије за додатном подршком:
• • •	

Ц. План активности – школа

Предмет/област:	Циљ (очекивана промена): Укупно трајање:		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити
1.			
2.			
3.			

Предмет/област:	Циљ (очекивана промена): Укупно трајање:		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити
1.			
2.			
3.			

Предмет/област:	Циљ (очекивана промена): Укупно трајање:		
Кораци/Активности:	Реализатори	Учесталост и трајање	Исход/очекивана промена и како ће се она проценити
1.			
2.			
3.			

Напомена: план активности израђује се за сваку идентификовану приоритетну област или предмет

Датум израде ИОП-а: _____

Датум следећег састанка за ревизију/евалуацију ИОП-а: _____

Чланови/це ИОП тима (потписи):
стручни сарадник _____
родитељ/старатељ _____
учитељ/наставник _____

Координатор/одговорна особа за реализацију ИОП-а (потпис): _____

САГЛАСНОСТ РОДИТЕЉА, ОДНОСНО СТАРАТЕЉА НА ИОП

Предлагач за израду ИОП-а:	
Име и презиме детета/ученика за кога се предлаже ИОП:	
Васпитна група/разред-одељење:	
Име и презиме родитеља/старатеља:	
Образложење предлога: (ако је предшколска установа односно школа, подносилац предлога, прилаже доказе о претходно предузетим мерама индивидуализације образовно-васпитног рада)	
ИОП израђује тим установе у саставу:	
Назив предшколске установе, односно школе:	
Седиште предшколске установе, односно школе:	
Назив објекта предшколске установе, односно издвојеног одељења школе:	
ИОП се израђује за радну/школску годину:	
Директор предшколске установе, односно школе – потпис, датум и печат:	

Сагласност родитеља, односно старатеља за израду ИОП-а:

Сагласан: _____

Датум: _____

Није сагласан: _____

ВРЕДНОВАЊЕ ИОП-а У ШКОЛИ

А. ОСНОВНИ ПОДАЦИ	
Име и презиме ученика/це	
Школа и разред/одељење	
Мере постојеће подршке у образовању (план индивидуализације, врста ИОПа)	
Предмети/области ИОПа	
Додатна подршка (помоћ или помагала/учила која користи)	
Координатори тима за додатну подршку	
Родитељ/старатељ	
Чланови тим(ов)а за додатну подршку	
Остали учесници у изради ИОП-а	
Датуми одржавања састанка Тим(ов)а	

Б. РЕЗУЛТАТИ ВРЕДНОВАЊА ИОПа	
Успеси ученика/це тј. циљеви (оčekиване промене) и исходи ИОПа који су остварени (навести % остварених исхода у оквиру сваког циља)	
Предмети/области у којима је ученик/ца потпуно (навести %) или делимично (навести %) овладао исходима	
Предмети/области у којима ученик/ца није овладао (навести %) или је само делимично овладао (навести %) исходима	
Видови и стратегије прилагођавања који су били делотворни и треба их наставити	
Видови и стратегије прилагођавања који нису били делотворни и треба их заменити другим	

В. ПРЕПОРУКА О МЕРАМА/ВРСТАМА ПОДРШКЕ У НАСТАВКУ ОБРАЗОВАЊА

Предлог ревидираних циљева и исхода	
Предлог нових циљева и исхода	
Предлог ревидираних стратегија прилагођавања	
Предлог нових стратегија прилагођавања	
Фокус учења (приоритетни нови или ревидирани исходи) за следећи период/разред	
Предлог за наставак образовања	

Датум састанка за ревизију/евалуацију ИОП-а: _____

Чланови/це ИОП тима (потписи):

стручни сарадник _____
родитељ/старатељ _____
учитељ/наставник _____

Координатор/одговорна особа за ИОП-а (потпис) : _____

ПРИЛОГ: ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНАЧНИХ ПРЕДМЕТА/ОБЛАСТИ

(ЗА ВИШЕ РАЗРЕДЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ И СРЕДЊУ ШКОЛУ)

1. Процена степена остварености исхода који су дефинисани у оквиру ИОПа

Предмет/област 1 (Образац 3Ц)	Степен у коме су остварени ИСХОДИ		
	Потуно (+)	Делимично (+/-)	Неостварени (-)
Исход 1: (уписати исход)			
Исход 2: (уписати исход)			
Исход 3: (уписати исход)			

2. Процена степена делотворности примењених видова прилагођавања

Видови прилагођавања (у свим областима)	Степен у коме су прилагођавања била делотворна		
	Делотворни (+)	Делимично (+/-)	Неделотворни (-)
Прилагођавање 1: (уписати прилагођавање и стратегију)			
Прилагођавање 2: (уписати прилагођавање и стратегију)			
Прилагођавање 3: (уписати прилагођавање и стратегију)			

Датум евалуационог састанка ИОП тима: _____

Чланови/це ИОП тима (потписи):

стручни сарадник _____

родитељ/старатељ
учитељ/наставник

Координатор/одговорна особа за ИОП-а (потпис) : _____

1. Процена степена остварености исхода који су дефинисани у оквиру ИОПа

Предмет/област 2 (Образац 3Ц)	Степен у коме су остварени ИСХОДИ		
	Потуно (+)	Делимично (+/-)	Неостварени (-)
Исход 1: (уписати исход)			
Исход 2: (уписати исход)			
Исход 3: (уписати исход)			

2. Процена степена делотворности примењених видова прилагођавања

Видови прилагођавања (у свим областима)	Степен у коме су прилагођавања била делотворна		
	Делотворни (+)	Делимично (+/-)	Неделотворни (-)
Прилагођавање 1: (уписати прилагођавање и стратегију)			
Прилагођавање 2: (уписати прилагођавање и стратегију)			
Прилагођавање 3: (уписати прилагођавање и стратегију)			

Датум евалуационог састанка ИОП тима: _____

Чланови/це ИОП тима (потписи):

стручни сарадник _____
родитељ/старатељ _____
учитељ/наставник _____

Координатор/одговорна особа за ИОП-а (потпис) : _____

Подсетник

Подаци о резултатима вредновања ИОП-а саставни су део документације која прати ИОП. Документација о вредновању ИОПа може да садржи:

7. Процене остварености сваког планираног исхода и степена делотворности примењених видова прилагођавања
8. Закључке о оствареним исходима и делотворним видовима прилагођавања
9. Препоруке за наставак образовања ученика/це
10. Потписе свих чланова и чланица ИОП Тим(ов)а.

ЗБИРКА АЛАТКИ за планирање индивидуализованог образовања

Изабране алатке из
Водич кроз ресурсе за наставнике (Британска Колумбија, 2009)

Садржај

Прилог 5.1: Алатке за сарадњу са родитељима

- 5.1А: Писмо родитељима – Опис процеса ИОП
- 5.1Ц: Постављање општег циља за породицу
- 5.1Д: Комуникација наставник/родитељ

Прилог 5.2: Алатке за наставнике и ученике

- 5.2А: Незванични разговор са учеником
- 5.2Б: Знати своје способности и слабости
- 5.2Ц: Шта ми користи

Прилог 5.3: Алатке за планирање и примену ИОПа

- 5.3А: Контролна листа за прилагођавања
- 5.3Б: Помоћ у учењу и подршка у учионици за ученике средњих школа
- 5.3Ф: Матрица за више предмета

Прилог 5.4: Постављање општих и конкретних СМАРТ циљева

Прилог 6: Алатке за сарадњу у туму

- 6А: Састанак за планирање ИОП
- 6Б: Састанак за ревизију ИОП
- 6Ц: Преглед ИОП на крају године
- 6Д: Контролна листа за писање ИОП

Прилог 5.1: Алатке за сарадњу са родитељима

Сарадња са родитељима најбоље функционише коришћењем принципа садржајне консултације као што је описано у даљем тексту у изјави Савета руководиоца специјалног образовања Британске Колумбије (СЛУЧАЈ БК).

“*Садржајна консултација* укључује породице у доношење одлука о образовању њиховог детета. Она се олакшава сталним разговорима и учешћем у процесима планирања са школским тимовима. Карактерише је спремност школе и породице да отворено разговарају о одлукама и расположивим опцијама и спремност да се међусобно саслушају и да заједно раде ка најбољим/уравнотеженим одлукама ... То обично није процес који се дешава само једном, већ треба да задовољи конкретну потребу за информацијама ... Процес садржајне консултације не сугерише право на вето ... Када се добро уради, родитељи осећају да да их школски тим слуша и да су њихово искуство, знање и идеје узети у обзир” – *Садржајна консултација*. СЛУЧАЈ БК, 2008

Наставници дају информације и подршку како би помогли родитељима да разумеју план образовања за њихово дете и како би учествовали ефикасно у процесу ИОП. Овај прилог даје предлог поступака и алатки које наставници могу да користе када позовају родитеље да:

- разговарају о успесима и изазовима и проблемима ученика
- разматрају тренутне и дугорочне потребе ученика
- изнесу сопствена виђења о својој деци
- сарађују на развоју и спровођењу ИОПа.

Наставници могу да изаберу да дају неки образац родитељима на коме ће самостално радити, или могу да користе један од образаца из структурираних интервјуа и да записују информације које добију од родитеља.

Индекс алатки за сарадњу са родитељима

5.1А: Писмо родитељима – Опис процеса ИОПа

5.1Б: Водич за родитеље за давање информација за ИОП

5.1Ц: Постављање општег циља за породицу

5.1Д: Комуникација наставник - родитељ

5.1Е: Савети родитељима за учешће у процесу ИОП

5.1Ф: Савети родитељима за пружање помоћи својој деци за развој вештина самозаступања.

5.1A: Писмо родитељима – Опис процеса ИОПа

Поштовани родитељи,

Ова информација описује укратко процес развоја индивидуалног образовног плана (ИОП). Када ученик има неку сметњу, инвалидитет или потребе за подршком у образовању прави се ИОП.

ИОП је веома значајан документ за децу из осетљивих група и за оне који учествују у њиховом образовању. Сврха ИОП је да се подржи успех ученика.

ИОП је писани план који садржи одређене информације о детету и даје преглед активности учења и аспеката образовног програма осмишљеног за испуњавање његових или њених јединствених потреба.

ИОП описује индивидуализоване опште циљеве, прилагођавања и/или модификације и стручњаке које треба обезбедити и садржи мере за праћење успеха.

ИОП прави школски тим за инклузивно образовање, кроз процес сарадње и консултација са родитељима и добијање информација од њих. Планирање најчешће укључује родитеље, стручног сарадника, разредног старешину и/или предметне наставнике који раде са ученицима који имају потребу за подршком у образовању. Поред њих у планирање се могу укључити и педагошки асистент или стручњак ван наше установе кога предлажи родитељ/старатељ.

Родитељи су кључни учесници у ИОП тиму. Они добро познају своје дете и могу да говоре о способностима и потребама свог детета. Они могу да дају увид у то како њихово дете учи, која су његова или њена интересовања, као и о другим аспектима детета које само родитељ може да зна. Као партнери у процесу развоја ИОП, родитељи добијају драгоцен увид у успехе и изазове свог детета у школи.

У складу са новим кровним законом о образовању, родитељима ученика из осетљивих група мора се дати могућност да сарађују на изради ИОПа свог детета. Школа је обавезна да развије сарадњу и пружи подршку родитељима да равноправно учествују у овом процесу.

...

5.1Ц: Постављање општег циља за породицу

Одређивање приоритета у образовању вашег детета је важно за развој садржајног ИОП. Овај образац даје важне информације стручном тиму школе за боље сагледавање образовних потреба ученика.

Уколико вам треба још простора, слободно приложите још један лист папира.

Име ученика _____ Датум: _____

Име родитеља _____

Моје дете има ове способности :

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Моје дете има ове потребе:

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Мој први приоритет за моје дете у овој години је:

Ово ћу урадити код куће да помогнем мом детету да напредује:

Како ћу знати да моје дете напредује:

Још један важан приоритет за моје дете у овој години је:

5.1Д: Комуникација наставник / родитељ

Молимо вас да дате податке које ће помоћи у развоју образовног програма који треба да задовољи потребе вашег сина/кћерке. Молимо вас да размислите о доле наведеним темама и попуњени упитник вратите наставнику.

Име ученика _____ Датум: _____

Физички развој (нпр, медицински налази са којима треба да будемо упознати, посебна интересовања и таленти):

Социјални развој (е.г., пријатељи, интеракције са другима, понашање, клубови, спортови):

Уметност (нпр.интересовања, таленти):

Емотивни развој (нпр. представа о себи, претходна школска искуства, проблеми):

Остало (нпр. новије промене у пријатељствима /обавезама / породици):

Прилог 5.2: Алатке за наставнике и ученике

Улога наставника је да оцењује, прилагоди наставу, прати напредак, и прикупља запажања о реакцијама ученика на наставу, мотивацији, склоностима, способностима, талентима и потребама. Добро упознавање ученика ће олакшати овај процес.

Овај прилог садржи алатке које наставници треба да користе за:

- прикупљање директне потврде о самовиђењу ученика и стратегијама за снажање, као и уоченим способностима, талентима, потребама и општим циљевима
- подстицање саморазумевања ученика и самозаступања
- усмеравање доприноса ученика на састанцима о ИОП, према потреби

Индекс алатка за наставнике и ученике

5.2А: Незванични разговор са учеником

5.2Б: Знати своје способности и слабости

5.2Ц: Шта ми користи

5.2Д: Организатор постављања општих циљева

5.2Е: Учениково планирање општих циљева

5.2Ф: Буди сам свој заступник

5.2Г: Контролна листа за самозаступање за основну / средњу школу

5.2Х: Тражење помоћи

5.2И: Сугестије за учешће ученика на састанцима за ИОП

5.2А: Незванични разговор са учеником

Наставник : _____ Датум: _____

Име ученика : _____ Разред : _____

Датум рођења : _____ Старост: _____

Претходно похађане школе:

Најбоља година у школи? Зашто?

Најгора година у школи? Зашто?

Утисци о текућој школској години (шта је лако/тешко).

Како променити школу да буде боља?

Омиљени пријатељи у школи/ пријатељи међу одраслима код куће:

Породица – родитељи, браћа и сестре:

5.2Б: Знати своје способности и слабости

Име: _____ Датум: _____

Способности за учење	Проблеми у учењу

Наведи неке од ствари у којима си добар ван школе – нацртај слику једне од ових способности у предвиђеној рубрици

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Наведи неке од ствари које ти представљају тешкоће ван школе– .нацртај слику једне од ових тешкоћа у предвиђеној рубрици

- _____

- _____
- _____
- _____
- _____

5.2Ц: Шта ми користи

Име: _____ Датум: _____

А. Како се бринем о себи

Колико ми сна треба?

Која врста хране ми помаже да останем будан и чио?

У које доба дана ми треба да једем?

У које доба дана имам највише енергије?

У које доба дана имам најмање енергије?

Која врста вежбе ми даје енергију?

Које врсте активности ми помажу да се опустим?

Б. Алатке које ми помажу да учим

Који ми алатка за писање највише одговара (нпр. пенкало, оловка, боја мастила, компјутер)?

Која врста папира ми помаже да будем уредан (нпр. са великим размаком између линија, без линија, са широким маргинама, избушени листови за фасцикле)?

Која боја папира ми олакшава читање?

Који ми систем повезивања одговара?

Која ми друга средства помажу да будем уредан (нпр. белило, самолепљиви папирићи за белешке, лењир)?

Који ми дигитрон најбоље одговара (нпр. величина, карактеристике)?

Који ми контролник правописа одговара?

Који ми је омиљени речник?

Који ми други уџбеници помажу у учењу?

Који ми компјутерски програми помажу у учењу?

Ц. У учионици

Које ми место у учионици најбоље одговара?

Одакле најбоље читам?

☐ табле са кредом ☐ високо постављеног паноа ☐ пројектора ☐ табле са листовима папира ☐ моје књиге

Да ли је битан тип слова (нпр. руком писана штампана или писана или одштампани)?

Да ли су битни величина и размак слова?

Д. Која ми упутства најбоље користе?

Поређајте по редоследу од 1-12, 1 представља најбоље, или штиклирајте поред стратегија које су најбоље за тебе

- ___ гласно објашњење наставника
- ___ наставник пише упутства на табли
- ___ наставник ради пример на табли
- ___ наставник тражи од другог ученика да покаже
- ___ наставник тражи да сви ученици пробају неки пример на својим местима
- ___ сам читам упутства упоредо са наставником
- ___ сам читам упутства
- ___ наставник ми показује на мом месту
- ___ други ученик објашњава по други пут и одговара на моја питања
- ___ гледам шта ради други ученик
- ___ сам покушавам, а онда проверавам са наставником
- ___ сам покушавам, а онда проверавам са другим учеником

Е. Трикови које користим да се организујем

Ф. Трикови које користим да се сконцентришем и усредсредим на задатак на часу

Г. Посебне ствари које наставници могу да ураде да ми помогну да научим

Прилог 5.3: Алатке за планирање и спровођење

Доследност у спровођењу је од суштинског значаја за успех нове стратегије. Сарадња са колегама откриће разне алатке који ће побољшати спровођење ИОП. Овај прилог садржи обрасце и контролне листе, укључујући матрице активности и листове прегледа које особље које ради директно са учеником може заједно да користи.

Алатке за спровођење и планирање

5.3А: Контролна листа за прилагођавања

5.3Б: Помоћ у учењу и подршка у учионици за ученике средњих школа

5.3Ц: Матрица рада на часу

5.3Д: _____ Учи најбоље када...

5.3Е: Матрица садржајних рутинских активности

5.3Ф: Матрица више предмета

5.3Г: Матрица ИОП: Стратегије за подршку успеха

5.3Х: Шта ми користи – Белешка за наставнике и помоћнике наставника

5.3И: Шта ми користи : Списак “Мојих омиљених стратегија”

5.3А: Контролна листа за прилагођавања

ФИЗИЧКИ РАЗМЕШТАЈ У ПРОСТОРИЈАМА:

- ☐ ставити ученика близу наставника
- ☐ ставити ученика близу позитивног узора
- ☐ стајати близу ученика приликом давања упутстава или предавања лекција
- ☐ избегавати стимулације које одвлаче пажњу (нпр. расхладни систем, области густог саобраћаја)
- ☐ организовати више радних група у просторији
- ☐ додатна прилагођавања

ПРЕДАВАЊЕ ЛЕКЦИЈЕ:

- ☐ поделити ученике у парове да контролишу рад, обезбедити ученика који помаже у учењу
- ☐ написати кључне ставке на табли
- ☐ обезбедити визуелна помагала, велика слова, филмове, шеме, графичке приказе
- ☐ предавати на начин који ангажује више чула: визуелно, аудиторно, кинестетичко
- ☐ поновити упутства ученику пошто су дата одељењу, затим тражити од њега или ње да их понове и објасне упутства наставнику
- ☐ дати писани преглед лекције са главним појмовима
- ☐ дозволити ученику да сними лекције како би их прегледао касније
- ☐ тражити од ученика да усмено да преглед кључних ставки
- ☐ поред усмених дати и писана упутства, како би дете могло да их поново погледа
- ☐ дати пример како би се помогло ученицима, поставити пример тако да могу често да га погледају
- ☐ користити подвлачење, истицање за налажење главних идеја/детаља у тексту
- ☐ поделити дужа предавања на краће делове

- ☐ додатна прилагођавања

ЗАДАЦИ:

- ☐ дати додатно време за завршавање задатака
- ☐ поједноставити сложена упутства
- ☐ смањити ниво штива у задацима
- ☐ тражити мање тачних одговора за завршавање (квалитет наспрам квантитета)
- ☐ обезбедити обуку из вештина учења /стратегија за учење
- ☐ скратити задатке, поделом рада на мање делове
- ☐ дозволити компјутерски одштампане задатке које припреми ученик или које је диктирао ученик, а припремио неко други
- ☐ користити контролне листе, шеме, картице за подсећање итд. за само-контролу
- ☐ смањити задате домаће задатке, посебно задатке који захтевају пуно читања
- ☐ дозволити штампана уместо писаних слова у изради задатака
- ☐ пратити задатке којима ученик сам одреди своју динамику (дневна, недељна, двонедељна)
- ☐ организовати да оде кући са јасним, концизним упутствима за израду домаћих задатака
- ☐ признати и наградити усмено учешће ученика на часу
- ☐ додатна прилагођавања

КОНТРОЛНЕ ВЕЖБЕ И ТЕСТОВИ:

- ☐ дозволити тестове са отвореним књигама
- ☐ дати усмене тестове
- ☐ дати тестове који се раде код куће
- ☐ користити објективнија питања (нпр. мање одговора који траже дужа писања)
- ☐ дозволити ученику да даје одговоре на питања из теста на магнетофону
- ☐ правити честе кратке квизове, не дуге тестове
- ☐ дати додатно време за тест
- ☐ прочитати ученику питања из теста
- ☐ писати одговоре на питања из теста уместо ученика
- ☐ избегавати притисак на ученика у смислу времена или конкуренције
- ☐ додатна прилагођавања

ОРГАНИЗАЦИЈА:

- ☐ обезбедити помоћ другова око вештина организације
- ☐ одредити један систем за повезивање белешки и задатака
- ☐ одредити једног друга-добровољца који ће помагати око домаћих задатака
- ☐ дозволити ученику да има додатни комплет књига код куће
- ☐ припремити унапред распоред учења/задатака са учеником
- ☐ слати кући дневне/недељне извештаје о напредовању
- ☐ направити систем награђивања за завршавање рада у школи и домаћих задатака
- ☐ дати ученику свеску за домаће задатке
- ☐ додатна прилагођавања

ПОНАШАЊЕ:

- ☐ поједноставити правила у учионици тако да су јасна и доступна за подсећање
- ☐ користити мераче времена за олакшавање завршавања задатака
- ☐ одредити прелазна / слободна времена (нпр. одмори, прелаз са часа на час, време за ручак)
- ☐ похвалити одређена понашања
- ☐ користити стратегије за само-контролу
- ☐ дати посебне привилегије /позитивне подстицаје; убрзати њихову примену
- ☐ “мудро искористити” негативне последице
- ☐ дозволити кратке одморе између задатака
- ☐ подсећати ученика да не прекида рад на задатку (невербални сигнали)
- ☐ оценити тачне одговоре ученика, не његове грешке
- ☐ спровести систем управљања понашањем у учионици
- ☐ омогућити дозвољено кретање, време када ученик није на свом месту (нпр. послат да изврши неки налог)
- ☐ игнорисати неодговарајуће понашање које није драстично изван граница дозвољеног у учионици
- ☐ направити уговор са учеником
- ☐ спровести разумне процедуре паузе
- ☐ додатна прилагођавања

5.3Б: Помоћ у учењу и подршка у учионици за ученике средњих школа

Ученик _____ Разред /Година почетка

и. Прилагођавања за ученике са проблемима у учењу	Р 8	Р 9	Р 10	Р 11	Р 12
Учити новим стратегијама					
Пратити да ли ученик примењује стратегије у раду и домаћим задацима					
Предавати унапред или поново тешке лекције					
Помоћи ученику да направи мреже за повезивање информација					
Обезбедити нижи ниво штива које се бави сличним темама као редовни текстови					
Обезбедити аудио траке за задатке са тешким штивом и/или ревизије					
Направити прегледе и водиче за учење са учеником за свако поглавље					
Направити речник термина и радити на					

разумевању предмета					
Изабрати одговарајуће компјутерске компоненте за вежбање нових вештина или за формирање основних вештина					
Стварање визуелних приказа и дијаграма за развијање и памћење концепција					
Учити стратегијама за памћење					
Прегледати писане радове и) коришћење контролника за правопис / процесора за речи ии) кориговање (друг) иии) коришћење картица-подсетника за редослед корака у раду					
Давање конкретних примера или израда за развијање концепција					
Организовање прилагођавања за тестове и) тип питања ии) продужавање времена иии) чести повратни одговори ив) алтернативне поставке в) 1-1 надзор					
Учити самозаступању					

ии. Прилагођавања за ученике са проблемима задржавања пажње	P 8	P 9	P 10	P 11	P 12
Поделити дугачке задатке на неколико мањих, на више компоненти којима је лакше управљати					
Праћење коришћења времена, попуњавање шема напретка					
Организовати распоред задатака и домаћих задатака					
Пратити завршавање домаћих задатака и других задатака					
Настојати да се попуни дневни планер (или користити књигу са наведеним дневним задацима)					

Учити ученика самоконтроли					
Подсећање на непрекидање рада на задатку и подстицање успеха					
Појединачно поновити инструкције, упутства за задатке					
Организовати белешке, дати прегледе					
Проверити да ли су белешке комплетне и тачне					
Одредити друга од кога ученик може да добије белешке					
Прилагодити колико белешки, преписивања треба да уради					
Истаћи важне концепте и податке					
Повезати се са другим наставницима када се појаве проблеми					
Подржати ученика у припреми за учење и) учити како се ради тест и вештинама учења ии) припрема распореда учења иии) припрема водича за учење					
Редовно контактирати родитеље					

иии. Прилагођавања за ученике са когнитивним проблемима	Р 8	Р 9	Р 10	Р 11	Р 12
Мењати обим материјала који треба научити					
Поједноставити упутства					
Предавати унапред или поново тешке лекције или полове/концепте					
Смањити или заменити тражени задатак					
Направити селекцију питања у тесту					

тако да одговарају нивоу способности					
Оцењивати усмено одговарање или учинак					

Прилагођено из Приручника за наставнике за пружање помоћи – Saskatoon

5.3Ф: Матрица за више предмета

Матрица за више предмета може се користити за давање информација о личним општим циљевима ученика и стратегијама које треба користити током целог његовог/њеног програма. Наставник може на истом обрасцу да наведе да ли је стратегија ефикасна и да евидентира запажања о реакцији ученика на интервенцију.

ИОП Матрица: Стратегије за подршку успеха (пример)

Ученик: Rhiannon

Распоред	Конкретни циљеви и стратегије ИОП				
	Самозаступање тако што се тражи помоћ: “Треба ми помоћ да почнем”.	Полагање тестова у деловима.	Коришћење рубрике за преглед писаног рада.	Коришћење графичке организације за усмеравање мишљења.	Непрекидање рада на задатку: Наставник прекида наставу сваких 2-5 минута и тражи да ученици брзо разговарају у паровима о ономе што су управо чули.
Ресурси	√	√	√	√	
Енглески 10	√	√	√	√	√
Принципи математике	√	√		√ Редослед решавања проблема	√
Историја	√	√	√	√	√
Физичко васпитање	√	√			√
Повратна информација за наставника: √ = Ефикасно X = Потребна нова стратегија					

Запажања:

Прилог 5.4: Постављање општих и конкретних SMART циљева

Општи SMART циљеви

Корисно је употребити конструкцију као што је SMART (почетна слова енглеских речи: Specific /конкретан/, Measurable /мерљив/, Achievable /остварљив/, Relevant and Realistic /релевантан и реалан/, Time-related /временски ограничен/) за развој општих и конкретних циљева ИОП.

Specific /конкретан/: написан јасним, недвосмисленим језиком

Measurable /мерљив/: омогућава оцењивање и вредновање успеха ученика

Achievable and action-oriented /остварљив и оријентисан на акцију/: реалан за ученика и написан у смислу онога што ученик треба да уради

Relevant and realistic /релевантан и реалан/: значајан и остварив за ученика, фокусиран на позитивне и остварљиве промене

Time-related /временски ограничен/: остварљив у одређеном периоду (месеци, семестар или школска година)

У циљу оцењивања јасности неког општег или конкретног циља, корисно је поставити следећа питања:

- Да ли је језик експлицитан, лако разумљив и концизан?
- Да ли је директно повезан са садашњим нивоом резултата ученика?
- Да ли је у складу/релевантан са визијом за ученика?
- Да ли је проблематичан али остварљив у току школске године?
- Да ли је мерљив или да ли се могу поставити конкретни мерљиви циљеви?
- Да ли је у складу са прошлим успесима ученика и садашњом динамиком напредовања?

Конкретни SMART циљеви

Неки општи циљеви могу се постићи фокусирањем на један конкретан корак. Већину општих циљева треба поделити на конкретне циљеве. Њима се општи циљеви деле на мање компоненте или кораке којима је лакше управљати. Конкретни циљеви се остварују у краћим временским роковима (обично шест до осам недеља). Исти принципи јасности и мерљивости примењују се и на опште и на конкретне циљеве.

Конкретни циљеви рада треба да:

- опишу шта ученик треба да уради
- опишу услове под којима треба да се одвија учење
- наведу критеријуме за успешан рад и вредновање
- дају очекивано време завршетка

Нека од питања која треба поставити приликом постављања конкретних циљева су:

- Да ли је циљ остварљив у разумном временском року?
- Укупно посматрано, да ли конкретни циљеви представљају битне компоненте исхода општег циља?
- Да ли је конкретан циљ мерљив?
- Да ли конкретни циљеви садрже услове за учење, критеријуме оцењивања и време за завршавање?

Прилагођено из Образовање у Алберти, Алберта, Канада (2006)

Прилог 6: Алатке за сарадњу у тиму

У наставку је дат избор алаткаа за сарадњу који могу бити корисни за писање ИОП.

6А: Планирање састанка за ИОП

6Б: Састанак за ревизију ИОП

6Ц: Преглед ИОП на крају године

6Д: Контролна листа за писање ИОП

6А: Састанак за планирање ИОП

Име ученика _____ Датум _____

Способности _____ _____ _____ _____ _____ _____ _____	Потребе _____ _____ _____ _____ _____ _____ _____
Општи и конкретни циљеви _____ _____ _____ _____ _____ _____ _____	Стратегије _____ _____ _____ _____ _____ _____ _____
Учесници _____ _____ _____ _____ _____ _____ _____	

6Б: Састанак за ревизију ИОП

Име ученика _____ Датум _____

Знаци напретка:

Проблеми:

Ревидирани општи и конкретни циљеви:

Ревидиране стратегије:

Учесници:

6Ц: Резиме на крају године

Име ученика _____ Датум _____

Успеси/Постигнућа:

Успешне стратегије:

Општи циљеви чија је реализација у току:

Фокус за следећи разред:

Учесници:

6Д: Контролна листа за писање ИОП

Општи циљеви одражавају област потреба овог ученика	
Прелазни планови/општи циљеви када су применљиви (стратегије за припрему ученика за нове поставке у оквиру школе, између школа и изван школе)	
Општи циљеви су подељени на конкретне циљеве/коракe за постизање општег циља.	
Конкретни циљеви идентификују вештине, контекст и временске рокове.	
Конкретни циљеви су написани тако да може да се прати учење ученика	
Подаци су мерљиви и могу лако да се прикупљају за потребе праћења напретка и информативног вредновања успеха.	
Стратегије се односе на вештине које треба научити	
Стратегије су изабране тако да одражавају инвалидитете/ питања приступа / прошло искуство ученика	
Стратегије су написане тако да описују шта одрасли треба да раде	

Чланови тима треба да буду у стању да јасно извештавају о напредовању и потребама ученика	
Укључен датум ревизије	
Доказ да су родитељи и ученик консултовани за припрему ИОП, коришћењем принципа садржајне консултације.	

Из школског округа 91 Nechako lakes

СТРАТЕГИЈЕ ЗА ПОДУЧАВАЊЕ УЧЕНИКА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ И ИНВАЛИДИТЕТОМ

(Приредиле *Raisa Venäläinen* и *Милена Јеротијевић*)

Ова брошура нуди практичне савете и стратегије о томе како подучавати ученике са инвалидитетом и сметњама у развоју. У већини случајева, стратегије неће помоћи само деци са инвалидитетом и сметњама у развоју, већ ће од њих имати користи сви ученици у учионици.

Општа правила

- Прихватите чињеницу да инвалидитет постоји. Не признавати ову чињеницу значи не признавати особу.
- Концентришите се на способности које ученик има, а не на његов неспособности.
- Замолите ученика да вам каже ако осећа потребу да му се помогне.
- Учините да школско окружење буде сигурно за дете.
- Разговарајте директно са учеником са сметњама у развоју и инвалидитетом као што би и са другим ученицима.
- Када се чини да је ученику потребна помоћ питајте да ли можете да помогнете. Љубазно прихватите и ако каже „не, хвала“.
- Увек планирајте унапред како би обезбедили приступ.
- Прикупите специфичне информације о сваком детету у учионици укључујући и децу са сметњама у развоју и инвалидитетом.
- По потреби, организујте појединачне наставне сесије или додатну наставу за ученика у специфичним областима где постоји потреба за додатном подршком.
- Консултујте се са стручњацима, и родитељима о томе како можете да појачате своју подршку у учионици.

Савети су груписани у три категорије:

- Организовање учионице се односи на физичко окружење за учење.
- Наставне стратегије се односе на наставне методе и праксе примењене у учионици.
- Технике оцењивања се односе на тестирање и оцењивање исхода и процесе учења.

Слободно додајте неке стратегије за које сматрате да су корисне и поделите их са ауторима. Ове смернице су опште природе. Неке ће функционисати код неких ученика, неке стратегије неће. Степен оштећења и претходно искуство у учењу, као и окружење за учење утицаће на ефикасност различитих стратегија. Сазнајте како да упознате своје ученике кроз разговор са њим / њом, посматрајући, консултујући се са родитељима и претходним наставницима.

Стратегије у одељењима која похађају ученици са сметњама у развоју и инвалидитетом

ХИПЕРАКТИВНОСТ И ДЕФИЦИТ ПАЖЊЕ (АДХД)

Учионица

- направите мирно и уређено окружење за учење.
- за време часова и организованих активности ограничите друга догађања и буку који лако одвраћају пажњу ученицима
- организујте посебан кутак у учионоци који ћете користи када је ученицима потребно да се издвоје и осаме
- обезбедите различита средства и материјале за учење која ангажују више чула истовремено - додатне облике, боје, текстуру, звучне предмете, музику, ...

Услови који повећавају пажњу, планирано вођење активности и разноврсна понуда унапредиће рад са учеником са АДХД,

Размислите где ученик са АДХД треба да седи:

- Ставите ученика да седи напред и у средини учионице.
- Не стављајте га да седи тамо где је велика гужва, у близини прозора, врата или код вашег радног стола.
- Окружите ученика са добрим узорима.
- Неком ученику ће у неком периоду одговарати и да сам седи у клупи.

Испробавајте, користите метод „покушаја и грешака“ како бисте пронашли место у учионици које ће му најмање одвлочити пажњу.

Наставне стратегије

- Заједно са ученицима поставите правила за своје одељење и усвојте их пошто сте проверили да их сви разумеју и прихватају.
- Разјасните друштвена правила и спољне захтеве који се од одељења очекују.
- Поставите недељни или месечни календар са датумима до којих треба обавити дата задужења и задатке и са датумима провере знања (тестови, контролни и сл.).
- Прелазак са једног садржаја или активности на други, као и промена уобичајеног распореда активности, посебно је осетљив моменат за ученике са АДХД. Унапред најавите промене и дајте ученику извесно време да их прихвати и припреми се за нову ситуацију. Користите неки, унапред договорени сигнал као најаву промене активности. На пример, одбројавање за последњих неколико минута активности, или «сада приводимо крају радни лист, имате још 5 минута, а следеће ћемо радити ...»).

- Крећите се по учионици како бисте често били физички близу ученика, посебно ако му постављате неки захтев или одговарате на питања ако их постави.
- Дозволите ученику да се смести у удобан положај док учи, дозволите да устане и прошета када за то има потребу, уз договор да не омета друге ученике и да се сам врати на место.
- Заједно са учеником идентификујте непожељне и жељене поступке које обичава да чини. Одредите последице и награде за једне и друге. Појачајте своје поступке који доприносе смањивању непожељног и повећавању пожељног понашања ученока.
- Укажите на последице лоших поступака кратко и разумљиво. Учините то унапред када можете да их предвидите. Добре поступке увек похвалите или наградите одмах, непосредно пошто су учињени.
- Похвалите или наградите ученика када мирно седи на дужи или краће време.
- Обезбедите што више позитивне пажње и признања.
- Користите сигнале за умиривање, као што је пуцање прстима, картице у боји или укључивање и искључивање светла.
- Да бисте подстакли ученика на ефикасније учешће у раду, унапред му реците да ће се након тога бавити активношћу коју воли. Нека смењивање радних и забавних активности буде равномерно.
- Учините да се ученици осећају пријатно када траже помоћ.
- Будите јасни и одређени када постављате захтеве
- Будите стрпљиви. Овим ученицима треба дати више времена, уз јасно показивање да их чекате, да би прешли на оно што се од њих тражи.
- Да би ученик престао са деструктивним понашањем није довољно само стављати му забрану на то понашање. Понудите му другу, пожељну активност уместо деструктивне, нпр. да обрише таблу, да вам донесе нешто, одговори на питање, прочита наглас и сл. Тако ће се лакше вратити назад на задатак и брже научити како и сам да управља својим понашањем.
- Дајте ученицима довољно времена после постављања питања пре него што их прозовете. Неким ученицима са АДХД ће требати више времена да размисле пре него што дају одговор. Насупрот томе, неки други ученици са АДХД даваће одговор и пре него што завршите питање и пре него што њих питате. Они не могу да сачекају и да уступе место другоме. У тим ситуацијама може да направите договор да ученик напише свој одговор и да вам га донесе.
- Као наставник, прилагођавајте сопствени приступ. Дајте другим ученицима активности које могу сами да ураде, док се ви додатно бавите ученицима којима је ваша подршка потребна да би завршили претходну активност.
- Мењајте наставне технике: презентације, задаци са другаром, кооперативне групе, луткарство, експерименти, визуелна средства, итд.

Више информација је доступно на Интернету. На пример: [Наставне стратегије helpful when dealing with students with Attention Deficit Hyperactivity Disorder or Attention Deficit Disorder](http://addadhd.suite101.com/article.cfm/teaching_the_adhd_child_part_2#ixzz0nXR4yZqi)
http://addadhd.suite101.com/article.cfm/teaching_the_adhd_child_part_2#ixzz0nXR4yZqi

ФИЗИЧКИ ИНВАЛИДИТЕТ

Учионица

- Можда ће бити потребно организовати простор на начин да свако може лако да се креће околу. Чак и ако ученик не користи инвалидска колица или друга помагала, можда ће бити потребно прилагодити простор за кретање по учионици (нпр. размакнути намештај или га користити за ослањање и придржавање).
- Већи сто може помоћи ученику да распореди књиге, папире и прибор. Можда ће за ученике у колицима бити потребне клупе типа табле са адекватним простором за ноге.
- Питајте где би више волео/ла да седи у учионици.
- Размислите о прилазима учионици и школи.
- Проверите да ли за време одмора ученик има довољно времена да напусти и врати се у учионицу.
- Поставите прибор и опрему ниже ради лакшег приступа, или их директно додајте ученику када је потребно.
- Уверите се да свако има могућност да приступи табли. Можда ће бити потребна промена пролаза (премештањем столова и/или столица), рампе и подигнуте платформе за приступ инвалидским колицима. Поставите таблу ниже, ако је могуће.

Наставне стратегије

- Други ученик може водити белешке за ученика са физичким инвалидитетом и помагати му око његових потреба у учионици.
- Могуће је прилагодити или модификовати задатке за ученике. Ученику који има потешкоћа у говору, на пример због церебралне парализе, можда ће бити потребан алтернативни облик одговарања уместо усменог одговарања. Међутим, немојте да претпостављате да ученик не може или не жели да одговара усмено. Најчешће је довољно да му се да више времена да говори и да се смањи жамор у одељењу.
- Као и за одговарање, дајте ученику више времена и за завршавање других активности.
- Постоји низ технолошких помагала који се могу користити у настави за ученике са физичким инвалидитетом. Истражујте могућности.

Оцењивање и тестирање

- Дозволите више времена ученику да заврши активности.
- Обезбедите посебно место за тестирање, ако је потребно.
- Дајте у потпуности усмене тестове или у потпуности писане тестове, у зависности од тога шта више одговара потребама ученика.
- Омогућите ученицима да одговоре сниме или да их откуцају, ако је потребно.

Информације о школама се могу наћи на: http://www.teachernet.gov.uk/doc/2215/Accessible_Schools.pdf

ОШТЕЋЕЊЕ СЛУХА

Учионица

- Говорите са добро видљивог места у учионици. Обезбедите ученику неометан и директан поглед на ваша уста и лице. Гледајте ученика у лице када говорите.
- Елиминишите звуке у позадини. Имајте на уму да се уобичајени звуци, који су занемарљиви за особе које чују, појачавају путем слушног апарата и ометају комуникацију особама са оштећеним слухом. Стога, држите затворене прозоре, утишајте клима уређаје, инсистирајте на томе да ученици говоре један по један, искључите слајд пројекторе или друге апарате када се не користе и проверите да ли ехо у учионици, ходницима, фискултурној сали, праве проблем ученику са слушним апаратом.
- За дискусије у учионици организујте учионицу у круг тако да дете може сваког да види.
- Дозволите детету да промени место седења како би могло да заузме најбољи положај за слушање. Треба да му се омогући да уво усмери према говорнику.

Наставне стратегије

- Привуците пажњу ученика са оштећењем слуха пре говора и започињања вербалне комуникације.
- Гледајте ученика директно. Ако вас ученик са оштећењем слуха не гледа, нежно додирните ученика по рамену или руци да покажете да желите да разговарате са њим / њом.
- Имајте на уму да оно што причате док пишете на табли (окренути леђима) ученик са оштећењем слуха не може да прати.
- Избегавајте да стојите испред прозора или извора светлости где се види само силуэта наставника и светлост омета визуелне сигнале. Ако је могуће, извор светлости треба да је усмерен у ваше лице и док говорите држите руке даље од свог лица.
- Користите визуелна средства током предавања. Водите рачуна да не користите више извора визуелних информација истовремено. Бришите све са табле осим ставки о којима се дискутује како би се смањило визуелно оптерећење.
- Пишите на табли поенте, кључне речи, задатке, датуме, датуме провере знања, промене у распореду часова, датуме посебних догађаја, итд.
- Будите сасвим јасни о којој теми разговарате.
- Обезбедите унапред план часа / активности, као и списак ваших очекивања.
- Нижите теме на начин да ново градиво буде повезано са претходним градивом. Када мењате тему коју сте обрадили, обавестите ученике о новој теми усмено или писмено на табли. То ће помоћи ученицима да усмере ток мисли.
- Користите једноставан и јасан језик. За неки нови термин, поновите речи више пута у различитом контексту.
- Узрочно-последичне изразе треба давати повезано, док се не усвоје.
- Значење и примена појмова треба да буду апсолутно јасни.

- Поновите питања која су други ученици у одељењу поставили и уверите се да ученици са оштећењем слуха знају о чему је реч.
- Кључно је да се ученицима са оштећењем слуха обезбеди помоћ ученика који добро воде белешке. Немогуће је истовремено читати са усана и водити белешке или гледати тумача и водити белешке.
- Својим наступом изразите очекивање, а и подстичите ученике са оштећењем слуха да учествују на часу тако што ће одговарати на питања, коментарисати и учествовати у другим вербалним активностима.
- Јасно утврдите ко говори или поставља питања, покажите прстом на онога ко је на реду.
- У групи или тимској поставци, развијајте процедуре тако да ученик који има оштећење слуха може да изрази своје потребе за комуникацијом са другима.
- Понављања или резимеи најзначајнијих питања, одговора и дискусија у учионици корисни су за ученике са оштећењем слуха.
- Не брините ако ученик у почетку не разуме, и ви не можете одма да разумете њега / њу. Уопштено, временом ћете се навикнути једни на друге.
- *Ако ученик чита са усана:* нека ученик седи ближе вама, гледајте директно у ученика, говорите полако, природно и јасно. Немојте претеривати са покретима ваших усана или викати.
- *Ако ученик користи тумача:* прођите кроз техничке и специјализоване речи пре почетка предавања. Дајте ученику и тумачу план предавања или писаног материјала унапред, да могу да се упознају са новим појмовима. Разговарајте директно са учеником, а не са тумачем. Тумач треба да стоји ближе табли коју користи наставник чиме се омогућава ученику да истовремено види и знаковни језик тумача и писање на табли. Када одговарате на питање особе са оштећењем слуха преко тумача, обрађајте се особи са оштећењем слуха, никако тумачу.

Имајте на уму, да ће од часова прилагођених ученицима са оштећењем слуха или вида, сви ученици имати значајне користи.

Оцењивање и тестирање

- Често проверавајте разумевање излагања. Не прихватајте климање главом или осмех као знак разумевања. "Уловите" повратне информације од ученика у свакој прилици како би вам послужиле као смерница у процени разумљивости предавања.
- Након тестова или квизова дајте одговоре користећи графоскоп или их дајте написане на папиру.
- Због потешкоћа са разумевањем и говором, могуће је да ће овим ученицима бити потребно додатно време.
- Од тумача се може тражити да протумаче тест. Због сложеног језика материје, тумачу је често потребно да преформулише питање тако да ученик буде у стању да боље разуме контекст питања.
- Допуните усмена или знаковна објашњења писаним материјалом.
- Обезбедите назнаке контекста приликом давања правописног теста.

СМЕТЊЕ ИЗ СПЕКТРА АУТИЗМА

Учионица

- Организација активности током боравка у школи за ове ученике треба да буде заснована на устаљености и рутини. Неочекивана одступања и промене у уобичајеном редоследу збуњују и узнемирују ове ученике. Устаљеност и доследне рутине повећавају способност ученика да самостално функционишу у учионици
- Окружење треба да буде организовано са доста визуелних ознака, тако да ученик може брзо да научи која је намена различитих простора у школи и у учионици, да разуме где ће се шта одвијати и шта се од њега очекује. ..
- Истакните на видно место распоред активности. Распоред може да буде текстуалан, графички или комбинован. То је начин да ученику брзо буде јасно шта треба да ради, када ће да заврши и шта је следеће.
- Обележите места где ученици могу добити додатни прибор.
- Сведите на минимум елементе који одвлаче пажњу. То се посебно односи на светлуцаве предмете и предмете који се њишу и трепере.
- Смањите прегласне и оштре звукове и јаке шумове.

Наставне стратегије

- Ученици са аутизмом раде најбоље када је њихова дневна рутина предвидива, са јасним очекивањима. Распоред мора бити визуелан и изложен на познатом месту у сваком тренутку.
- Сви ученици раде најбоље када дневни програм остаје у складу са јасним очекивањима. Сви запослени који раде са ученицима са аутизмом треба да буду са тим упознати и треба да спроводе дневни програм што је доследније могуће.

Проблеми из аутистичног спектра испољавају се пре свега кроз проблеме у комуникацији. Ученик са аутизмом, вештине социјалне интеракције, по правилу, учи на исти начин на који учи и друге школске вештине. Коришћењем јасних и доследних визуелних знакова и кратких вербалних порука. Активности могу бити креиране тако да подучавају ученике како да препознају емоције код себе и других, да се припреме за ситуације које могу да изазову одређене емоције и како да реагују у тим ситуацијама. Испоставило се да су „социјалне приче“ веома корисне. То су кратки описи важних социјалних ситуација из којих ученик учи како други могу да се понашају у њима и како он треба да одговори.

- За ученике чији је говор слабије или уопште није развијен, треба у већој мери користити невербалне канале комуникације. На пример, врло је уобичајено да ученици нису у стању да остваре вербалну комуникацију када се налазе у стресном емоционалном стању. У таквим ситуацијама комуникација се може успоставити уз помоћ визуелних средстава: картицама са натписима, одговарајућим сличицама, договореним невербалним знацима (покретом,

мимиком, звуком и сл.) Могућност да се буде у комуникацији смањује напетост и осећање неразумевања и код ученика и код наставника .

- Већина ученика са аутизмом има појачану потребу за кретањем. Дозволите им да устану са столице, да се прошетају, да направе неку од својих ритуалних радњи и да се након тога врате задатку и активности која је у току. Временом ћете моћи унапред да се договарате о правилима када може да се прекине активност.
- Ученици у инклузивном одељењу могу да прате редован наставни план и програм, али поред тога, акценат треба ставити и на свакодневне животне вештине, оспособљавање за живот у заједници, рекреацију, слободно време и запошљавање. Програм функционалног оспособљавања треба увек да обухвата писменост (читање и писање, основе математике, вештине сналажења у времену и руковање новцем).
- Многи ученици са аутизмом имају своје јакe стране и изражено интересовање и то треба искористити у учионици. На пример, ако ученик показује интерес за возове, ученик треба да има прилике да чита о возовима, пише о возовима, да решава задатке из математике о возовима, итд.
- Сличице могу да помогну у одржавању пажње на задатак. Сличице помажу да се повећа разумевање и памћење. Користите сличицу или систем речи за самосталан рад набрајајући процедуре и задатке који треба да се савладају.

Пракса у учионици за децу са сметњама из аутистичног спектра у редовној школи треба да узме у обзир следећа питања:

- тешкоћа да разуме да усвојена правила могу да се примене и на нову ситуацију. Важно је да се у следећој сличној ситуацији, коју ова деца доживљавају другачијом, само подсети на већ усвојена правила.
- Слабија могућност да спонтано закључује и повезивезује у новој ситуацији (све мора директно да се подучава)
- буквалност у разумевању
- тешкоће у укључивању у групне активности, укључујући играње и игре
- могуће реакције страха, узнемирености и избегавања ситуација у којима су појачани звуци или други стимулуси, а на које друга деца не реагују на такав начин.
- уочена понашања која се могу сматрати као обично невоспитане или непоштовање могу имати низ других значења за дете са сметњама из аутистичног спектра, тј. уочено 'неваљало' или 'неприкладно' понашање може у ствари бити једини начин детету да укаже на потребу за помоћ или пажњу, или потребу да побегне од стресних ситуација, за добијање жељених предмета, исказивање неразумевања, протестовања против нежељених догађаја и сл.
- Програм за појединачног ученика треба да се заснива на проценама индивидуалних потреба ученика и развија уз непосредну сарадњу свих који су повезани са учеником и укључе следеће стратегије:
 - Обезбеђивање јасне структуре и низа дневних рутина (укључујући и време за игру). Постарати се да ученик зна дневни програм на почетку сваког дана и да може често да га погледа у току дана, нпр. обезбедити му 'таблу са сликама', са 'мапом' дневних

активности. Да дете може да помера 'слику' активности на део 'завршено' на табли пре него што пређе на следећу активност. Стављање ове табле у 'неутралну' област (тј. област која није повезана са одређеним активностима), стварање 'прелазног' простора како би се побољшало разумевање о завршавању и преласку на следећу активност.

- Подучавање шта "завршено" значи и помагање ученику да препозна када је нешто завршено, а нешто друго почело.
- Давање упозорења о било којој предстојећој промени рутине или промени активности.
- Обраћање ученику појединачно у свакој ситуацији док не научи да упутство дато целом одељењу важи и за њу/њега, нпр, прозивањем ученика по имену и изговарањем: "Треба да саслушаш ово, јер то је нешто што и ти треба да урадиш"
- Понављање упутства и провера разумевања. Коришћење кратких реченица без вишка информација, да би могли да разумеју шта се на основу те поруке очекује од њих.
- Коришћење разних начина презентације - визуелне, физичко упутство, вршњачко моделирање, итд.
- Учење посебних друштвених правила / вештина, као што је смењивање у одговарању и поштовање социјалних граница, учтивости.

ОШТЕЋЕЊЕ ВИДА

Постоје две главне функционалне категорије оштећења вида: слабовидост и слепило. Слабовиди ученици обично користе штампане материјале, али ће можда бити потребна и посебна опрема и прибор.

Учионица

- Учионица треба да буде безбедно окружење. Рашчистите пролазе, направите јасне путеве до табле и других делова просторије.
- Опишите и тактилно упознајте ученика са учионицом, лабораторијом, опремом, прибором, материјалима, теренима, итд.
- Ако имате ученика са оштећењем вида, редовно проверите простор у који улазите, да ли је сигуран и адекватан за коришћење.
- Ако је ученик слабовид, уверите се да је место где седи адекватно осветљено. Ставите ученика да седи подаље од јаког светла (нпр. прозора) и по могућству напред, ближе табли.

Наставне стратегије

- Огласите се приликом уласка и изласка из просторије, или ако се налазите негде даље. Позовите ученика са оштећењем вида по имену ако желите његову/њену пажњу.

- Користите описне речи као што су право, напред, лево, итд. да оријентишете ученика. Будите конкретни у правцима и избегавајте употребу нејасних термина и неупотребљивих информација, као нпр. "тамо", "овде", "ово", итд.
- Писане информације прочитајте особама са оштећењем вида.
- Слепи и слабовиди ученици могу користити широк спектар уређаја за увећавање који им помажу да читају или раде са предметима.
- Визуелни материјал мора бити праћен вербалним описом. Ако показујете како се користи неки део опреме, приликом руковања опремом, опишите опрему и оно што радите.
- Наглас прочитајте слајдове и опишите њихов садржај.
- Користите белешке некога ко их води на одговарајући начин.
- Материјали могу бити штампани крупним словима, снимљени на аудио касети, компјутерском диску и/или у форматима Брајевог писма.
- Особе које имају висок степен слабовидости могу бити у стању да виде слова ако су довољно крупна. Стандардна слова углавном су фонт величине 10-12. Крупна слова су фонт величине 16-18 и више, генерално подешавање за штампање је увећање од 160-175% на фотокопир машини. Припремите штампане информације на белом папиру црним мастилом, да буде изражен контраст.
- Срицањем нове непознате речи или техничке (стручне) речи помоћићете ученику са оштећењем вида, као и осталим ученицима да науче правилно да је изговарају и упамте је.
- За следеће ученике, сви објекти код којих се користи боја за идентификацију, експеримент, или упутства треба да буду са етикетом исписаном Брајевом азбуком или на други начин означени за ученике са оштећењима вида.
- Где је потребно, обезбедите тактилне 3Д моделе, испупчене линије цртежа, или термоформе као допуну цртежа или графике у тактичном облику када је то потребно. Кад год је то могуће, користите стварне објекте за тродимензионалне приказе. То ће помоћи свим ученицима у одељењу.
- Користите графоскоп, школске табле, графиконе или слајдове како то иначе радите, али пружите детаљне усмене описе, евентуално допуњене термоформама, где је то потребно.
- Дозволите ученику да користи касетофон за снимање презентација или текста.

Више информација је доступно на Интернету <http://www.as.wvu.edu/~scidis/visio>

Оцењивање и тестирање

- Припремите тестове у облику који ће омогућити равноправно учешће и за ученике са оштећењем вида. Разговарајте са учеником о приступу који он / она сматра најприхватљивијим.
- Један од могућих прихватљивих начина, у областима где је ометање других ученика минимално, је да се сними питања теста на касети и да ученици своје одговоре доставе на касети.
- Користите крупна слова (нпр. фонт величине 14, 20 или према потреби одговарајући).
- Омогућите више времена.

ПОРЕМЕЋАЈ У ПОНАШАЊУ

О поремећају у понашању говоримо када су поступци ученика превасходно и упорно такви да имају за последицу значајно ремећење функционисања других ученика. Такав образац понашања је континуиран и доминантан. Међу карактеристикама поремећаја у понашању код деце и адолесцената налазе се:

- Иницирање агресивног понашања и агресивне реакције према другима.
- Шиканирање, претње или застрашивање других.
- Физичка злоупотреба других.
- Намерно уништавање туђе имовине.
- Непоказивање емпатије и бриге за осећања, жеље и добробит других.
- Безосећајно понашање према другима и недостатак осећања кривице или кајања.

Учионица

- Обезбедите сређено окружење за учење.
- Настојте да нема буке и напетости у одељењу.

Наставне стратегије

- Ваши ученици треба да буду упознати са вашим очекивањима, циљевима који су установљени за активности и о помоћи коју ћете им пружити у постизању циљева.
- Обезбедите могућности да вежбају очекивана понашања.
- На прецизан и неповређујући начин затражите од других ученика подршку за ученика са поремећајем у понашању.
- У згодној прилици затражите информације од ученика како виде своје јаке стране, слабости и који су им циљеви.
- Спроводите правила учионице доследно.
- Награђујте више него што кажњавате, у циљу изградње самопоуздања.
- Одмах похвалите добро понашање и рад.
- Промените награде за мотивисање понашања ако су неефикасне.
- За ученика са поремећајем у понашању планирајте активности и задатке у којима ће бити успешни. Самопоштовање и осећање равноправног учешћа у групи је од суштинског значаја за све ученике са емоционалним поремећајима.
- Немојте очекивати да ће ученици са поремећајем у понашању тренутно показати успех; радите на «дуже стазе».
- Будите стрпљиви, осетљиви, добар слушалац, фер и доследни у третирању ученика са поремећајем у понашању. Покажите поверење у способност ученика и поставите циљеве које реално може постићи.
- Користите широк спектар наставне опреме коју можете приказати ученицима да је разгледају и рукују њом.

- Упутства треба да буду једноставна и изразито структурирана.
- Групно учешће у активностима је веома пожељно јер омогућује друштвене контакте.
- Неки ученици са поремећајем у понашању могу покушати да избегну учешће на часу. Када ученик показује реакцију одбојности према активностима, ова одбојност обично потиче из страха или недостатка искуства за активност или услед фактора својствених самој ситуацији. Дакле, треба учинити сваки напор да се побуди интересовање таквих ученика за активности тако да они науче да обављају активности са успехом и задовољством.
- Понудите активности које могу да смање агресивност.
- Консултујте се са другим стручњацима, наставник за специјално васпитање, школски психолог и други могу имати корисне и ефикасне стратегије.
- Неки агресивни ученици се понашају на овај начин због подсвесне жеље за пажњом, а могуће је променити њихово понашање дајући им признање.
- Пружите им искрену и непосредну повратну информацију о њиховом понашању. Нека ваша деца увек знају да ли се правилно понашају и да ли постоји нешто што би могли да ураде да побољшају своје понашање. Будите конкретни када говорите деци о њиховом понашању.
- Ученике не треба доводити у неугодну ситуацију. Када кажњавате, одведите ученика подаље од других ученика. Питајте га/њу зашто он/она мисли да сте их замолили да разговарате са њима. Питајте их како је требало да се понашају у конкретној ситуацији и шта ће учинити следећи пут. Упутите их у последице таквог понашања. Понекад ће вам рећи да треба да раде сами или да је требало да упуте извињење. Ваша казна треба да буда логична и у складу са тежином последица. Одмах укажите на последице, а затим учестало пратите њихово понашање.
- Имајте на уму да изоловање ученика из учионице не може увек бити најбоље решење.
- Третирајте ученика са поремећајем у понашању као индивидуу која заслужује поштовање и обзир.
- Понекад је мудро припремити списак потенцијалних проблема у понашању и превентивне и реактивне стратегије које ће довести до прихватљивог понашања. Ако сте припремљени за то и ако знате како ћете одговорити на девијације у понашању, савладали сте пола пута до успеха!

Оцењивање и тестирање

- Пажљиво пратите реакције ученика на различите аспекте оцењивања.
- За сваког ученика прикупите у његовом / њеном портфолију неколико примера рада (квизови, задаци, пројекти) који показују знање о предмету или наставној јединици.
- Надгледајте напредак ученика кроз неформално оцењивање, не чекајте јер може да буде прекасно када откријете да постоји проблем.
- Обезбедите издвојену просторију / мању групу / алтернативну локацију за тестирање (са дежурним наставником).

ТЕШКОЋЕ У УЧЕЊУ

Специфичне тешкоће у учењу су тек недавно признате као сметња у развоју. Постоје разне врсте специфичних тешкоћа у учењу. Неке од ситуација на које се често наилази су дислексија (тешкоће у читању), дискалкулија (тешкоћа у математичком размишљању), дисграфија (проблем са писањем и синтаксом). Генерално, особа са специфичним тешкоћама у учењу има тешкоће у овладавању вештинама писања, читања, рачунања.

Неки знаци специфичних тешкоћа у учењу су и неспособност ученика да организује време и самим тим немогућност да заврши задатак на време, тешкоћа у хватању бележака и праћењу упутстава. Они су обично спори читачи и не разумеју прочитано, праве граматичке грешке, неправилно пишу и имају лош рукопис.

Учионица

- Елиминишите претерану буку, треперење светла итд.
- Мале групе где ученик може добити индивидуалну пажњу могу да помогну у стицању и вежбању неких специфичних вештина. Међутим, неопходно је да се ове мале групе организују на начин који мотивише ученика да се он/она не осећају изолованим или искљученим из занимљивих активности у учионици.

Наставне стратегије

- Ученици са специфичним тешкоћама у учењу су просечних и надпросечних способности и постижу добре резултате на тестовима интелигенције. У усменој комуникацији показују веома добро разумевање. Треба их охрабривати и истицати оно у чему су јаки.
- Вербализујте оно што је написано на школској табли.
- Дајте задатке и у писаној и усменој форми.
- Научите ученика са специфичним тешкоћама у учењу да подвуче кључне речи.
- Нека сложене домаће задатке предају за два или три дана, а не следећег дана.
- Садржај треба да буде представљен поступно, у мањим корацима.
- Обилато користите примере, различите материјале и средства за учење.
- Упутства дајте постепено. Када ученик заврши један део задатка, даје му се упутство за следећи корак.
- Организујте вршњачку подршку. Рад у пару са учеником који добро чита допринеће бржем и бољем разумевању текста.
- Дозволите продужено време за одговоре, припрему и обављање задатка.
- Дозволите ученицима са специфичним потешкоћама у учењу употребу рачунара и програма за проверу правописа у задацима.

- Пронађите материјале упоредиве са уџбеником, али написане на nižем читалачком нивоу (крупнија слова, већи проред, краћи текст).
- Охрабрите ученика са тешкоћама у учењу када је евидентно да покушава да уради ствари које су му тешке.
- Више разговарајте, користите питања и одговоре.

Оцењивање и тестирање

- Избегавајте претерано компликован језик на испитним питањима.
- Јасно одвајајте задатке размаком на испитном листу. Размислите о другим облицима тестирања (усмено, практични приказ, уз коришћење литературе и сл.) Неки ученици са тешкоћама у учењу сматрају да крупна слова помажу у савладавању градива.
- Ученицима који имају потешкоће у читању нека наставник прочита тест.
- Ученицима који имају проблем са писањем нека неко напише одговор за њих или нека сними одговор на касетофон.
- Прегледајте са учеником како да коригује задатке и тестове.
- Немојте тестирати знање о управо обрађеном материјалу или добијеним резултатима јер, уопштено ученицима са тешкоћама у учењу треба додатно време да асимилију нова знања и концепте.
- Дозволите ученицима са тешкоћама у учењу да користе речник, речник синонима, или калкулатор током тестова.
- Обезбедите рачунар са опцијама провере правописа / граматике / *cut & paste*.

Постоји мноштво веб-страница на којима можете наћи више информација о успешним стратегијама о помагању ученицима у инклузивним учионицама.

<http://www.as.wvu.edu/~scidis/behavior.html>

<http://www.as.wvu.edu/~scidis/hearing.html>

<http://www.bced.gov.bc.ca/specialed/adhd/>

<http://www.as.wvu.edu/~scidis/vision.html>

<http://www.as.wvu.edu/~scidis/motor.html>

<http://www.as.wvu.edu/~scidis/hearing.html>

http://www.associatedcontent.com/article/19846/guidelines_for_teaching_children_with.html?cat=4

<http://www.autism-world.com/index.php/2007/03/25/effectivestrategies-for-teaching-children-with-autism-spectrumdisorders/>

<http://www.child-autism-parent-cafe.com/autism-students-ininclusive-classrooms.html>

Карактеристике даровитих ученика и стратегије наставе са њима

Ана Алтарас Димитријевић

Прилог 7.1: Карактеристике даровите деце:

А. По чему се даровита деца разликују од недаровите и Б. По чему се даровита деца разликују међу собом?

А По чему се даровита деца разликују од недаровите?			Б По чему се даровита деца разликују међу собом?		
Категорија	Карактеристике	Неки конкретни примери	Статус карактеристика	Димензије различитости	Неки конкретни примери
Изузетна способност за овладавање неким доменом	- брзина и развојна напредност у овладавању знањима и вештинама домена - самосталност у овладавању знањима и вештинама домена	- научио да чита око 4. године, без експлицитног подучавања - сам открива начине да прикаже дубину (перспективу), принципе анимације цртежа и развија идиосинкратичну технику цртања лепком	- срж/суштина даровитости ⇒ по дефиницији су присутне код све даровите деце АЛИ - испољавају се у различитим доменима и кроз различите врсте изузетних постигнућа	- домен даровитости - ниво даровитости - креативни потенцијал и склоност креативности - узраст - степен актуализације способности	- једно дете је изузетно по томе што са 4 године чита, друго по томе што на том узрасту свира и импровизује - вербална даровитост се на узрасту од 4-5 година манифестује као способност читања, а касније на друге начине - дете може да има висок ИQ, али релативно ниско постигнуће у школи

А По чему се даровита деца разликују од недаровите?			Б По чему се даровита деца разликују међу собом?		
Категорија	Карактеристике	Неки конкретни примери	Статус карактеристика	Димензије различитости	Неки конкретни примери
Специфичан однос према датом домену (односи се на мотивационе квалитете и стил учења)	- отвореност и пријемчивост за домен: спремно, истанчано и интензивно реагује на стимулусе из датог домена - интринзичка „жудња да се овлада доменом“: трага за стимулацијом одговарајућег квалитета и интензитета, поставља себи изазове, високе стандарде и очекивања, испољава велики радни жар и енергију - интензивна, страствена („опсесивна“) интересовања: посвећено проучава одређене теме по сопственом избору - самосвојан стил учења: има јасно изражене преференције у погледу начина стицања знања (укљ. физичке услове)	- потпуно је усхићен и топи се од милине када чује музику - по доласку из школе, пре но што уради било шта друго, трчи да са оцем одигра партију шаха - причитавши све дечје књиге о Старој Грчкој, почиње да чита озбиљније историјске изворе - ради дуго, без паузе, углавном на поду, не реагује на сугестију да појача осветљење и да се премести на „удобније“ место, односно да прекине рад и настави касније - неће да компромитује квалитет рада због задатог рока и ради као да рок не постоји, док сам није задовољан резултатом	- изданци и пратиоци изузетне способности ⇒ изворно су, по искуству, присутне код све даровите деце АЛИ - под дејством средине, тј. специфичног искуства (у породици, у школи...) могу да се трансформишу квантитативно и квалитативно, ка позитивним, или ка негативним исходима	- степен очуваности и култивисаности унутрашње мотивације - профил интересовања - аутентичност и актуализација селфа ...	- без адекватног усмеравања, дете може да развије паралишући перфекционизам, или управо супротно, идеју да све може да прође - нека даровита деца имају врло ригидна, друга, пак, врло дивергентна интересовања - у зависности од начина васпитања и укупних околности, дете може да инсистира на својој различитости (једна крајност), да гради „лажни селф“ којим негира различитост (друга крајност), или да изгради аутентичан селф и позитиван селф-концепт
Специфична слика о себи и социјална позиција („даровити селф“)	- доживљај другачијости: зна и осећа да се разликује од већине људи, свестан је своје изузетности - реална различитост: јесте другачији и стога теже налази особе које су му сличне и са којима би делио своја интересовања и страсти	налази да су уобичајене игре са лоптом досадне и покушава да приволи осталу децу да организују „олимпијске игре“; успева, али временом налази да остала деца произвољно мењају или недоследно примењују правила, што му квари уживање у игри			
Специфичан профил личности и социјалног функционисања	- емоционална и морална осетљивост - независност: наступа асертивно, неконформистички и доминантно; истовремено, боље толерише и чешће захтева самоћу од већине људи	- пати због људске себичности и неразумности и данима дума над светским политичким и еколошким проблема - дискутује са наставником и по потреби га исправља, не узима његов ауторитет здраво за готово	корелати изузетне способности ⇒ више/чешће су присутне код даровите него код недаровите деце АЛИ	- другачији (атипичан) профил личности - другачије (атипичне) породичне прилике	- дете може бити повучено и стидљиво и/или више усмерено на социјалне односе и социјалну подршку - дете може потицати из нестимулативне и/или проблематичне средине

А По чему се даровита деца разликују од недаровите?			Б По чему се даровита деца разликују међу собом?		
Категорија	Карактеристике	Неки конкретни примери	Статус карактеристика	Димензије различитости	Неки конкретни примери
<i>Друге специфичности</i>	потиче из стимулативне, обогаћене средине, усмерене на дете	родитељи му набављају књиге, воде га на едукативне излете, прилагођавају свој распоред потребама детета	нису нужно присутне код сваког даровитог детета	- здравствено стање и постојање хендикеп - културна припадност ...	дете може бити изузетно способно у једном домену, а истовремено имати хендикеп или тешкоће у неком другом

Прилог 7.2: Преглед специфичних образовних потреба и могућих проблема у школовању даровитих ученика

Одлике и потребе ученика		Проблеми у редовном школовању даровитих ученика	
Даровит ученик по дефиницији, или по правилу	→ Школа треба да понуди/обезбеди даровитом ученику	Уместо тога, школа/наставник најчешће	→ Могући „образовни исходи“ за даровито дете које се школује по редовном програму
- зна више и развојно је напредан у домену своје даровитости - учи брже и остварује дубље разумевање правила и принципа неке области - учи релативно самостално, уз мање подршке и експлицитног подучавања	- прилику да брже прође кроз базично градиво - задатке који су сложенији и нерутински - прилику за самосталан рад и истраживање - задатке који су блиски ономе што заиста раде стручњаци из датог домена	- не поставља довољно изазова - поставља превише рестрикција у погледу тога - шта се учи (само оно што је у „плану и програму“) - како се учи (инсистира се на конвергентно-аналитичком стилу и унапред одређеном временском распореду) - шта су индикатори научености (способност репродукције градива) - не помаже ученику да задовољи и култивише своју интринзичку мотивацију: - усмерава ученика ка довољној компетентности, уместо ка изврности; - окреће га спољним изворима мотивације	- ученик се досађује и развија негативан став према школи - ученик је упућен на то да тражи друге, понекад неадекватне изворе стимулације (нпр. халуциногене дроге) - интринзичка мотивација је ослабљена или урушена - ученик почиње да поставља себи неадекватно ниска очекивања - ученик нема прилику да изгради радне навике (ради само оно што му иде лако) - ученик развија паралишући перфекционизам ⇒ ученик не развија и не актуализује своје способности
- воли да учи: тражи више информација, „жуди да овлада“ доменом, трага за одговарајућом стимулацијом - зна шта воли да учи: има „опсесивна“ интересовања“ - зна како воли да учи: има свој преферирани стил учења - тежи изврности: поставља себи висока очекивања, може бити перфекционистички настројен	- прилику да учи из компетентних и разноликих извора информација - могућност да следи своја интересовања - флексибилне временско-просторне услове за учење - задатке који су дивергентни, који омогућавају различите приступе и различита решења - подршку, подстицај и усмеравање у достизању изврности	- захтева послушност, инсистира на конформирању, не толерише „паметовање“ и ућуткује „паметњаковиће“ - не признаје изузетност - инсистира на концепту „вршњака“ као особе истог узраста, а не као особе сличног когнитивног профила	ученик се не учи сублимацији и конструктивном самоизражавању, већ томе да не треба да се изражава уопште, или да то чини не узимајући у обзир друге (који га „ионако не разумеју“) ⇒ ученик тешко може да развије аутентични селф
- не узима информације и правила здраво за готово, поставља питања и изазива, не конформира се - зна да је другачији од већине деце и не налази лако менталне вршњаке	- наставника који свој ауторитет гради на експертизи, а не на позицији моћи - наставника који није застрашен учениковим способностима и асертивним наступом - доживљај да се његове изузетне способности виде, цене и подржавају - прилику да комуницира са својим менталним вршњацима		

Прилог 7.3: Типови даровитих ученика, према Џорџу Бетсу и Морин Најхарт (адаптирано према Betts & Neihart, 1988)

	А				Б	Ц	
ПРОФИЛ/Т ИП даровитог детета	шта доживљава, како се осећа?	шта испољава, како се понаша?	како га опажају одрасли вршњаци?	како се идентификује?	шта му је потребно?	шта треба да му се обезбеди код куће?	шта (који вид подршке) треба да му се обезбеди у школи?
успешно	- досађује се - зависан - има позитиван селф-концепт - анксиозан - на неуспех реагује осећањем кривице - екстринзички је мотивисан - одговоран за друге - скучен/урушен доживљај себе и права на сопствене емоције - самокритичан	- перфекциониста - има високо постигнуће - тражи структуру и потврду/одобрава ње наставника - не преузима ризике - академски је успешан - прихвата и конформира се - зависан	- наставници га воле - вршњаци му се диве - родитељи га воле и прихватају	- просек оцена - тест постигнућа - тест интелигенције - номинације наставника	- да уочава недостатке - да има изазов - да преузима ризике - да вежба асертивност - аутономија - помоћ да превазиђе досаду - адекватан курикулум	- независност - доживљај власништва - слобода да доноси одлуке - време за лична интересовања - искуства која укључују преузимање ризика	- убрзани и обогатени курикулум - време за лична интересовања - компактирано учење (са претестирањем) - прилику да буде са менталним вршњацима - развијање вештина независног учења - продубљено проучавање градива - менторство - саветовање у вези са каријером и избором факултета

	А				Б	Ц	
ПРОФИЛ/Т ИП даровитог детета	шта доживљава, како се осећа?	шта испољава, како се понаша?	како га опажају одрасли и вршњаци?	како се идентификује?	шта му је потребно?	шта треба да му се обезбеди код куће?	шта (који вид подршке) треба да му се обезбеди у школи?
пркосно или „изазивач“	- досађује се - фрустриран - ниско самоцењење - нестрпљив - дефанзиван - повишено осетљив - несигуран у вези са социјалним улогама	- исправља наставника - доводи у питање правила - искрен, непосредан - има нагле промене расположења - недоследно развијене радне навике - слабу самоконтролу - креативан - преферира високо активан и проблематизујућ и приступ градиву - брани своја уверења - компетитиван	- сматрају га иритантним - виде га као бунтовника - укључен у борбу моћи - виде га као креативног - проблем са дисциплином - вршњаци га виде као забавног - желе да га промене - не виде га као даровитог	- вршњачке номинације - номинације родитеља - интервју - учинак ван оног што се углавном оцењује - препука значајног одраслог који није део породице - испитивање креативности - наставник који се посебно залаже за даровите ученике	- да се повеже са другима - да научи да буде тактичан, флексибилан, самосвестан, прихватајући и да успостави самоконтролу - да његова креативност буде одржана - уговорни системи	- прихватање и разумевање - дозвола да следи своја интересовања - спремност родитеља да се залажу за њега у школи - модел одговарајућег понашања - породични пројекти	- толеранција - смештање код одговарајућег наставника - рад на развоју когнитивних и социјалних вештина - директна и јасна комуникација са дететом - дозвола да доживи и изрази различита осећања - продубљено проучавање градива - менторство - грађење самоцењења - уговорни системи

	А				Б	Ц	
ПРОФИЛ/Т ИП даровитог детета	шта доживљава, како се осећа?	шта испољава, како се понаша?	како га опажају одрасли и вршњаци?	како се идентификује?	шта му је потребно?	шта треба да му се обезбеди код куће?	шта (који вид подршке) треба да му се обезбеди у школи?
прикривен о или блокирано	• неодлучан • под притиском • збуњен • осећа кривицу • несигуран • скучен/урушен доживљај себе и права на сопствене емоције	• негира таленат • «испада» или бива искључен из програма за даровите и из додатне наставе • опире се изазовима • жели да буде социјално прихваћен, да припада • мења пријатеље	• опажан као вођа, или непрепознат • опажан као просечан и успешан • опажан као послушан • опажан као тих/стидљив • одрасли га виде као неспремног да ризикује • опажан као неко ко се опире	• номинације даровитих вршњака • номинације укућана • номинације из заједнице • тест постигнућа • тест интелигенције • учинак ван оног што се углавном оцењује • наставник који се посебно залаже за даровите ученике	• слобода да доноси одлуке • да буде свестан конфликта • да буде свестан осећања • да његове способности буду подржане • да буде са другом даровитом децом • информације о каријери и факултетима • самоприхватање	• разумевање дететове жеље да даровитост гурне у други план • искуства у вези са планирањем каријере и студија • време да буде са вршњацима свог узраста • модел даровите особе са којом може се да поистовети • моделовање целоживотног учења • слободу да доноси одлуке/прави изборе	• препознавање и смештање у одговарајућу групу • дозвола да повремено „узме предах“ од програма за даровите • модел остварене особе истог пола • континуирано информисање о каријери и студијама

	А				Б	Ц	
ПРОФИЛ/Т ИП даровитог детета	шта доживљава, како се осећа?	шта испољава, како се понаша?	како га опажају одрасли и вршњаци?	како се идентификује?	шта му је потребно?	шта треба да му се обезбеди код куће?	шта (који вид подршке) треба да му се обезбеди у школи?
отпадник	• пун резантимана, киван • гневан • депресиван/депри миран • експлозиван • има негативан селф-концепт • дефанзиван • истрошен (прегорео)	• повремено одсутан из школе • не довршава задатке • следи ваншколска интересовања • издвојен од остатка одељења • груб према себи • изолује се • креативан • критикује себе и друге • недоследан у квалитету рада који пружа • омета, прави инциденте (ацтинг-оут) • делује просечно или исподпросечно • дефанзиван	• одрасли се љуте на њега • вршњаци га осуђују • виде га као усамљеника, отпадника, пропалитет, ветропира, празноглавца • одбацују га и исмевају • виде га као опасног и бунтовног	• ретроспективни преглед укупног учинка током година • интервју са ранијим наставницима • дискрепанца између IQ-а и манифестног постигнућа • недоследности у профилу постигнућа • испитивање креативности • номинације даровитих вршњака • учинак на ваншколском плану	• индивидуализовани програм • интензивна подршка • алтернативе (нове прилике) • саветовање (индивидуално, групно, породично) • интервенције усмерене на поправљање вештина	• саветовање за целу породицу	• дијагностичко тестирање • групно саветовање за млађе ученике • нетрадиционалне вештине учења • продубљено проучавање градива • менторство • алтернативна искуства учења, ван учионице

	А				Б	Ц	
ПРОФИЛ/Т ИП даровитог детета	шта доживљава, како се осећа?	шта испољава, како се понаша?	како га опажају одрасли и вршњаци?	како се идентификује?	шта му је потребно?	шта треба да му се обезбеди код куће?	шта (који вид подршке) треба да му се обезбеди у школи?
двоструко етики- рано	• немоћан • фрустриран • ниско самоцењење • нема свест о проблему • гневан/киван	• недоследан у квалитету рада који пружа • делује просечно или исподпросечно • може да омета наставу и прави инциденте (ацтинг-оут)	• виде га као пригласуог • опажен као беспомоћан • вршњаци га избегавају • виде га као просечног или исподпросечног по способностима • опажен као неко коме је у великој мери потребна наметнута структура • примећен само због тешкоће, неспособности или хендикепа	• скатер од преко 11 поена на WISC-у или WAIS-у • препорука значајног другог • препорука обученог наставника специјалне едукације • интервју • учинак ван оног што се углавном оцењује • наставник који се посебно залаже за даровите ученике	• пребацивање нагласка на дететове јаке стране • вештине превладавања • група подршке састављена од даровите деце • саветовање • рад на развоју вештина	• препознавање и признавање дететових изузетних способности • пружање изазова тим способностима • прилика да дете преузима ризике • спремност родитеља да се залажу за њега у школи • породични пројекти • саветовање за породицу	• ресурси који су детету потребни • алтернативна искуства учења • започињање истраживања и испитивања • довољно времена да буде са вршњацима • индивидуално саветовање

	А				Б	Ц	
ПРОФИЛ/Т ИП даровитог детета	шта доживљава, како се осећа?	шта испољава, како се понаша?	како га опажају одрасли вршњаци?	како се идентификује?	шта му је потребно?	шта треба да му се обезбеди код куће?	шта (који вид подршке) треба да му се обезбеди у школи?
самостално	- самопоуздан - прихвата себе - има ентузијазма - прихваћен од других - осећа да има подршку - жели да зна и да учи - прихвата неуспех - интринзички је мотивисан - има доживљај личне моћи - прихвата друге	- има адекватне социјалне вештине - ради самостално - поставља сопствене циљеве - довршава започето - ради без туђег одобравања - следи области страствених интересовања - креативан - брани уверења - преузима ризике	- прихваћен од вршњака и одраслих - његове способности су предмет дивљења - родитељи га виде као способног и одговорног - позитиван је утицај - успешан - психолошки здрав	- просек оцена - манифестни учинак - продукти - тестови постигнућа - интервјуи - номинације родитеља, наставника, вршњака и самоминације - тест интелигенције - тест креативности	- залагање за његове потребе - фидбек (повратна информација) - фацилитација - подршка за преузимање ризика - одговарајуће прилике и могућности	- залагање родитеља за дете, у школи и у заједници - прилике/могућности повезане са дететовим страстима - дозвола да има пријатеје различитих узраста - уклањање временских просторних ограничења - породични пројекти - укључивање детета у страсти родитеља	- дозвола за развој дугорочног, интегрисаног плана учења - убрзани и обogaћени курикулум - уклањање временских и просторних ограничења - компактирано учење са претестирањем - продубљено проучавање градива - менторство - саветовање и информисање у вези са каријером и студијама - двоструки упис или ранији пријем на студије - одустајање од (заобилажење) традиционалних школских правила и регулатива

Прилог 7.4: Преглед специфичних образовних потреба и могућих проблема у школовању даровитих ученика

Одлике и потребе ученика		Проблеми у редовном школовању даровитих ученика	
Даровит ученик по дефиницији, или по правилу	→ Школа треба да понуди/обезбеди даровитом ученику	Уместо тога, школа/наставник најчешће	→ Могући „образовни исходи“ за даровито дете које се школује по редовном програму
- зна више и развојно је напредан у домену своје даровитости - учи брже и остварује дубље разумевање правила и принципа неке области - учи релативно самостално, уз мање подршке и експлицитног подучавања	- прилику да брже прође кроз базично градиво - задатке који су сложенији и нерутински - прилику за самосталан рад и истраживање - задатке који су блиски ономе што заиста раде стручњаци из датог домена	- не поставља довољно изазова - поставља превише рестрикција у погледу тога - шта се учи (само оно што је у „плану и програму“) - како се учи (инсистира се на конвергентно-аналитичком стилу и унапред одређеном временском распореду) - шта су индикатори научености (способност репродукције градива) - не помаже ученику да задовољи и култивише своју интринзичку мотивацију: - усмерава ученика ка довољној компетентности, уместо ка изврности; - окреће га спољним изворима мотивације	- ученик се досађује и развија негативан став према школи - ученик је упућен на то да тражи друге, понекад неадекватне изворе стимулације (нпр. халуциногене дроге) - интринзичка мотивација је ослабљена или урушена - ученик почиње да поставља себи неадекватно ниска очекивања - ученик нема прилику да изгради радне навике (ради само оно што му иде лако) - ученик развија паралишући перфекционизам ⇒ ученик не развија и не актуализује своје способности
- воли да учи: тражи више информација, „жуди да овлада“ доменом, трага за одговарајућом стимулацијом - зна шта воли да учи: има „опсесивна“ интересовања“ - зна како воли да учи: има свој преферирани стил учења - тежи изврности: поставља себи висока очекивања, може бити перфекционистички настројен	- прилику да учи из компетентних и разноликих извора информација - могућност да следи своја интересовања - флексибилне временско-просторне услове за учење - задатке који су дивергентни, који омогућавају различите приступе и различита решења - подршку, подстицај и усмеравање у достизању изврности	- захтева послушност, инсистира на конформирању, не толерише „паметовање“ и ућуткује „паметњаковиће“ - не признаје изузетност - инсистира на концепту „вршњака“ као особе истог узраста, а не као особе сличног когнитивног профила	ученик се не учи сублимацији и конструктивном самоизражавању, већ томе да не треба да се изражава уопште, или да то чини не узимајући у обзир друге (који га „ионако не разумеју“) ⇒ ученик тешко може да развије аутентични селф
- не узима информације и правила здраво за готово, поставља питања и изазива, не конформира се - зна да је другачији од већине деце и не налази лако менталне вршњаке	- наставника који свој ауторитет гради на експертизи, а не на позицији моћи - наставника који није застрашен учениковим способностима и асертивним наступом - доживљај да се његове изузетне способности виде, цене и подржавају - прилику да комуницира са својим менталним вршњацима		

Прилог 7.5: Основна образовна решења (видови подршке) за даровите ученике

Начелно решење	Опис (природа решења)	Облици	Најчешће изрицано <i>про</i>	Најчешће изрицано <i>цонтра</i>	Законски оквир и актуелна пракса код нас	Психолошки налази и препоруке
Издајање (Груписање по способности ма)	- примарно подразумева да дете учи у посебном окружењу (тзв. специал плацемент), у групи ученика једнаких способности - треба да представља основу за друга два решења, тј. за „напредно учење“ (убрзано и/или обогачено)	- груписање по способностима у обављању неких активности - повремено „узимање даровитих ученика из редовне наставе“ и њихово окупљање у једну групу (пулл-оут програм) - специјална одељења - специјалне школе	већа прилика да дете добије одговарајућу когнитивну, уз одговарајућу социјалну стимулацију	- потпирује елитизам - противно идеји инклузије	- постоји могућност похађања специјализоване школе и укључивања у специјално одељење унутар редовне школе - специјализоване школе не окупљају само даровиту децу	- има значајне позитивне ефекте на постигнуће АЛИ - представља социо-емоционални изазов за неке ученике и не препоручује се свој даровитој деци
Убрзавање (Акцелерација)	- примарно подразумева да дете убрзано прелази градиво и завршава програм, при чему убрзавање може бити умерено, или радикално - често подразумева и да дете учи у окружењу својих менталних вршњака (без обзира на узраст) - често не подразумева да дете учи по посебном програму за даровите (већ да исти програм прелази брже)	- ранији упис (у школу или на факултет) - двојни упис (паралелно похађање две школе или два нивоа школовања) - прескакање разреда - убрзавање у појединим предметима - компактирање курикулума (изостављање делова градива које је ученик већ савладао) - телескопирање курикулума (убрзано излагање делова курикулума) - похађање напредних летњих или поподневних програма - похађање неких високошколских курсева	- економично, увек применљиво - једино адекватано решење за изузетно даровиту децу	тера дете да прерано сазри и угрожава његово право на „безбрижно детињство“	- практикују се само неки облици умерене акцелерације: ранији упис у школу, паралелно похађање две школе и ранији упис на уметничке факултете - осим овога, законом је дозвољено и прескакање разреда, али оно у пракси најчешће представља преседан	- недовољно често се користи, а треба да буде рутинско решење за изузетно даровиту децу - треба дозволити различите облике акцелерације - ако је добро испланирана (припремљена) и увременењена, доноси најизразитију академску и личну добит АЛИ - наша средина је вероватно мање отворена за овај вид „штрчања“ ученика од оне у којој су рађена истраживања - у сваком случају захтева обухватну и компетентну процену спремности за акцелерацију и подразумева да само дете изричито жели убрзано школовање - испуњава свој смисао само ако укључује и/или отвара

						простор за обogaћивање
Начелно решење	Опис (природа решења)	Облици	Најчешће изрицано <i>про</i>	Најчешће изрицано <i>цонтра</i>	Законски оквир и актуелна пракса код нас	Психолошки налази и препоруке
Обogaћивање и диференцијација курикулума	- примарно подразумева да дете учи по посебном-проширеном програму (тзв. специал програм), који треба да обезбеди додатна, комплекснија и когнитивно провокативнија образовна искуства - најчешће подразумева да дете учи унутар групе особа истог узраста, мање или више хетерогене по способностима - може се спроводити изван, или у оквиру редовне наставе	ван редовне наставе: - слободне активности (секције) - додатна настава - истраживачке станице, семинари, летњи кампови и сл. у редовној настави, неспецифично: - коришћење аудио-визуелних и других стимулативних материјала у настави - едукативни излети и посете различитим институцијама - гостујући предавачи у редовној настави, специфично за даровите: - коришћење напреднијих уџбеника - самосталан истраживачки рад - шегртовање и рад са ментором	- сагласно са идејом инклузије - ником не бoде очи и нема превише ризика	- захтева већи ангажман и домишљатост наставника - може да значи све и свашта, а најчешће значи - ништа	чешће се практикује обogaћивање ван редовне наставе, него извођење диференциране или индивидуализоване наставе са даровитим учеником	- неоспорно сагласно са потребама и начином учења даровитих ученика - АЛИ - постоји опасност да се сведе на ирелевантну, несистематичну и/или недовољно изазовну допуну - за даровиту децу препоручује се највиши вид обogaћивања (тзв. тип ИИИ), који подразумева да ученик преузима улогу активног истраживача, да мисли и дела као професионалац-стручњак из неке области; пожељно је да ученик при том има ментора који одговара управо том профилу

Примери и материјал за рад: Описи шест случајева даровите деце и кратка анализа

СЛУЧАЈ 1	ДАРКО, 16 година
Родитељ/старатељ: (у овом случају мајка)	Дарко је био врло бистро и радознано дете, кренуо је нешто раније у школу. На упису су нам рекли да је одлично прошао на тестирању, а и учитељица га је првих пар година редовно хвалила (да боље чита и пише од остале деце, да увек први заврши задатак и сл.). Свашта га је интересовало и ван школе, па је можда зато у неком тренутку почео да попушта са учењем. Ми смо га пустили да мало експериментише, да испроба и овај и онај хоби, нисмо хтели много да будемо досадни и да притискамо. А и он је свему приступао са толиким жаром да ја стварно нисам могла ништа да му одбијем – ко зна у чему човек може да пронађе себе – мада сам видела да по правилу брзо изгуби вољу и интересовање. Сад већ и не знам шта га интересује, не видим да нешто озбиљно ради, књигу у руке скоро да не узима. Опет не бих да му звоцам, најважније је да он буде срећан, али се ипак мало и бринем, да ли ће уопште уписати факултет, где ће га примити, како ће да заврши. Био би стварно скандал да не заврши факултет, отац би му полудео, а мислим да би и он сам био разочаран собом.
Наставник:	Не знам шта је с тим дететом, како је могуће да неко буде толико лењ! Уме да буде проницљив кад се о нечему дискутује, понекад чак има ванредно добра запажања – ако га не мрзи да се јави да нешто каже – али чим треба нешто озбиљније да се ради, нигде га нема. Зна оно што запамти на часу и покупи негде успут, али могу да се кладим да у животу није сео да учи и загрејао столицу. Баш се, што кажу, провлачи. Отац му је доктор наука, мајка нека фина жена – и она интелектуалац – уосталом, ни дете очито није глупо, али не воли да учи, па то ти је.
Стручни сарадник:	Дарко П. остварује веома висок скор на Равеновим прогресивним матрицама, што га сврстава у категорију високо натпросечно интелигентних (IQ=141). На Вербалној серији има нешто ниже, али и даље натпросечно постигнуће (IQ=122). Испитивање црта личности инвентаром НЕО указује на висок ниво Екстраверзије и Отворености (посебно када су у питању фацете Идеје и Акција), а низак ниво Савесности. Потиче из породице вишег СЕС-а, оба родитеља имају високу стручну спрему и негују прихватајући и пермисивни васпитни стил.
Ученик:	Могу мислити зашто сам овде и шта ћете да ме питате: зашто не учим? Не могу. Није да нећу... Прочитам лекцију једном, то је ок, буде ми понешто чак и интересно, али не могу да се натерам да је читам двапут. Или, прочитам лектуру, али не могу да се смарам да читам и књижевне анализе дела, какав смор. Запамтим из једног читања за двојку, некад и за тројку, што да се мучим за више, а и не могу... Не знам, можда сам ја, у ствари, глуп; можда имам неки дисабилити, неку дислексију, дисшколију, тако неки ђаво. Раније сам мислио да сам баш паметан, и сви су ми говорили да јесам, али сад нешто мислим – можда су се и преварили. У ствари, увек разбијем на тесту интелигенције, не знам како сам овог пута прошао, али то ми је баш занимљиво, као нека ретро видео-игрица. Штета што се то не задаје и не оцењује у школи, требају ми мало боље оцене да могу да упишем неки пристојан факултет. Ваљда неће да се деси да не упишем факс, нисам ваљда толика дилеја, тачно бих мислио за себе да сам дно. Нешто ћу сигурно да упишем, мада ко зна како ћу да завршим ако се и тамо тражи да бубам.
Вршњаци:	Супер је Дарко, све кул и опуштено. Кад му видиш оцене, помислиш да је неки деген, али кад причаш с њим, видиш да је ОК човек, све капира и има добре форе. Најбоља фора му је систем учења који зове „једном за два“ или „једном за три“. Дечко је можда и паметнији од мене, ја после једног читања не знам ни шта сам прочитао.

СЛУЧАЈ 2	ВУКАШИН, 9 година
Родитељ/старатељ:	Вукашин је научио да чита са три и по године – одмах је читао и ћирилицу, и латиницу – и отада практично само то и ради. У ствари, воли да игра и шах, учи енглески, а сад хоће да учи и неки инструмент. Прочитао је прво све своје књиге, па је прешао на наше, па смо га на крају учланили у све могуће библиотеке. Одавно више не чита дечје књиге. Чита из разних области, а кад узме књигу у руке, не испушта је и не дише док не заврши. Једно време смо се плашили да не претера, покушавали мало да му наметнемо неки нормалнији ритам, да се дете некад и одмори, али онда смо схватили да не можемо да га мењамо, па се сад трудимо да му помогнемо да ради то што воли. Сад се, у ствари, највише плашимо да га у школи неће прихватити – мислим на учитељицу, не на децу – или да ће он почети да мрзи школу (већ сад се понекад жали да му је досадно). Знам да сви морамо некад нечему да се прилагодимо, али стварно немамо срца да га терамо да буде нешто што није. Можда и школа може мало да се прилагоди њему, не знам?
Наставник:	Никад нисам видела тако нешто. У почетку је био златно дете, јављао се на часу, радовао се кад кажем да ћемо да учимо нешто ново. Сад... не могу да га обуздам и усмерим на једну ствар. Потпуно је хиперактиван, понекад чак видим да омета друга из клупе, мораћу да их раздвојим. И даље се дешава да зна неке ствари иако их нисмо учили, очито га код куће добро „припремају“, можда зато помахнута кад дође у школу, па само просипа памет, а ништа не слуша. Добро, признајем, јесте он паметно дете, али ђабе ако се мало не смири и не фокусира.
Стручни сарадник:	Вукашин постиже изузетно висок скор на тесту интелигенције (IQ није могуће тачно одредити, пошто је испитаник дошао до плафона скале, али у сваком случају IQ>150). У почетку тестирања прави извесне дигресије, али је касније концентрисан, открива „грешке“ у питањима и даје оригиналне, али тачне одговоре. При том не делује надобудно, оставља утисак самопоузданог, веселог и комуникативног детета. И на инвентару НЕО се показује као изузетно отворено, асертивно и сарадљиво дете. Додатне опсервације детета у одељењу указују на то да није компетитиван, не изазива завист другова, а сам се диви свима који показују неки таленат или врлину. Близак је и добро се разуме са другом из клупе, мада се не друже ван школе. Има проблем да прихвати ограничења у погледу брзине и начина рада на часу и све чешће долази у конфликт са учитељицом
Ученик:	Мене све интересује... Школа? Па, не знам, могло би да буде забавно, али стварно има превише понављања и не дају ти да радиш ама баш ништа како хоћеш. Поред мене седи Павле који много лепо црта, па га ја онда мољакам: „господине Пабло, молим Вас, нацртај ми неко ремек-дело!“ Или: сам нацртам шаховску таблу, па играм сам са собом, бришем и пишем, не умет још да играм на слепо. ... Имам доста другова у шах-клубу, али немам баш много времена за дружење. Со ману боокс, со литтле тиме! Дружио бих се можда мало више с Пајом, ако бих ја писао неку зоолошку фантастику (као Борхес), а Пајовановић да је илуструје.
Вршњаци:	Вукашин је баш добар друг, волим да седим с њим, само кад је престао да ме тера да играм шах с њим на часу, то не умет, а и на крају увек он победи. Хтео је он да ми даје часове и покаже неке форе, али мене то баш и не интересује. Некад пуно прича, учитељица му стално говори да је као водопад, а Вукашин каже: „Викторијин, или Нијагарин?“ То тихо, да она не чује. Много је смешан! Нисам знао за тај Викторијин водопад, тај је највећи...

СЛУЧАЈ 3	ДАВИД, 16 година
Родитељ/старатељ:	Давид је изузетно дете, поносни смо на њега, мада морам да признам да није увек лако с њим. Мора увек да истера своје, надмудрује се с нама, али добро, тако је то с паметним дететом, ја више и волим да он буде виспрен и речит, него да је неки тутта-мута. Изгледа да у овој школи има неких који то не разумеју... Нису му баш сјајне оцене из неких предмета. За физику, ајде, могу да разумем, можда стварно није научио, али за српски не знам шта да кажем, за то је баш талентован. Његова професорка, изгледа, не уме то да цени, она има неке своје критеријуме. Шта рећи, не каже се џабе: „Само мудрац познаје мудраца.“
Наставник:	Видим да је љут што је добио 4на5 на последњем писменом задатку, а пре тога још слабију оцену. Жалим случај, није се претплатио на петице, и ово је много с обзиром на то колико је промашио тему. Показала сам и колегиници његову вежбанку. Она каже: „Шта хоћеш, видиш да дете зна граматику, уме да се изрази, приде је и забавно то што пише!“ „Да“, кажем, „али погледај тему – сваки пут он пише нешто своје“. Шта хоћу? Ето, да испоштује задату тему, да покаже да је научио нешто из градива. Не пролази код мене тај надобудни став, рано му је да ради баш све како он хоће.
Стручни сарадник:	Испитаник филозофира о смислу тестова, каже да их је већ све видео и експлицитно одбија да ради тест интелигенције. Уместо тога, тражи да му се зада Роршах („симпатичне мрљице“). Пристаје да црта људску фигуру, а производ је фигура приказана с леђа, са анђеоским крилима и ђавољим репом. Завршетак цртања прати изазивачки коментар: „Ето, ваљда ћете видети нешто из овог!“ Пристаје да ради Стернбергов СТАТ, за који признаје да му није познат, и потпуно је концентрисан на задатак и очито се труди када дође до дела са отвореним питањима (који испитује креативне способности). По завршетку тестирања, изјављује да тест „није лош“, јер ту „има шта да се мисли и можеш да кажеш своје мишљење“. Постигнуће на тесту је натпросечно.
Ученик:	Школа по себи није досадна, али људи у њој су углавном досадни. Неки ме и нервирају, као, на пример, професорка српског. Претходна професорка српског је била ок према мени – мада није имала баш шта да дода на оно што ја напишем, ако ме разумете – ова сад је катастрофа, она увек има нешто да дода, мислим да ме благо не подноси. Што се друштва тиче, није да га немам, дружим се, али немам баш често саговорника. Понекад западнем тако у неку меланхолију, некад и у сред журке ... ја сам напросто другачији од других.
Вршњаци:	Духовит је Зеџ, али и чудан помало. Понекад се поред њега осећаш као цар, а понекад као да немаш појма ни о чему, уме некад баш да те спусти, и то без много речи. Најлуђе ми је било на екскурзији, кад се нервирало што хоћемо да спавамо. То још нисам видео, што би то неког нервирало? Каже: „који сте сморови!“, и држи нас будним целу ноћ, развија неке своје теорије!

СЛУЧАЈ 4	НЕНАД, 8 година
Родитељ/старатељ:	Ааа, не знам ја шта му ви ту радите, много се уобразио и улењии откако је кренуо у школу. Неће да ради по кући, каже, има домаћи задатак. Па онда ко неки принц, цело поподне само седи и чита, ништа не ради. Не знам како он мисли тако, шта мисли, да ће да буде неки велики научник, шта ли, ада ће остало да му падне с неба? Али добро, вероучитељ каже да га пустимо да учи, па кад он тако каже, ајде, неће ваљда да му шкоде те књиге. Само нека заврши некако ту школу и неки занат, да мало ради, да допринесе.
Наставник:	На почетку школовања је заостајао у погледу опште информисаности (предзнања), није знао готово ниједно слово, кренула сам с њим практично од нуле. И са графомоториком је било мало муке. Сад, ево, могу да кажем да је од почетка године направио огроман напедак, сасвим лепо чита, ниједно дете ми не напредује тако крупним корацима. И даље не зна доста од онога што је осталој деци добро познато, али га све интересује и јако је љубопитљив. Родитељи су га уписали на веронауку, а он стално пита шта се учи на грађанском васпитању, интересује га, каже, и то, волео би да може да учи и једно, и друго.
Стручни сарадник:	Дете остварује просечан скор на тесту, са врло неуједначеним профилем постигнућа. Добро резонује на задацима Апсурдности. На тесту Речника пита да му се објасни значење свих речи које не зна. По правилу је свестан (не)успеха, жао му је кад нешто не зна, али није обесхрабрен, жудно очекује следећи задатак. У одељењу нема најбољег друга; тренутно није одбачен, али ни сасвим интегрисан у одељенску заједницу. Родитељи су ниског образовног и СЕ статуса.
Ученик:	Волим да идем у школу. Занимљиво је то што учим, има пуно књига. И учитељица је добра, научила ме да читам.
Вршњаци:	Не познајем га баш добро, не дружимо се. Кад ја одем да се играм, он одмах седне да ради домаћи задатак или, као, да чита нешто. А није ни знао да чита...

СЛУЧАЈ 5	НЕВЕНА, 14 година
Родитељ/старатељ:	Невена је на оца, одличан математичар, то јој је одувек ишло. Похађала је једно време и додатну наставу, па је престала, било је неких коментара да она није за то, не знам ко је то рекао, не сећам се детаља. Нисам то ни помињала њеном оцу, он повремено ради с њом математику, научиће од њега све што треба. Сигурно ће уписати Математичку гимназију, то је најбоља школа, па после може да упише шта хоће – ПМФ, ЕТФ, све ће јој то бити лако.
Наставник:	Невена је прилично неупадљива, не прави проблеме. Изгледа да није много радна, обави колико треба, постигне солидан успех, чак се на крају увек провуче са одличним укупним успехом, макар то било 4.49 заокружено на 4.5.
Стручни сарадник:	Испитаница постиже висок скор на тесту интелигенције, мада профил постигнућа није сасвим уједначен: на вербалним задацима има натпросечно постигнуће (IQ≈120), а на задацима који захтевају фигурално резонување и спацијалну визуелизацију постиже изузетан успех (IQ>135). Испитивање самопоимања и ставова према школи указује на то да је испитаница свесна својих високих способности, али да има ниско опште самопоуздање, као и извесне проблеме у сфери социјалног и физичког селф-концепта. Отац има високу, мајка средњу стручну спрему, у васпитном стилу су помало ригидни и ауторитарни.

Ученик:	Не знам шта ћу да упишем. Мој отац признаје само математику. Па, на крају се ни он није оженио математичарком, него мојом мамом, која нема благе везе с математиком. Он, наравно, очекује да идем у МГ. Не знам, то бих можда могла лако да завршим, али тамо су све сами штребери и залуђеници, а ја не бих баш да будем ни једно, ни друго. У последње време ме занима програмирање, али тиме се баве само мушкарци, шта ће да кажу, „види ову хакерушу“!? Размишљала сам и о томе да завршим МГ, па да после упишем нешто десето, могла бих, на пример, психологију, али то баш и није нека наука. Не знам...
Вршњаци:	Дружиле смо се с њом неко време, али она се тако појави, па нестане, не зна баш шта хоће. Као, излазила би са нама и све то, а после изгледа као да се најгоре сморила, не учествује ни у чему, једва чека да иде кући. Ваљда је и ти њени моторци смарају, можда је зато таква.

СЛУЧАЈ 6	МИНА, 10 година
Родитељ/старатељ:	Мина је добро и паметно дете, не можемо да се пожалимо. Рано је стекла радне навике, систематична је, одговорна. Има понекад, наравно, своје буџице, занесе се, али је прође, не морамо ми много да је дисциплинујемо. Много воли да чита, а симпатично нам је било и кад је једном, не тако давно, изјавила да хоће да буде писац. Подстакли смо је, наравно, нећемо да је обесхрабriamo, то су неки дечји снови, само смо јој и рекли да увек прво заврши школске задатке. То са писањем ће и да је прође вероватно, боље да она има добре оцене, па после нек буде шта хоће.
Наставник:	Мина је најбоља ученица у одељењу. И паметна је, и вредна, немам с њом никаквих проблема.
Стручни сарадник:	Испитаница постиже висок скор на тесту интелигенције, али је већи део времена у грчу, пита да ли је све урадила тачно и генерално испољава упадљив страх од неуспеха. Нешто опуштеније приступа тесту Речника, где даје концептуално напредне одговоре, објашњава фигуративна значења и повремено се чак игра речима, при том показујући софистициран смисао за хумор. На инвентару НЕО за децу, има висок скор на Савесности и на неким индикаторима Отворености (оним који се тичу оторености у домену Естетике, Емоција и Имагинације). По завршетку тестирања напушта канцеларију са констатацијом да је „у ствари баш било забавно, боље него на часу“.
Ученик:	Ја бих волела бих да будем писац, али за то је потребно много талента, тако су ми рекли мама и тата, морам да учим, па ћемо видети. Почела сам да пишем један роман о једном патуљку, али немам времена да га довршим, имам превише домаћих задатака, а морам и на енглески. Волим да идем на енглески, волим и српски у школи, ти часови ми брзо прођу, нарочито кад читамо или пишемо неки састав.
Вршњаци:	Мина све зна и уме лепо да прича. Једном нам је смислила неку игру где путујемо у Земљу плавих крокодила. (?) Водила нас је кроз школско двориште, али је то у ствари била та Земља плавих крокодила, они су питоми и живе у мору, иду у школу плеса и тако, свашта још је ту било, заборавила сам сад. Лепо смо се играле. После смо још једном хтеле тога да се играмо, али је Мина била болесна, и Жана нас је водила, и било је безвезе.

Кратка анализа описа 6 случајева даровитих ученика

	5.А Шта упућује на то да је дете даровито?	5.Б Шта треба уврстити у педагошки профил?			5.Ц Шта може да укључује план активности? – Могући видови подршке
		Јакe стране и интересовања	Тешкоће и проблеми (зашто је потребан ИОП?)	На шта треба усмерити подршку?	
Случај 1	- висок скор на тесту интелигенције (доследно, од детињства) - ранији полазак у школу - ранија школска постигнућа - спорадично: квалитет запажања која износи на часу - брзина са којом успева да „покупи“ базичне информације из градива - интелектуална отвореност и духовитост (у комбнацији са претходно наведеним)	- висока Гф - очувана интелектуална отвореност (прихвата изазов тестирања, ужива у њему, схвата га као игру) - очувана нека очекивања везана за постигнуће („последње упориште“): очекује од себе да упише факултет - породица има све материјалне ресурсе и генерално би требало да буде спремна да подржи дете	- ученик је већ дуго изложен неадекватном васпитном и образовном стилу: - учитељица је била усмерена на изузетна постигнућа (оно што дете већ зна), а не на развој/подстицање способности и култивисање мотивације (оно што дете треба да научи) - мајка је пермисивна: пружила је детету топлину, али никада није поставила јасна очекивања и стандарде квалитета ⇒ ученик није имао прилике да изгради одговарајуће радне навике и научи се истрајном, дисциплинованом раду ⇒ ученик не довршава задатке, стиче мало нових знања и вештина, не актуализује своје способности	- ученик треба да искуси задовољство услед завршеног посла - ученик треба непосредно да искуси значај и смисао фактографског знања (брже и компетентније решавање актуелног проблема) - ученик треба да добије изазовније задатке - ученик треба да стекне способност саморегулисаног учења - ученик треба да поправи постигнуће	- рад са психологом/педагогом на вештинама учења (поправљање) - продубљено проучавање градива и алтернативна искуства учења (обогаћивање): - проширивање извора информација (више књига прочитаних једном даје једнаку или већу количину информација од једне књиге прочитане више пута) - увођење задатака у којима се траже анализа и синтеза (упоређивање и повезивање информација из различитих извора), а мање репродукција података - увођење задатака који захтевају примену информација, а који су ученику интринзички занимљиви

	5.А Шта упућује на то да је дете даровито?	5.Б Шта треба уврстити у педагошки профил?			5.Ц Шта може да укључује план активности? – Могући видови подршке
		Јаке стране и интересовања	Тешкоће и проблеми (зашто је потребан ИОП?)	На шта треба усмерити подршку?	
Случај 2	- висок скор на тесту интелигенције - изразита развојна напредност у овадавању читањем и шахом и општем ницвоу знања - брзина и лакоћа са којима стиче знања из различитих области - флексибилна употреба и „персонализација“ знања - жудња за овладавањем (у комбнацији са претходно наведеним)	- изузетна даровитост - воли да учи и још не мрзи школу - профил личности: самопоуздан и сарадљив - родитељи пружају пуну подршку - има друга са којим се разуме	- ученик није адекватно стимулисан и у суштини не учи ништа ново у школи (мада му је то више пута обећано) ⇒ ученик се досађује на часу и помало је разочаран у школу - учитељица тренутно нема слуха за дететове специфичне потребе ⇒ ученик је изложен притисцима да се конформира, односно опасности да буде етикетиран као хиперактиван и као неко ко негативно утиче на другу децу ⇒ родитељи немају „савезника“ у школи	- ученику је потребан „простор“ да ради својим темпом - ученику је потребан простор да следи своја интересовања и задаци који му омогућавају да integriше различита интересовања - ученику је потребан фидбек од компетентне особе - ученику је потребно да комуницира са другом из клупе - треба да постоји увид у то шта је и колико ученик научио за одређено време	- убрзани и обогаћени курикулум - уклањање неких временских и просторних ограничења - развој дугорочног, интегрисаног плана учења - могућност да комуницира са различитим наставницима у школи - могућност да надаље седи са истом особом - периодичне провере знања засноване на индивидуалном плану учења

	5.А Шта упућује на то да је дете даровито?	5.Б Шта треба уврстити у педагошки профил?			5.Ц Шта може да укључује план активности? – Могући видови подршке
		Јакe стране и интересовања	Тешкоће и проблеми (зашто је потребан ИОП?)	На шта треба усмерити подршку?	
Случај 3	- процена родитеља - испитивање креативности - духовитост и креативност на писменим задацим из српског и у комуникацији са вршњацима - доживљај другачијости (у комбнацији са претходно наведеним)	- креативан - добро и широко информисан - родитељи верују у његове способности - не мрзи идеју школе	- родитељи очекују много, али ништа специфично; верују у способности, али их не подстичу циљано и конструктивно (постоји само породично „надмудривање“); увек хвале, никад не критикују - две професорке српског само половично одговарају на потребе детета: једна је осетљива на учеников начин и потребу за изражавањем, али му не помаже да пише боље; друга би могла да допринесе квалитету писања, али је неосетљива на ученикову потребу да се пре свега изрази ⇒ ученик нема развојно подстицајан модел понашања, нема ко да му импонује тиме што је „савршен“, па ученик мисли да он зна најбоље и да је најпаметнији ⇒ ученик мисли да се креативна продукција остварује мимо било каквих рестрикција и без студиозног рада ⇒ ученик стагнира	- ученик треба из прве руке да види да таленат мора да се унапређује радом и да највиша креативна постигнућа нису богом дана - учеников креативни потенцијал треба да буде изложен континуираним и адекватним изазовима	- рад са ментором кога ученик може да поштује - увођење дивергентних задатака, који допуштају самоизражавање, уз постављање високих стандарда квалитета и давање детаљног фидбека о квалитету продукта

	5.A Шта упућује на то да је дете даровито?	5.B Шта треба уврстити у педагошки профил?			5.Ц Шта може да укључује план активности? – Могући видови подршке
		Јакe стране и интересовања	Тешкоће и проблеми (зашто је потребан ИОП?)	На шта треба усмерити подршку?	
Случај 4	- брзина са којом стиче нова знања - постигнуће на тестовима резоновања - жудња за овладавањем	- воли школу и хоће да учи - брзо напредује - има добар однос са учитељицом - открива своје способности	- дете није адекватно стимулисано код куће - родитељи не само да нису у прилици да сами стимулишу дете, већ постављају и ниска очекивања и не цене образовање - вршњаци га не прихватају у потпуности ⇒ детету недостају нека базична знања ⇒ дете је у опасности да буде „црна овца“ и у породици, и у одељењу	- ученик треба да сустигне вршњаке у погледу знања из свих школских предмета; - ученик треба да буде даље стимулисан у доменима где већ има узрасно-адекватна знања - треба изградити мрежу социјалне подршке за развој даровитости	- спој додатне и допунске наставе у индивидуалном програму учења - помоћ родитељима да разумеју потребе детета - одељенске активности усмерене на социјалну „промоцију“ детета - повезвање детета са другим даровитим ученицима

	5.A Шта упућује на то да је дете даровито?	5.B Шта треба уврстити у педагошки профил?			5.Ц Шта може да укључује план активности? – Могући видови подршке
		Јакe стране и интересовања	Тешкоће и проблеми (зашто је потребан ИОП?)	На шта треба усмерити подршку?	
Случај 5	- висок скор на тесту интелигенције - учинак у математици (раније је похађала додатну наставу) - способност да без видног труда ипак оствари одличан успех	задржала солидан школски успех упркос амбиваленцији	- родитељи поштују дететов интелект, али не и укупну личност; намећу своја интересовања - наставници и вршњаци не препознају дете као даровито ⇒ дете нигде нема пуну подршку и препознавање (кућа, школа, вршњаци), низак селф-концепт	ученик треба да реинтегрише даровитост у слику о себи и да буде препознат и прихваћен као даровит (као предуслов за актуализацију даровитости и изградњу аутентичног селфа)	- породично саветовање - индивидуално саветовање - повезвање детета са другим даровитим ученицима сличног профила или са ментором истог пола - континуирано информисање о каријери и студијама

	5.А Шта упућује на то да је дете даровито?	5.Б Шта треба уврстити у педагошки профил?			5.Ц Шта може да укључује план активности? – Могући видови подршке
		Јакe стране и интересовања	Тешкоће и проблеми (зашто је потребан ИОП?)	На шта треба усмерити подршку?	
Случај 6	- висок скор на тесту - развојна напредност у вербалном (појмовном) разоју - креативно постигнуће у ваншколским активностима - изразита отвореност за свет речи и имагинације (у комбнацији са претходно наведеним)	- још увек очуван креативни потенцијал и интринзичка мотивација у домену вербалног изражавања - маштовита и способна да увуче вршњаке у свој имагинарни свет	- родитељи интимно не верују у дететов (креативни) потенцијал и суптилно подривају њене напоре; квази-отворени, заправо непотребно конвенционални, усађују детету типичне вредности средње класе - учитељица види дететову способност, али не и креативни потенцијал ⇒ дете већ запушта своја креативна интересовања и у опасности је да њен креативни потенцијал буде сасвим суспрегнут	- треба оснажити и даље култивисати дететову интринзичку мотивацију - отворити родитеље за другачије приоритете учења и стандарде успешности - ученику је потребан простор да следи своја интересовања и задаци који га креативно стимулишу	- развијање вештина независног учења - компактирано учење (са претестирањем) и посвећивање остатка времена активностима које је дете само изабрало - саветодавни рад са родитељима

Образац број 1

На основу члана 5. став 5. Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику („Службени гласник“ РС, бр.____), подносим

**ЗАХТЕВ/ИНИЦИЈАТИВУ КОМИСИЈИ ЗА ПРОЦЕНУ ПОТРЕБА
ЗА ПРУЖАЊЕМ ДОДАТНЕ ОБРАЗОВНЕ, ЗДРАВСТВЕНЕ ИЛИ
СОЦИЈАЛНЕ ПОДРШКЕ ДЕТЕТУ/УЧЕНИКУ ЗА ПОКРЕТАЊЕ
ПОСТУПКА ПРОЦЕНЕ²**

Лични подаци о детету

Име и презиме детета: _____

Датум рођења: _____ ЈМБГ: _____

Место и општина рођења детета: _____

Боравиште детета (заокружити једну од понуђених могућности):

а) у породици родитеља/старатеља

б) у хранитељској породици

в) у установи социјалне заштите

Адреса боравишта детета: _____

Лица за контакт

Контакт подаци родитеља, старатеља односно хранитеља детета (име и презиме, адреса, контакт телефон, имејл)

мајка: _____

отац: _____

хранитељ: _____

старатељ: _____

² Садржај захтева попуњава родитељ односно старатељ детета, или образовна, здравствена односно установа социјалне заштите, уз сагласност родитеља односно старатеља детета. Захтев се подноси изабраном лекару.

Контакт подаци за установу која предлаже поступак процене

назив установе: _____
седиште: _____
телефон: _____
имејл: _____
име и презиме законског заступника установе:

Разлози и образложење предлагања поступка процене³

³ Попуњава подносилац захтева/иницијативе. Потребно је изнети све разлоге за предлагање поступка процене.

Прилози⁴

Посебне напомене (нпр. током поступка процене постоје потребе за преводиоцем са матерњег језика детета/родитеља, знаковног језика, као и друге посебне напомене од важности за поступак процене):

Пријемни печат (здравствене установе у којој је запослен изабрани лекар)

Изабрани лекар

Име и презиме: _____

Контакт телефон и имејл лекара: _____

Установа: _____

Адреса установе: _____

Телефон и имејл установе: _____

Датум подношења/прослеђивања захтева комисији _____

**Потпис или факсимил
изабраног лекара**

Печат здравствене установе

⁴ Навести документа (налазе, мишљења, извештаје и др.) који указују на потребу за поступком процене и обезбеђењем подршке детету и који се достављају у прилогу захтева/иницијативе.

Потписи

Подносилац захтева / давалац сагласности

Родитељ / старатељ детета⁵

(Име, презиме, ЈМБГ и потпис)

Подносилац иницијативе⁶

(Назив и седиште установе, потпис
овлашћеног заступника и печат установе)

Место и датум⁷:

_____, _____ 20 ____ . године

Број⁸:

Датум:

Место:

⁵ Заокружити својство потписника (родитељ или старатељ детета). Родитељ односно старатељ се јавља као подносилац захтева, или као давалац сагласности, уколико иницијативу подноси овлашћена установа.

⁶ Уколико се поступак предлаже по иницијативи овлашћене установе, исту потписује законски заступник (директор) установе.

⁷ ако је подносилац захтева родитељ

⁸ ако је подносилац захтева установа